

ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน^๑
(กุมภาพันธ์ 2547 – กรกฎาคม 2548)

โดย
นายสวิง ตันอุด
นายประหยด จตุพรพิทักษ์กุล

กรกฎาคม 2548

สัญญาเลขที่ RDG 4740008

ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน^๑
(กุมภาพันธ์ 2547 – กรกฎาคม 2548)

โดย

- นายสวิง ตันอุด หัวหน้าโครงการ
สังกัด วิทยาลัยการจัดการทางสังคม
- นายประหยด จตุพรพิทักษ์กุล ผู้ประสานงาน
สังกัด สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สนับสนุนโดย

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.)

คำนำ

“การเรียนรู้” เป็นองไนโครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน” เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด และโดยนัยยะแห่งการเรียนรู้ ที่มาจากการปฏิบัติจริง โดยใช้ทั้งสมอง มือ และจิตใจที่ทำการเรียนรู้ ได้ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ขึ้นมากมาย สะท้อนจากผลของการดำเนินงานที่มีความก้าวหน้า และการมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนงานพื้นที่รุปธรรมต่อไป เพื่อการเสริมสร้างสังคมการเรียนรู้เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชน สังคม ที่เป็นสุข นอกจากนี้การ “ติด” การเรียนรู้ ยังติดตัวผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ ซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่าจะทำให้เกิดการคิดค้น นวัตกรรม ขึ้นอีกมากมายต่อไปในอนาคตด้วย

รายงานฉบับนี้ ได้รายงานผลการดำเนินงานของโครงการ ในช่วงระยะเวลา 18 เดือน (กุมภาพันธ์ 2547 – กรกฎาคม 2548) ของโครงการ ปัญหา – อุปสรรค บทเรียนและข้อเสนอทั้งในระดับโครงการ และโครงการร่วมในระดับพื้นที่ ประกอบด้วย โครงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำavage, โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน shedgonen เกษตรยั่งยืนแม่ท่า จำกัด, โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรรมยั่งยืน (บ้านแม่สุริน), โครงการจัดการความรู้ในลุ่มน้ำแม่เต้าเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, โครงการสืบสานลายใต้ชุมชนบ้านปีงหลวง, โครงการส่งเสริมพื้นที่รุปธรรมการสืบสานภูมิปัญญา ล้านนา บ้านสะลวงใน และโครงการติดตามและประเมินผล

ในโอกาสนี้ คร่าวข้อขอบคุณโครงการสร้างเสริมการเรียนรู้ชุมชนเป็นสุข ผู้นำชุมชน คณะกรรมการอำนวยการโครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ปรึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และบุคคลมากมายที่เกี่ยวข้องในโครงการนี้ที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงาน และการร่วมงานอย่างเป็นกัลญาณมิตรที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้โครงการได้ดำเนินงานได้อย่างก้าวหน้า และเชื่อว่า “การเรียนรู้” จะเป็นมิติสำคัญของการสร้างสรรค์สังคมต่อไป

คณะผู้จัดทำ

โครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน”

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บุรุษวิหาร	1
สรุปรายงานความก้าวหน้าและผลงานโครงการ	7
บทที่ 1 ผลการดำเนินงานโครงการ	9
บทที่ 2 ผลการดำเนินงานระดับโครงการ	
2.1 ผลตามวัตถุประสงค์	13
2.2 ผลความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านอื่น ๆ	30
บทที่ 3 ผลการดำเนินงานระดับพื้นที่ (ปัญหาอุปสรรค บทเรียน และข้อเสนอแนะ)	35
บทที่ 4 ผลการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขในพื้นที่ภาคเหนือ	54
บทที่ 5 แนวทางการทำงานในอนาคต	59
บทที่ 6 ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พื้นที่ร่วมเพื่อชุมชนเป็นสุข	64
บทที่ 7 ข้อคิดเห็นจากการจัดการดำเนินโครงการ	65
ภาคผนวก	
(ก) รายนามผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ	
- คณะกรรมการอำนวยการ	67
- ผู้ประสานงานโครงการ	68
- สำนักงานอำนวยการ	68

(ข) สรุปการประชุม

1. เวทียุทธศาสตร์ “สถาบันชุมชนการเรียนรู้กับสังคมการเรียนรู้”	69
2. ประชุมหารือ กรอบการประเมินผลและกระบวนการติดตามฯ	132
3. อบรมการเขียนรายงานเพื่อสื่อสารกับสังคม	141
4. เวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการดำเนินงาน	151
5. ประชุมคณะกรรมการอำนวยการโครงการฯ ครั้งที่ 2/2548	176

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน ดำเนินงานโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.) และวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) และมีโครงการสร้างเสริมการเรียนรู้ชุมชนเป็นสุข (สรส.) เป็นองค์กรร่วมงานหลัก ร่วมด้วยโครงการปฏิบัติการพื้นที่ 6 พื้นที่ คือ โครงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำทาง, โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน สมาร์ทเกษตรแม่ท่า จำกัด, โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสูงเกษตรรวมยั่งยืน (บ้านแม่สุริน), โครงการจัดการความรู้ในลุ่มน้ำแม่ตีไฟเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, โครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านเบียงหลวง และ โครงการติดตามประเมินผล

แนวทางการดำเนินงานโครงการ

การดำเนินโครงการเน้นการปฏิบัติการที่เน้นพื้นที่เป็นหลัก (community base) เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ในมิติการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดการเคลื่อนไหวใน 3 พื้นที่ยุทธศาสตร์ คือ พื้นที่ชุมชนรวม พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางนโยบาย ในกระบวนการเรียนรู้เน้นกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนในท่ามกลางกระแสโลกวิถีตัน กับเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อให้ผลการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน การบริหารงานที่มีการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาศักยภาพการติดตามประเมินผลที่เคลื่อน “ล้อ” ไปกับกระบวนการทำงานโครงการ การบริหารจัดการโครงการเน้นความสัมพันธ์แบบภาคีความร่วมมือ ความเป็นก้าวเดินมิตร การใช้รูปแบบการคำนวณมากกว่าการจัดการเชิงคำนวณ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินงานระดับโครงการ

1. การเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำองค์กรชุมชน นักพัฒนา ทั้งภาครัฐและเอกชน เยาวชนที่มีบทบาทการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น

ผู้นำองค์กรชุมชน นักพัฒนา และเยาวชนที่มีบทบาทในการจัดการความรู้ชุมชนได้รับการพัฒนาความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ในการนิยามของโครงการมี 3 กลุ่มที่เกี่ยวข้อง คือ ทีมนำ หมายถึง แกนนำหลัก เป็นผู้รู้ คุ้ยคุ้นปัญญา ที่มีทำ หมายถึง ทีมปฏิบัติการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มีเรียนรู้ หมายถึง ผู้เรียน ในการปฏิบัติการจริงแต่ละกลุ่มมีได้มีบทบาทด้วยตัว สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทได้ขึ้นกับสถานการณ์ เป็นดังนี้

พื้นที่ กcluster	แม่ท่า	แม่ตัว	แม่สุริน	เปียงหลวง	แม่วาง
ทีมน้ำ	ผู้นำเก่า, ผู้ชี้ ครุภูมิ ปัญญา (20 คน)	ผู้นำชุมชน แม่บ้าน อบต. ผู้ชี้ (8 คน)	ผู้นำชุมชน อบต. (5 คน)	พระสงฆ์ ครู ผู้นำ ชุมชน ครุภูมิปัญญา (5 คน)	นักพัฒนา ผู้นำ ชุมชน ผู้ชี้ ครุภูมิ ปัญญา อบต. (10 คน)
ทีมทำ	คนรุ่นใหม่ (11 คน)	ผู้นำชุมชน แม่บ้าน อบต. ผู้ชี้ (8 คน)	ผู้นำชุมชน อบต. (5 คน)	ครู ภูมิปัญญา ผู้นำ ชุมชน (10 คน)	ผู้นำชุมชน ผู้ชี้ ครุ ภูมิปัญญา อบต. (11 คน)
ทีมเรียนรู้	เยาวชน (15 คน)	นักสื่อน้อย เยาวชนในโรงเรียน (10 คน)	นักเรียนใน โรงเรียน (15 คน)	นักเรียนในโรงเรียน (15 คน)	เยาวชนรุ่นใหม่ (16 คน)

นักจัดกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้ที่ “ชี้คิง – รู้ค่า” เข้าใจตนเอง ชุมชน ม่องเห็นคุณค่าของสังคม วัฒนธรรมชุมชน เข้าใจบริบททุนและสถานการณ์ชุมชน มีเป้าหมาย จุดยืนการพัฒนา ชุมชนของตน มีความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง และจัดการตนเอง ครอบคลุม ชุมชน สังคม ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ มีทักษะการพูด การสื่อสาร สามารถพัฒนาเครื่องมือ สื่อการเรียนรู้จากคำทำ วิธีกรรมดั้งเดิม เพื่อ นำมาใช้อธิบายทำความเข้าใจ สื่อสารและถ่ายทอดได้ มีความสามารถในการประสานงาน พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และการบูรณาการการประสานงานในชุมชน และการบูรณาการงานกับเครือข่าย องค์กรภายใน ภายนอก ชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางนโยบาย

2. การอนุเสริมการพัฒนากลไก และกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน และเครือข่ายชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ ใน การสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นสุข

ในการเสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน จำต้องมีกลไกการจัดการซึ่งแต่ละชุมชนมีการพัฒนากลไกทั้งที่ใช้กลไกที่มีอยู่เดิม เช่น สมการณ์ของชุมชนแม่ท่า คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านตี้ การพัฒนากลไกเชื่อมประสานกลุ่มผู้นำเดิมที่มีศักยภาพเข้าเป็นคณะกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำหวาน หรือ ใช้ชื่อ “วิทยาลัยชาวบ้านกลุ่มน้ำหวาน” หรือการรวมตัวของกลุ่มผู้ชี้ ครุภูมิปัญญาร่วมกับนักพัฒนา เพื่อจัดให้เป็นกลไกในการเชื่อมประสานกลุ่มคนและสร้างกระบวนการเรียนร่วมกัน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการบทวนบุบทชุมชน การถอดองค์ความรู้ชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดชุมชนท่ามกลางกรอบแลกเปลี่ยนกิจกรรม เพื่อการเรียนรู้เข้าใจชุมชนของตนเอง “ชี้คิง - ชี้ค่า” ของชุมชน และตนเอง เกิดความภาคภูมิใจชุมชนท้องถิ่น เกิดความรู้สึกเป็น “ฉะ” กับส่วนรวม เรียนรู้ และพัฒนาเป้าหมายชีวิตและเป้าหมาย จุดยืนการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและความสุขของชุมชน กับ การพัฒนาแนวปฏิบัติการที่สอดคล้องกับวิถีทางเลือกของชุมชนมีการบทวนการปฏิบัติการกับเป้าหมาย

ทางเลือกที่ตนกำหนดโดยอ้างสมำเสມอ พร้อมกับการสร้างความเคลื่อนไหวทั้งในระดับชุมชน สังคม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่นำไปสู่ความสุขของชุมชนและสังคมในวงกว้าง

การพัฒนาเครือข่ายชุมชน ทั้งในระดับพื้นที่ชุมชนกับองค์กร วัด โรงเรียน อบต. เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการขยายผลการเรียนรู้ การหนุนเสริมศักยภาพในการพัฒนาชุมชน

มีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ ไขว้พื้นที่ทั้งในโครงการเดียวกันและพื้นที่นอกโครงการ มีการประสานเครือข่ายระดับประเทศ ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การประสานและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับโครงการสร้างเสริมการเรียนรู้ชุมชนเป็นสุข (สรส.)

อนึ่งประสิทธิภพที่สำคัญของกลไกการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน คือ ความสามารถในการพัฒนาการจำแนกกลุ่มคนในชุมชน การสร้างกระบวนการการพัฒนาเครื่องมือ สื่อ ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้บุคลากรในกลไกต้องเป็นผู้ “อาชุร” กับชุมชน สังคม มีเป้าหมายทิศทางที่ชัดเจน และสามารถจัดการทุนภายในและทุนภายนอกอย่างมีบูรณาการที่สอดคล้องกับบริบท วิถี วัฒนธรรม และเป้าหมายของตนเอง

3. การเสริมสร้างรูปธรรม “แหล่งเรียนรู้” ในรากไม้ปัญหาการจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต การสืบสานร่วมธรรมจากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุขได้อย่างเป็นระบบ และบูรณาการสู่คนเป็นองค์รวม ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง

ในแต่ละพื้นที่ต้องมีการจัดความสัมพันธ์เชื่อมโยงองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ หรือ สถาบันการเรียนรู้ชุมชน คือ ผู้รู้ – องค์ความรู้ – กลไกการจัดการ – วิธีการ กระบวนการ ให้มีการเคลื่อนไหว “พลวัตร” ที่ตอบสนองกับการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในและภายนอก ศึกษา อบรม ฯลฯ ตามกระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนและการค้นหาทางออก ทางเลือก โดยชุมชน ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม “ชุมชนเป็นสุข” และเป็นรูปธรรมที่เป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นได้สามารถเรียนรู้ได้จริง

“สถาบันเรียนรู้ชุมชน” ยังเป็นการสร้างสถานะทางสังคมขององค์กรภาคประชาชนในการมีที่ยืนในสังคมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ในระดับพื้นที่ เมื่่าวาง : มีรูปธรรมสถาบันการเรียนรู้ชุมชน คือ วิทยาลัยจากบ้านสู่มน้ำวargas แม่ท่า : สถาบันพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนและทรัพยากรธรรมชาติ แม่ต้า : “ເຊື່ອນຜູ້າ” เป็นต้น

4. การยกระดับกระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ชุมชนสู่สังคมทั้งสือ พื้นบ้านและสือที่เหมาะสมกับการรับรู้ແນในใหม่ โดยใช้ตัวบุคคล ชุมชนเป็นฐานในการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาชนสังคม

การปรับกระบวนการทัศน์การสื่อสารกับสังคม ที่สร้างสมดุลระหว่างความงามกับงาน หรือสมดุลระหว่างภาระกับงานศิลปะ ให้งานเขียนเป็นตัวสื่อสารรูปธรรมการดำเนินงานพื้นที่รูปธรรมสู่สังคมกว้าง สร้างการเรียนรู้ให้สังคมโดยการใช้รูปธรรมเล็กๆ เพื่อการอธิบายสังคมกว้างมีนักจากการผลิตงานเขียนยังมีดำเนินงานในรูปแบบการจัดการมหกรรมแหล่งเรียนรู้ที่บ้านทุ่งหลวง การศึกษาดูงาน เป็นต้น

5. การสังเคราะห์องค์ความรู้

มีการจัดการสังเคราะห์องค์ความรู้ และพัฒนาเป็นหนังสือ 2 เล่ม คือ กระบวนการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนกับภารกิจการณ์เปลี่ยนแปลงภายใต้สถานการณ์โลกวิถีนี้

แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

ในระดับพื้นที่ เป็นการเสริมความเข้มแข็งของสถาบันชุมชน เสริมสร้างการเคลื่อนไหวและเชื่อมโยงยุทธศาสตร์พื้นที่รูปป้อม พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบายให้มีความซัดเจน และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับชุมชน ตำบล ภาค ประเทศ ในส่วนกระบวนการ องค์กรพัฒนาเอกชน จะได้นำบทเรียนไปใช้เพื่อการขยายผล การสร้างสังคมการเรียนรู้ ในการเสริมสร้างแนวคิดและกระบวนการระหว่างการ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการผลักดันยุทธศาสตร์พื้นที่รูปป้อมร่วมกับองค์กรภาครัฐความร่วมมืออื่นๆ ในภาคและนอกภาค ทั้งองค์กรรัฐ องค์กรพัฒนา และเอกชน

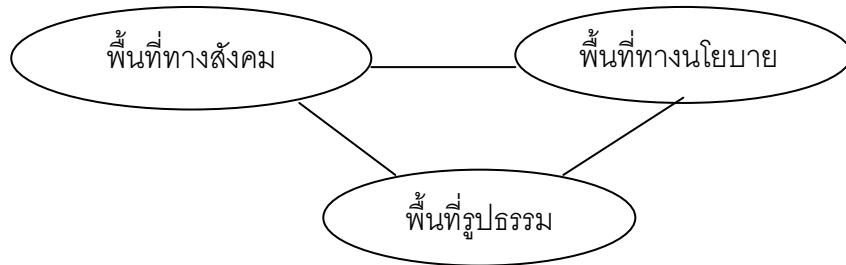
บทเรียนสำคัญ

- การดำเนินโครงการเน้นกระบวนการเรียนรู้ทั้งระบบ ทั้ง สรส.กลาง → โครงการ → พื้นที่รูปป้อม → ชุมชน ทำให้การดำเนินงานอยู่ในบริยาศของการเรียนรู้ และพบภาพสะท้อนสำคัญของการสร้างการไฟกรเรียนรู้ที่เกิดสุข การเรียนรู้ทำให้เกิด ความอยากรู้ ต่อเนื่อง เป็นความสุขอย่างหนึ่ง จากคำสะท้อนของผู้นำชุมชนที่พูดถึง “เมื่อเรียนรู้แล้ว อยากเรียนรู้ต่อไปอีก ทำให้ “ติด” เรื่องที่จะอยากรู้ต่อไปข้างหน้า”
- โครงการพื้นที่รูปป้อมในพื้นที่มีความหลากหลายทุนเดิม-ประสบการณ์ ต่างบริบท ต่างประเด็นหลัก แต่ก็มาร่วมเรียนรู้ในมิติร่วมคือ “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้” ซึ่งก่อให้เกิดมุ่งมองแตกต่างหลากหลาย และมีการปรับพัฒนาให้สอดรับกับชีวิตจริงของแต่ละชุมชนโดยเน้นพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก (Community Base) ประกอบกับมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ ชุมชน – สังคม โดยการเสริมสร้างการเชื่อมโยงกระบวนการชั้บเคลื่อนใน 3 ยุทธศาสตร์ไปพร้อมกันคือ พื้นที่รูปป้อม พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย
- การบูรณาการประเด็นในพื้นที่ พบร่วม แม้ว่าแต่ละพื้นที่จะเริ่มจากประเด็นที่แตกต่าง แต่ก็ได้มีการปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชน ว่าทำงานเฉพาะประเด็นเดียวไม่สามารถนำชุมชนไปสู่สุขได้จริง ต้องเชื่อมร้อยประเด็นอื่นๆ ของชุมชนเข้าด้วยกันตามสภาพภูมิศาสตร์ชุมชนที่แท้จริง และขับเคลื่อนไปด้วยกัน จึงจะสร้างชุมชนให้เป็นจริงได้อย่างแท้จริง เป็น “หัวเรื่อง” เป็น “ตัวจุดประกาย” เป็น “ประตูสู่องค์กรของชุมชน” ที่จะเข้าไปเชื่อมโยงกระบวนการของชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
- การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการโครงการ ที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่รูปป้อม ต้องมีลักษณะเป็นหน่วยอำนาจการจัดการเรียนรู้ เชื่อมร้อยระบบการจัดการ การพัฒนาบุคลากร การสื่อสารกับสังคม ระบบการติดตามประเมินผล ฯลฯ ให้ทำงานร่วมกับอย่างสอดประสานกันอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง
- ในคณะกรรมการข้าราชการ พบร่วม ยังมีส่วนร่วมกับโครงการตามความสนใจ มากกว่าการเห็นความสำคัญหรือมีประโยชน์ร่วม ซึ่งจากการทำงานของโครงการยังไม่สามารถพัฒนากระบวนการการทำงานที่

- ตอบสนองกับภาคีความร่วมมือที่หลากหลายได้ ซึ่งควรมีการพัฒนาแนวความคิดและแนวปฏิบัติการที่สอดคล้องกับองค์กรต่างๆ ที่มาร่วมมือ กับครัวเรือนที่มีกระบวนการภารกิจของครัวเรือนและตัดสินใจของครัวเรือน
6. การบริหารงานโครงการที่ “ไม่ติดขัดกับความเป็นโครงการ” แต่มีกระบวนการร่วมและเป้าหมายร่วมที่พร้อมยึดหยุ่นไปกับบริบท วิถีชีวิตจริงของชุมชน ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดรูปแบบ วิธีการ เป็นส่วนช่วยให้มีการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ มีชีวิตชีว่า และนำไปสู่ความยั่งยืน
  7. การดำเนินงานในโครงการเน้นการทำงานพัฒนาในรูปแบบ “ภาคีความร่วมมือ” ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเคารพในฐานความรู้ของแต่ละฝ่ายและพร้อมที่จะยกระดับความรู้โดยการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน พัฒนาการมีส่วนร่วมและความร่วมมือให้มีการเรียนรู้ร่วมและเกิดประโยชน์ต่อการสร้างการเรียนรู้ให้สังคมต่อไป

ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พื้นที่รูปธรรมเพื่อชุมชนเป็นสุข

การขับเคลื่อนงานของสังคมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสุข จำเป็นต้องมีการเคลื่อนงานใน 3 ยุทธศาสตร์ไปพร้อมกันทั้งยุทธศาสตร์พื้นที่ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบายกับความรู้

1. ควรให้มีการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์พื้นที่รูปธรรม ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางสังคม ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางนโยบาย เพื่อผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ละส่วนทำงานได้อย่างมีพลัง
2. การปรับมุมมอง แนวคิดด้านการพัฒนาของนักพัฒนา ที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ และกำหนดแผนแม่บทในการทำงาน
3. กำหนด/ค้นหาพื้นที่ยุทธศาสตร์เรียนรู้ร่วม ภายใต้ “สถาบันการเรียนรู้ชุมชน” เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนทำงานชาวบ้าน
4. จำเป็นต้องมีการสรุปบทเรียนในเรื่องของแนวคิด กระบวนการฯลฯ ในการพัฒนาในพื้นที่ กลไกที่สร้างการเรียนรู้ รูปแบบการสร้างการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ “บูรณาการ” ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลเป็นข้อเสนอ สร้างการเรียนรู้ และผลักดันงานต่อไป
5. สร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย/พื้นที่/ประเทศ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้
6. การมองปัญหาและแนวทางสังคมทางเลือกร่วมกันเป็นภาพรวมภาพใหญ่โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่
  - เครือข่ายคนทำงานพัฒนา(อพช.) (ปฐมนิเทศนกพัฒนารุ่นใหม่ประจำปี)
  - เครือข่ายผู้นำ
  - เครือข่ายคนทำงานพัฒนาและผู้นำ
7. การจัดกลไกการจัดการการเรียนรู้ร่วมกัน
- ระดับเครือข่าย : มีคนหรือองค์กรที่จะรับผิดชอบโดยตรงในการจัดกระบวนการเรียนรู้

- ระดับภาค/จังหวัด : มีคณะทำงานในระดับภาค/จังหวัดร่วมกัน เชื่อมโยง/หนุนเสริมการเรียนรู้
  - 8. กองทุนเพื่อสนับสนุนการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน
- พัฒนาการจัดการกองทุนนักพัฒนาภาคเหนือที่มีอยู่แล้ว สามารถให้สวัสดิการและหนุนช่วยคนทำงานได้จริง

Executive Summary

The “Learning Process Provision for Sustainable Strong and Happy Communities Project” has been launched by budgeting support from the Thai Health Promotion Foundation, The Thailand Research Fund and Social Management College. The project’s main co-organization is the Learning and Empowerment for Healthy Communities project (ZLEHCP) and together with the projects operation in 6 areas namely the development of learning management process project : The basin of the river Wang, the development and creation the knowledge management mechanism in sustainable agriculture project, Maetha co-operatives Ltd., the learning process arrangement for chemicals using decrease project (Ban Mae Surin), the knowledge management at the basin of the river Mae Tam for local development project, the Tai design successive Ban Pieng-luang community project, and evaluation project.

Working Process

Project procedure stressed mainly on community base and people-centred in learning process provision dimension for dynamics in 3 strategic areas. These are concrete social and policy areas. In learning process based on frame of community analysis amidst globalizational current and learning by doing for being able to apply practically in daily life, management that tie evaluation competency development that move the “wheel” with project working process, project management that rely on associate and cooperative relations, being good friends, and employing management pattern fore than powerful management, to create participation and support learning atmosphere together.

Working Results

1. Competencies creation of organizational leaders, development workers, and youths playing roles in community knowledge management comprise leading team 48 persons, acting team 48 persons and learning team 51 persons. All mentioned have been developed competencies of “**รู้คิง รู้ค่า**” self-understanding, community, realizing social worth, community culture, understanding capital context and community situation, target setting, standing point of their own community development, pride in localities, ability in connected thinking, and self-management, families, communities, society, in accordance with their way of life, ability in learning process arrangement, conversation skills, communication, ability in developing tools communicating learning from text books, original dialogue, for applying in explanation for clear understanding,

communication and relay, ability in coordination, learning network development and work issues integration in communities and integrating works with net working, internal and external organizations to drive social and policy areas being dynamics.

2. Support the development of mechanism, learning management process and effective community network in creation strong and healthy communities.

Learning process creation focused on self-teaching and learning from reviews community context adaptation of communities' body of knowledge, by using community conceptual framework amidst globalizational current for learning and understanding their communities, “ສູ່ຄົງ ສູ່ຄໍາ” of community development standing point leading to strong and healthy communities, including operational trend development in accordance with communities' alternative ways. There also are review the practices with designated alternative to gets regularly, and making drive for movement or dynamics both at community and society levels simultaneously, to make social change that bring happiness to community and society in breadth.

3. Creation of concrete “learning sources”. In each area, connected relations has to be arranged to combine elements of learning source or community learning institution. These are the well - informed – body of knowledge – management mechanism – dynamics process that respond to social movement. Besides, “community learning institution” is also create social status of public organization to have standing place in society as equals and fairness. At the area of Mae Wang, its concrete community learning institution is the villagers college, basin of the river Wang, Mae Tha : institute of sustainable agriculture and natural resources development, Mae Tam : “ເຊື້ອນຜົມາ” for instance.

4. Up grading the communication process for learning and disseminating community knowledge to society is the paradigm to adjust communication to society to make balance between beauty and work or between business and art work, makes writing be concrete communication to proceed concrete area to broadened society, forms learning to society by employing a little concrete for wided society explanation. Beside producing writing, there still be work performing in pattern of arranging the learning source celebration at Ban Thung-lunang and study tour for example.

5. Knowledge synthesis

There had been synthesized the body of knowledge and developed them to be 2 books namely community participatory evaluation process, and changes under globalizational situation

Working Trends in Future

It would be the matters of strengthening strong community institutions, making movement and biding concrete, social and policy areas strategies in term of clearness, as well as cooperative network development all at community, district, regional and national levels. In part of process, non-government organizations would utilize the lessons for result expansion, creating learning society to support concept and process between NGOs network in pushingness the concrete area strategy together with other associate organizations in and outside region all government, non-government and private organizations.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน ดำเนินงานโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สว.) และวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) และมีโครงการสร้างเสริมการเรียนรู้ชุมชนเป็นสุข (สรส.) เป็นองค์กรร่วมงานหลัก ร่วมด้วยโครงการปฏิบัติการพื้นที่ 6 พื้นที่ คือ โครงการพัฒนาระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนกลุ่มน้ำ浇, โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน สาหรับเกษตรแม่ท่า จำกัด, โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสูงเกษตรกรรมยั่งยืน (บ้านแม่สุริน), โครงการจัดการความรู้ในกลุ่มน้ำแม่ต้อเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, โครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านเปียงหลวง และ โครงการติดตามประเมินผล

แนวทางการดำเนินงานโครงการ

การดำเนินโครงการเน้นการปฏิบัติการที่เน้นพื้นที่เป็นหลัก (community base) เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ในมิติการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดการเคลื่อนไหวใน 3 พื้นที่ยุทธศาสตร์ คือ พื้นที่รุ่ปธรรม พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางนโยบาย ในกระบวนการเรียนรู้เน้นกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนในท่ามกลางกระแสโลกภิวัตน์ กับเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อให้ผลการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน การบริหารงานที่มีการเชื่อมร้อยระหว่างการพัฒนาศักยภาพการติดตามประเมินผลที่เคลื่อน “ล้อ” ไปกับกระบวนการทำงานโครงการ การบริหารจัดการ โครงการเน้นความสัมพันธ์แบบภาคีความร่วมมือ ความเป็นก้าวตามมิตร การใช้รูปแบบการอ่านวิเคราะห์การจัดการเชิงอำนาจ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินงานระดับโครงการ

1. การเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำองค์กรชุมชน นักพัฒนา ทั้งภาครัฐและเอกชน เยาวชนที่มีบทบาท การจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น

ผู้นำองค์กรชุมชน นักพัฒนา และเยาวชนที่มีบทบาทในการจัดการความรู้ชุมชนได้รับการพัฒนาความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ในการนิยามของโครงการมี 3 กลุ่มที่เกี่ยวข้อง คือ ทีมนำ หมายถึง แกนนำหลัก เป็นผู้รู้ ครุภูมิปัญญา ทีมทำ หมายถึง ทีมปฏิบัติการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทีมเรียนรู้ หมายถึง ผู้เรียน ในการปฏิบัติการจริงแต่ละกลุ่มมิได้มีบทบาทต่างๆ สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทได้ขึ้นกับสถานการณ์ เป็นดังนี้

พื้นที่ ก่อร่ม	แม่ท่า	แม่ตำ	แม่สุริน	เบียงหลวง	แม่วาง
ทีมนำ	ผู้นำแก่, ผู้รู้ ครุภูมิปัญญา (20 คน)	ผู้นำชุมชน แม่บ้าน อบต. ผู้รู้ (8 คน)	ผู้นำชุมชน อบต. (5 คน)	พระสงฆ์ ครู ผู้นำชุมชน ครุภูมิปัญญา (5 คน)	นักพัฒนา ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ครุภูมิปัญญา อบต. (10 คน)
ทีมตำ	คนรุ่นใหม่ (11 คน)	ผู้นำชุมชน แม่บ้าน อบต. ผู้รู้ (8 คน)	ผู้นำชุมชน อบต. (5 คน)	ครู ภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน (10 คน)	ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ครุภูมิปัญญา อบต. (11 คน)
ทีมเรียนรู้	เยาวชน (15 คน)	นักศื่อเล่นน้อย เยาวชนใน โรงเรียน (10 คน)	นักเรียนใน โรงเรียน (15 คน)	นักเรียนในโรงเรียน (15 คน)	เยาวชนรุ่นใหม่ (16 คน)

นักจัดกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้ที่ “ชี้คิง – รู้ค่า” เข้าใจตนเอง ชุมชน มองเห็นคุณค่าของสังคม วัฒนธรรมชุมชน เข้าใจบริบททุนและสถานการณ์ชุมชน มีเป้าหมาย จุดยืนการพัฒนาชุมชนของตน มีความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง และจัดการตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนได้ มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ มีทักษะการพูด การสื่อสาร สามารถพัฒนาเครือข่ายมือ ลือการเรียนรู้จากคำทำ วากกรรมดังเดิม เพื่อนำมาใช้ชีวิทยาทำความเข้าใจ สื่อสารและถ่ายทอดได้ มีความสามารถในการประสานงาน พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และการบูรณาการประเด็นงานในชุมชน และการบูรณาการงานกับเครือข่าย องค์กรภายใน ภายนอกชุมชน เพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางนโยบาย

2. การหนุนเสริมการพัฒนากลไก และกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน และเครือข่ายชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นสา

ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชน จำต้องมีกลไกการจัดการซึ่งแต่ละชุมชนมีการพัฒนากลไกที่ใช้กับกลไกที่มีอยู่เดิม เช่น สนับสนุนของชุมชนแม่ท่า คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านด้ำ การพัฒนากลไกเชื่อมประสานกลุ่มน้ำหน้าเดิมที่มีศักยภาพเข้าเป็นคณะกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำหน้า หรือ ใช้ชื่อ “วิทยาลัยชาวบ้านกลุ่มน้ำหน้า” หรือการรวมตัวของกลุ่มน้ำหน้า ครูกูนิปัญญาฯ ร่วมกันนำพัฒนาเพื่อจัดให้เป็นกลไกในการเชื่อมประสานกลุ่นคนและสร้างกระบวนการเรียนรู้รวมกัน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการทบทวนบริบทชุมชน การถอดองค์ความรู้ชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดชุมชนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อการเรียนรู้เข้าใจชุมชนของตนเอง “สืักคิง - สืักค่า” ของชุมชน และตนเอง เกิดความภาคภูมิใจชุมชนท้องถิ่น เกิดความรู้สึกเป็น “ธุระ” กับส่วนรวม เรียนรู้และพัฒนาเป้าหมายชีวิตและเป้าหมาย จุดยืนในการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและความสุขของชุมชน กับการ

พัฒนาแนวปฏิบัติการที่สอดคล้องกับวิถีทางเลือกของชุมชนมีการทบทวนการปฏิบัติการกับเป้าหมายทางเลือกที่ตนกำหนดอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับการสร้างความเคลื่อนไหวทั้งในระดับชุมชน สังคม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่นำไปสู่ความสุขของชุมชนและสังคมในวงกว้าง

การพัฒนาเครือข่ายชุมชน ทั้งในระดับพื้นที่ชุมชนกับองค์กร วัด โรงเรียน อบต. เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการขยายผลการเรียนรู้ การอนุนเสริมศักยภาพในการพัฒนาชุมชน

มีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ ใจวิถีพื้นที่ทั้งในโครงการเดิมกันและพื้นที่นอกโครงการ มีการประสานเครือข่ายระดับประเทศ ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การประสานและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับโครงการสร้างเสริมการเรียนรู้ชุมชน เป็นสุข (สรส.)

อนึ่งประสิทธิภาพที่สำคัญของกลไกการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน คือ ความสามารถในการพัฒนาการจำแนกกลุ่มคนในชุมชน การสร้างกระบวนการการพัฒนาเครื่องมือ สื่อ ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ บุคลากรในกลไกต้องเป็นผู้ “อาชุร” กับชุมชน สังคม มีเป้าหมายที่ศักดิ์เจน และสามารถจัดการทุนภายใน และทุนภายนอกอย่างมีบูรณาการที่สอดคล้องกับบริบท วิถี วัฒนธรรม และเป้าหมายของตนเอง

3. การเสริมสร้างรูปธรรม “แหล่งเรียนรู้” ในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต การสืบสานธรรมชาติฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุขได้อย่างเป็นระบบ และบูรณาการสู่คนเป็นองค์รวม ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง

ในแต่ละพื้นที่ต้องมีการจัดความสัมพันธ์เชื่อมโยงองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ หรือ สถาบันการเรียนรู้ชุมชน คือ ผู้รู้ – องค์ความรู้ – กลไกการจัดการ – วิธีการ กระบวนการ ให้มีการเคลื่อนไหว “พลวัตร” ที่ตอบสนองกับการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในแง่การศึกษาวิจัย การพัฒนา และนโยบาย ตามกระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนและการค้นหาทางออก ทางเลือก โดยชุมชน ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม “ชุมชนเป็นสุข” และเป็นรูปธรรมที่เป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นได้สามารถเรียนรู้ได้จริง

“สถาบันเรียนรู้ชุมชน” ยังเป็นการสร้างสถานะทางสังคมขององค์กรภาคประชาชนในการมีที่ยืนในสังคมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ในระดับพื้นที่ แม่วงศ์ : มีรูปธรรมสถาบันการเรียนรู้ชุมชน คือ วิทยาลัยจากบ้านคุณน้ำวัง แม่ฟ้า : สถาบันพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนและทรัพยากรธรรมชาติ แม่ต้อ : “ເຊື່ອນຜູ້າ” เป็นต้น

4. การยกระดับกระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ชุมชนสู่สังคมทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อที่เหมาะสมกับการรับรู้แผนใหม่ โดยใช้ตัวบุคคล ชุมชนเป็นฐานในการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคม

การปรับกระบวนการทัศน์การสื่อสารกับสังคม ที่สร้างสมดุลระหว่างความงามกับงาน หรือ สมดุลระหว่างภาระกับงานศิลปะ ให้งานเขียนเป็นตัวสื่อสารรูปธรรมการดำเนินงานพื้นที่รูปธรรมสู่สังคมกว้าง สร้างการเรียนรู้ให้สังคมโดยการใช้รูปธรรมเล็กๆ เพื่อการอธิบายสังคมกว้างมีนักการผลิตงานเขียนยังมีดำเนินงานในรูปแบบการจัดการมหกรรมแหล่งเรียนรู้ที่บ้านทุ่งหลวง การศึกษาดูงาน เป็นต้น

5. การสังเคราะห์องค์ความรู้

มีการจัดการสังเคราะห์องค์ความรู้ และพัฒนาเป็นหนังสือ 2 เล่ม คือ กระบวนการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนกับภาระผนวกเปลี่ยนแปลงภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์

แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

ในระดับพื้นที่เป็นการเสริมความเข้มแข็งของสถาบันชุมชน เสริมสร้างการเคลื่อนไหวและเชื่อมโยงบุทธศาสนาพื้นที่รูปธรรม พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบายให้มีความชัดเจน และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับชุมชน ตำบล ภาค ประเทศ ในส่วนกระบวนการ องค์กรพัฒนาเอกชน จะได้นำบทเรียนไปใช้เพื่อการขยายผล การสร้างสังคมการเรียนรู้ ใน การเสริมสร้างแนวคิดและกระบวนการระหว่างการ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการผลักดันบุทธศาสนาพื้นที่รูปธรรมร่วมกับองค์กรภาคีความร่วมมืออื่นๆ ในภาคและนอกภาค ทั้งองค์กรรัฐ องค์กรพัฒนา และเอกชน

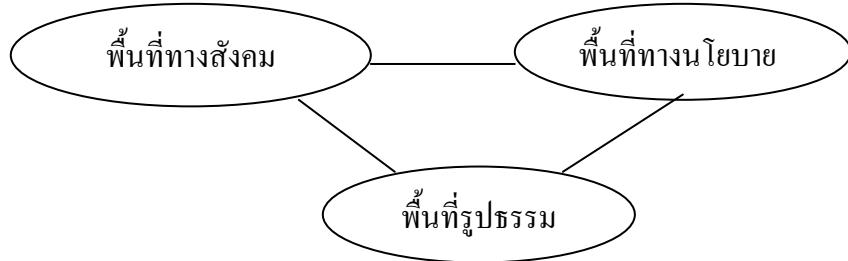
บทเรียนสำคัญ

1. การดำเนินโครงการเน้นกระบวนการเรียนรู้ทั่วระบบ ทั้ง สรส.กลาง → โครงการ → พื้นที่รูปธรรม → ชุมชน ทำให้การดำเนินงานอยู่ในบรรยายกาศของการเรียนรู้ และพบภาคสะท้อนสำคัญของการสร้างการให้การเรียนรู้ที่เกิดสุข การเรียนรู้ทำให้เกิด ความอยากรู้ ต่อเนื่อง เป็นความสุขอย่างหนึ่ง จากคำสะท้อนของผู้นำชุมชนที่พูดถึง “เมื่อเรียนรู้แล้ว อยากรู้ต่อไปอีก ทำให้ “ติด” เรื่องที่จะอยากรู้ต่อไปข้างหน้า”
2. โครงการพื้นที่รูปธรรมในพื้นที่มีความหลากหลายทุนเดิม-ประสบการณ์ ต่างบริบท ต่างประเด็นหลัก แต่ก็มีร่วมเรียนรู้ในมิติร่วมคือ “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้” ซึ่งก่อให้เกิดมุ่งมองแตกต่างหลากหลาย และมีการปรับพัฒนาให้สอดรับกับชีวิตจริงของแต่ละชุมชน โดยเน้นพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก (Community Base) ประกอบกับมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ ชุมชน – สังคม โดยการเสริมสร้างการเชื่อมโยงกระบวนการขับเคลื่อนใน 3 บุทธศาสนาไปพร้อมกันคือ พื้นที่รูปธรรม พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย
3. การบูรณาการประเด็นในพื้นที่ พบว่า แม้ว่าแต่ละพื้นที่จะเริ่มจากประเด็นที่แตกต่าง แต่ก็ได้มีการปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชน ว่าทำงานเฉพาะประดิษฐ์ไม่สามารถนำชุมชนไปสู่สุขได้จริง ต้องเชื่อมร้อยประเด็นอื่นๆ ของชุมชนเข้าด้วยกันตามสภาพวิถีชีวิตชุมชนที่แท้จริง แล้วขับเคลื่อนไปด้วยกัน จึงจะสร้างชุมชนให้เป็นจริง ได้อย่างแท้จริง เป็น “หัวเชื่อ” เป็น “ตัวจุดประกาย” เป็น “ประตูสู่องค์กรของชุมชน” ที่จะเข้าไปเชื่อมโยงกระบวนการของชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
4. การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ โครงการ ที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม ต้องมีลักษณะเป็นหน่วยอันวยการจัดการเรียนรู้ เชื่อมร้อยระบบการจัดการ การพัฒนาบุคลากร การสื่อสารกับสังคม ระบบการติดตามประเมินผล ฯลฯ ให้ทำงานร่วมกับอย่างสอดประสานกันอย่างเป็นกระบวนการและการและต่อเนื่อง

5. ในคณะกรรมการอำนวยการ พบว่า ยังมีส่วนร่วมกับโครงการตามความสนใจ มากกว่าการเห็นความสำคัญหรือมีประโยชน์ร่วม ซึ่งจากการทำงานของโครงการยังไม่สามารถพัฒนากระบวนการทำงานที่ตอบสนองกับภาคีความร่วมมือที่หลากหลายได้ ซึ่งความมุ่งมั่นและความคิด และแนวปฏิบัติการที่สอดคล้องกับองค์กรต่างๆ ที่มาร่วมมือ กับควรได้มีกระบวนการกรอกลั่นกรองและคัดสรรองค์กรภาคี
6. การบริหารงานโครงการที่ “ไม่ติดยึดกับความเป็นโครงการ” แต่มีกระบวนการร่วมและเป้าหมายร่วมที่พร้อมยึดหยุ่นไปกับบริบท วิธีชีวิตริบของชุมชน ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดครูปแบบ วิธีการ เป็นส่วนช่วยให้มีการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ มีชีวิตชีวา และนำไปสู่ความยั่งยืน
7. การดำเนินงานในโครงการเน้นการทำงานพัฒนาในรูปแบบ“ภาคีความร่วมมือ” ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเคารพในฐานความรู้ของแต่ละฝ่ายและพร้อมที่จะยกระดับความรู้โดยการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน พัฒนาการมีส่วนร่วมและความร่วมมือให้มีการเรียนรู้ร่วมและเกิดประโยชน์ต่อการสร้างการเรียนรู้ให้สังคมต่อไป

ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พื้นที่รู้ปัจาระเพื่อชุมชนเป็นสุข

การขับเคลื่อนงานของสังคมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสุข จำเป็นต้องมีการเคลื่อนงานใน 3 ยุทธศาสตร์ไปพร้อมกันทั้งยุทธศาสตร์พื้นที่ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย

- การให้มีการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์พื้นที่รู้ปัจาระ ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางสังคม ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางนโยบาย เพื่อผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ละส่วนทำงานได้อย่างมีพลัง
- การปรับมุมมอง แนวคิดด้านการพัฒนาของนักพัฒนา ที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ และกำหนดแผนแม่บทในการทำงาน
- กำหนด/ก้านหาพื้นที่ยุทธศาสตร์เรียนรู้ร่วม ภายใต้ “สถาบันการเรียนรู้ชุมชน” เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนทำงานชาวบ้าน
- จำเป็นต้องมีการสรุปบทเรียนในเรื่องของแนวคิด กระบวนการปฏิบัติการในพื้นที่ กลไกที่สร้างการเรียนรู้ รูปแบบการสร้างการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ “บูรณาการ” ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลเป็นข้อเสนอ สร้างการเรียนรู้ และผลักดันงานต่อไป
- สร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย/พื้นที่/ประเด็น เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้
- การมองปัญหาและแนวทางสังคมทางเลือกร่วมกันเป็นภาพรวมภาพใหญ่โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- เครื่อข่ายคนทำงานพัฒนา(อพช.) (ปัจจนนิเทศน์กพัฒนารุ่นใหม่ประจำปี)
- เครือข่ายผู้นำ
- เครือข่ายคนทำงานพัฒนาและผู้นำ
  - 7. การจัดกลไกการจัดการการเรียนรู้ร่วมกัน
- ระดับเครือข่าย : มีคนหรือองค์กรที่จะรับผิดชอบโดยตรงในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- ระดับภาค/จังหวัด : มีคณะกรรมการในระดับภาค/จังหวัดร่วมกัน เชื่อมโยง/หนุนเสริมการเรียนรู้
  - 8. กองทุนเพื่อสนับสนุนการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน
- พัฒนาการจัดการกองทุนนักพัฒนาภาคเหนือที่มีอยู่แล้ว สามารถให้สวัสดิการและหนุนช่วยคนทำงานได้จริง

ลัญญาเลขที่ RDG 4740008

โครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน”
สรุประยงานความก้าวหน้าและผลงานโครงการ

รายงานระยะ 18 เดือน (1 กุมภาพันธ์ 2547 – 31 กรกฎาคม 2548)

ชื่อผู้รับทุน   นายสวิง ตันอุด
                          นายประหมัด จตุพรพิทักษ์กุล

หน่วยงาน   สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ร่วม

องค์กรชุมชนห้องคุนมีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ประสานความร่วมมือกับสถาบันต่างๆ ในห้องคุนและองค์กรทางสังคมเพื่อสร้างการเรียนรู้ สร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นสุขและพึงตนเอง ได้บนพื้นฐานของการขัดการตัวของค์ความรู้ชุมชนที่มีอยู่ พัฒนากับการประยุกต์ใช้กับความรู้จากภายนอกให้เหมาะสมสมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์เฉพาะ

- เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำองค์กรชุมชนนักพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน เยาวชนที่มีบทบาทการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนห้องคุน
- เพื่อนำเสนอการพัฒนาแก่ ไทยและกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนและเครือข่ายชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นสุข
- เพื่อเสริมสร้างรูปธรรม “แหล่งเรียนรู้ชุมชน” ในการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต การสืบสานวัฒนธรรมจากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุข ได้อย่างเป็นระบบ และบูรณาการสู่ความเป็นองค์รวม ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง
- เพื่อยกระดับกระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนสู่สังคม ทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อที่เหมาะสมกับรูปแบบใหม่ โดยใช้ตัวบุคคล ชุมชน เป็นฐานในการสื่อสาร ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคม

ด้วยโครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน” ซึ่งเริ่มนี้ตามแนวความคิด “การพัฒนาพื้นที่รูปธรรม” เป็นยุทธศาสตร์เชิงกระบวนการทำงานพัฒนาสังคมที่มีนัยยะความหมายว่า “การสร้างสิ่งใหม่ย่างเป็นรูปธรรม” ให้สังคมได้เรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคมไทยให้เป็นธรรมและยั่งยืน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตร โดยมีสาระสำคัญคือ

- ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถสร้าง “กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน” ภายใต้บริบทใหม่ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างชันช้อนมากขึ้น” (เช่น การเปิด FTA กับสาธารณรัฐประชาชนจีน, การกำหนดให้จังหวัดเชียงใหม่เป็น Hub ของภูมิภาค ฯลฯ จะกระทบ

ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนตัวเองย่างไร) สนับสนุนให้ชุมชนสามารถกำหนดตัวชี้วัดความสุขของตนเองและสามารถใช้ตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นเป้าหมายหรือเครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

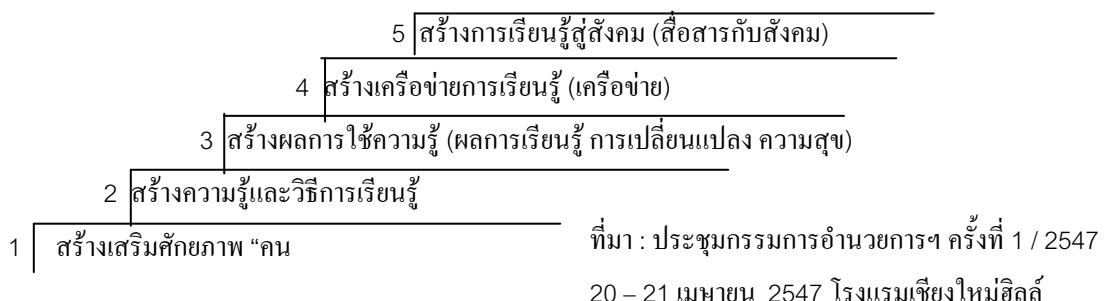
- เสริมสร้างการขยายตัวอย่างเป็นรูปธรรมของ “ชุมชนทางเลือก” ที่สามารถพึงตนเองทางความคิด และสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองด้วยแนวคิดและรูปแบบที่หลากหลาย
- ยกระดับกระบวนการทำงานสื่อสารกับสังคมเพื่อ “การขยายพื้นที่การเรียนรู้ของสังคม”
- สร้างสรรค์การทำงานเชิง “บูรณาการ” การสร้างการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม

ทั้งนี้ภายใต้การปฏิบัติงานของโครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน” มีโครงการร่วมในโครงการอีก 7 โครงการ ประกอบด้วย

1. โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน สหกรณ์เกษตรแม่ท่า จำกัด
2. โครงการจัดการความรู้ในลุ่มน้ำแม่คำเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
3. โครงการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรรมยั่งยืน (บ้านแม่สุริน)
4. โครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านเปียงหลวง
5. โครงการส่งเสริมพื้นที่รูปธรรมการสืบสานภูมิปัญญาล้านนาบ้านสะลวงใน (ดำเนินโครงการระหว่าง กุมภาพันธ์ 2547 – ธันวาคม 2547)
6. โครงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวัง
7. โครงการติดตามประเมินผล

การดำเนินงาน ได้มีการพัฒนา “ธง” ร่วมกันในกระบวนการทำงานของโครงการ คือ

6 สร้างสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน (สถาบัน)

ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) โดยมีโครงการ การเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) เป็นองค์กรร่วมงานหลัก

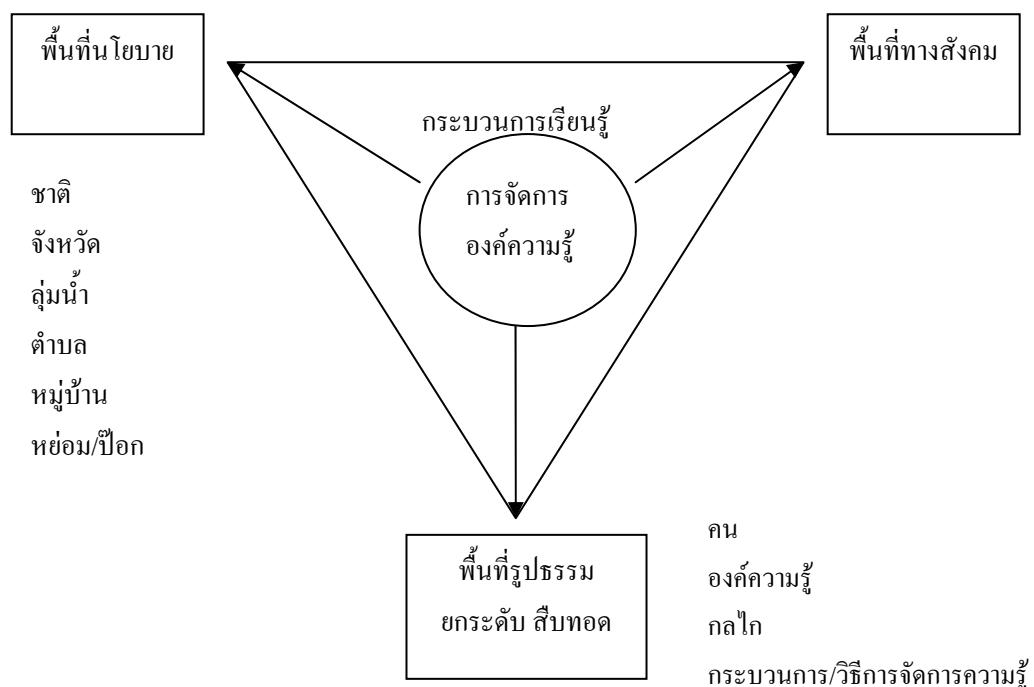
บทที่ 1

แนวทางการดำเนินงานโครงการ

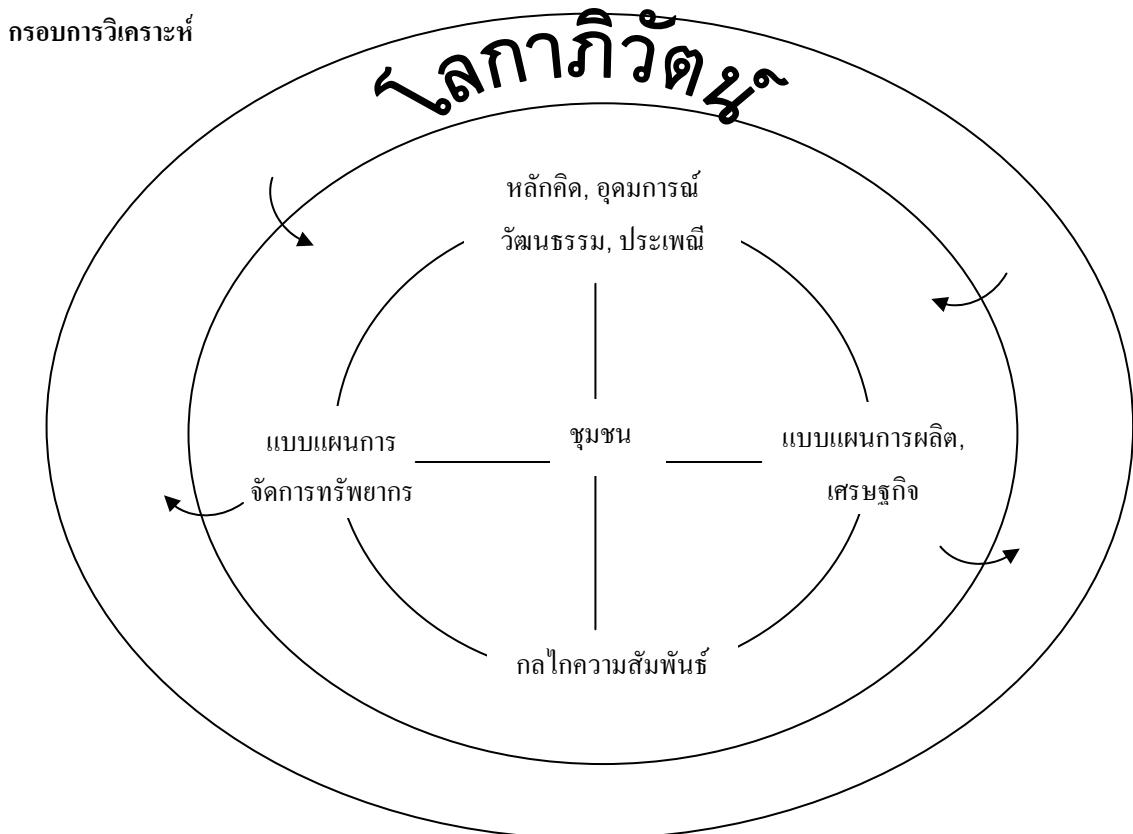
โครงการฯ มุ่งเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชนให้มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประสานความร่วมมือกับสถาบันในท้องถิ่นและองค์กรทางสังคม โดยเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ที่มาจากการคิดความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับชุมชน โครงการย่อยและคณะกรรมการอำนวยการดำเนินการ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริงเพื่อการเรียนรู้ สร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืนและเป็นสุข ซึ่งมีแนวทางสำคัญคือ

1.1 การใช้พื้นที่เป็นหลัก (community base) โดยใช้มิติของ “การจัดกระบวนการเรียนรู้” ใน การขับเคลื่อนกระบวนการ และมองหัวใจการพัฒนาที่การพัฒนาคนหรือจัดการความรู้ชุมชนที่จะสามารถ วิเคราะห์ประเมินชุมชน การพัฒนานักขัตการเรียนรู้ชุมชน การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ กลไกการจัดการ และเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาองค์ชุมชน และการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย

1.2 พัฒนาการเคลื่อนงานใน 3 ยุทธศาสตร์พื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่รูปธรรม พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางนโยบาย

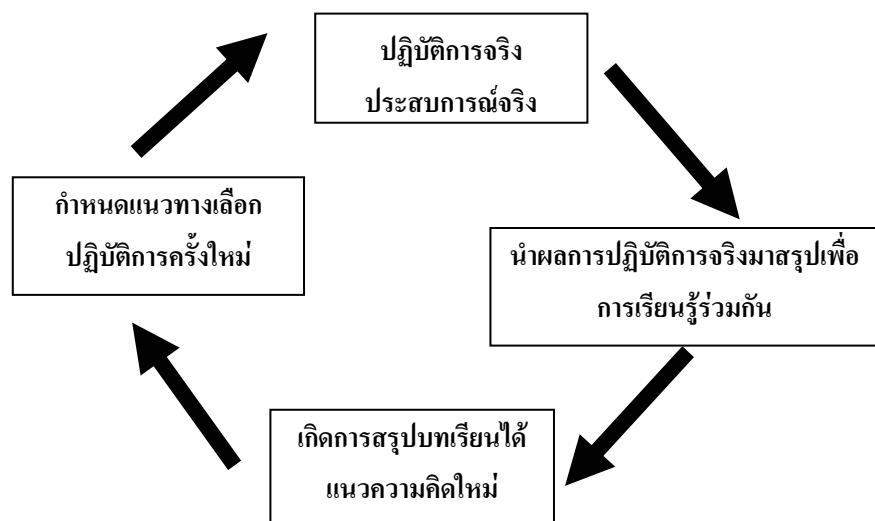

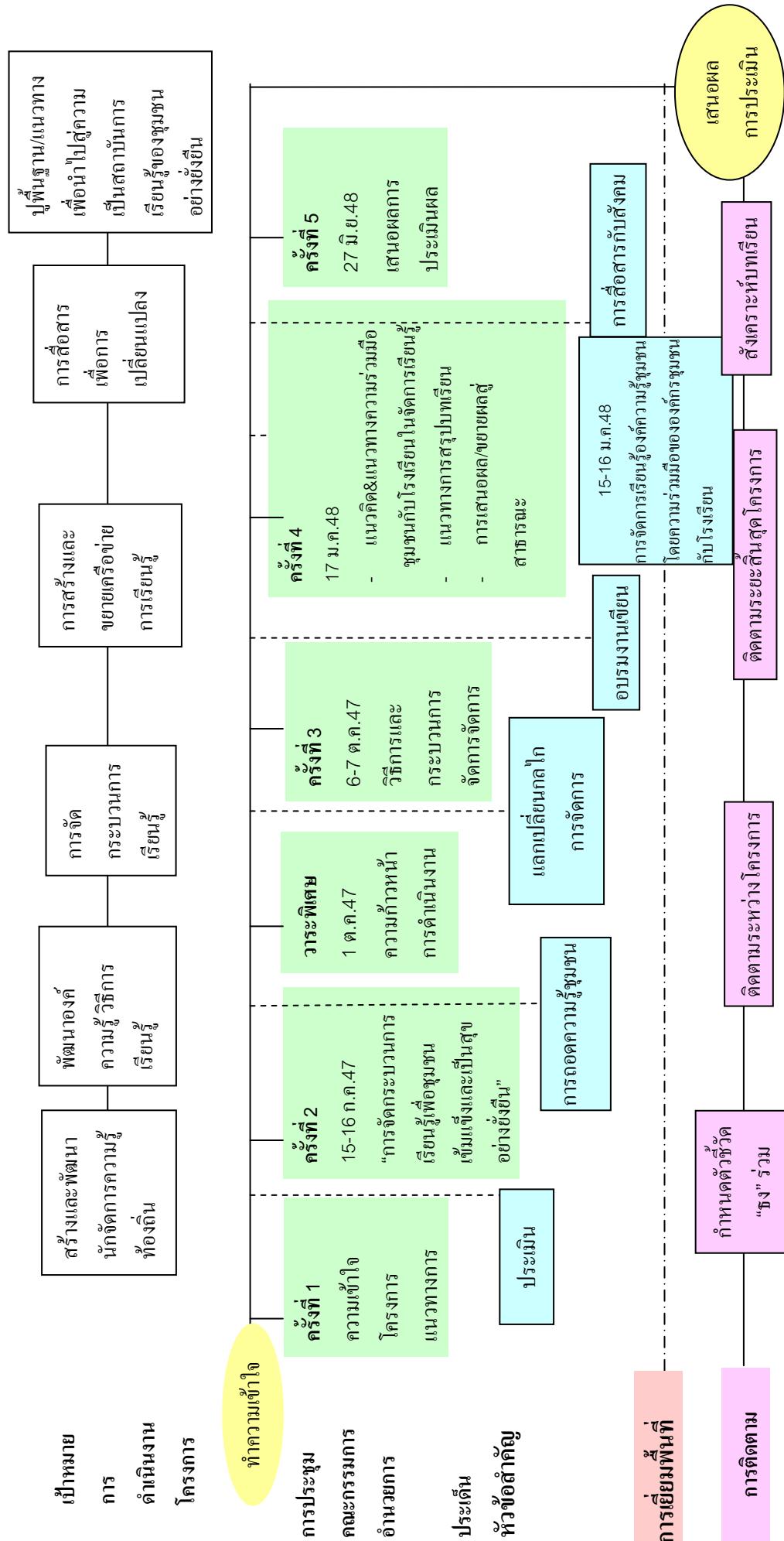
1.3 ใช้กรอบความคิด “ชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้โลกภัยวัตถุ” เป็นกรอบการคิด วิเคราะห์ที่ให้ชุมชนได้ร่วมกัน วิเคราะห์บริบทภายนอกในชุมชน และปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลหรือผลกระทบต่อชุมชน เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ปัจจุบัน วิเคราะห์ค้นหาแนวทางแก้ไข กำหนดทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา

1.4 กระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริง โดยพัฒนาการเรียนรู้จากการปฏิบัติ แล้วนำผลจากการปฏิบัติมาสรุป มาเรียนรู้ร่วมทำให้เกิดเป็นบทเรียน ได้แนวความคิดใหม่ นำไปกำหนดแนวทาง เลือกการปฏิบัติครั้งใหม่

เป็นกระบวนการที่นำความรู้จากตัวบุคคล เนพะคน เนพะกลุ่ม มาเรียนรู้ร่วมกัน

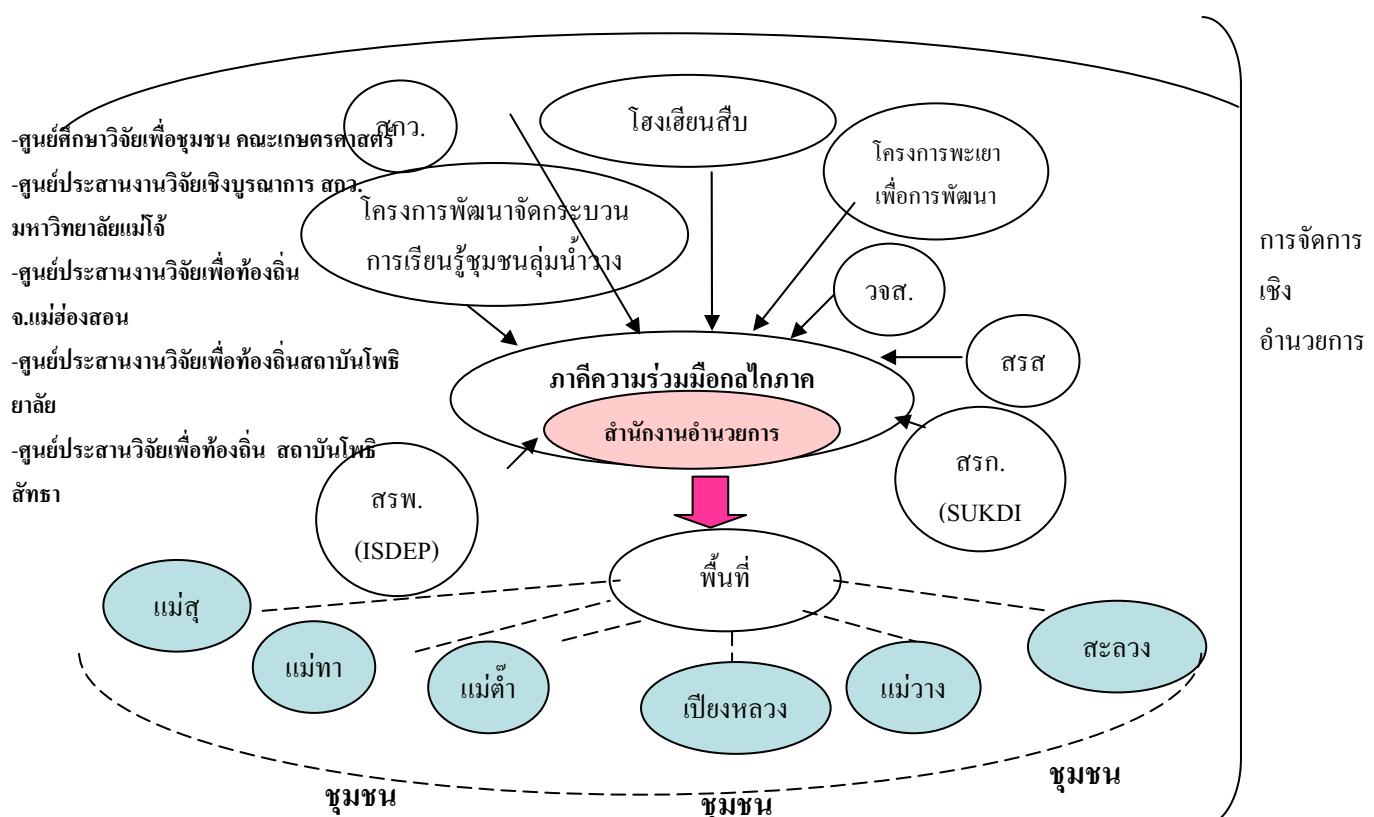
1.6 การจัดกลไกการประสานงานภาค และการบริหารจัดการ ที่เน้นการอำนวยการและการสร้างการเรียนรู้ในบทบาทสถานบันทที่เป็นสำนักงานอำนวยการทำหน้าที่ประสานกับคณะกรรมการอำนวยการ ประสานงานกับโครงการย่อย ด้วยการดำเนินการร่วมกันในรูปแบบภาคีความร่วมมือ ในระดับคณะกรรมการอำนวยการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันทางวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการ และโครงการย่อย รวมทั้งนักวิชาการ ส่วนในระดับโครงการย่อยคณะกรรมการประสานกับผู้ประสานงานและนักจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ ที่นอกจากมาร่วมเรียนรู้ร่วมกันในเวทีประชุมคณะกรรมการอำนวยการทุกระยะ 3 เดือนแล้ว ยังอำนวยการในการบริหารจัดการทั้งการเงิน การจัดทำรายงานและการอำนวยการข้อมูลต่างๆ

กลไกการประสานงานภาคมีบทบาทอีกหนึ่งในการบริหารจัดการโครงการพื้นที่รุปธรรม ภาคเหนือ พัฒนาศักยภาพคนทำงาน นักจัดการเรียนรู้ เสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างองค์กรภาคีกับ คนทำงาน นักจัดการเรียนรู้ในพื้นที่รุปธรรมโดยมีรูปแบบคือ

1. การติดตามหนุนเสริมการจัดการเรียนรู้และการบริหารโครงการ
2. เวทีเรียนรู้พื้นที่รุปธรรม
3. เวทีเรียนรู้ระดับภาค
4. เวทีเรียนรู้ส่วนกลางร่วมกับ สรส. ส่วนกลาง

นอกจากนี้ยังได้เชื่อมประสานองค์กรภาคีอื่นที่มีให้อยู่ภายใต้โครงสร้างการดำเนินงานมาร่วมเรียนรู้ร่วม และสนับสนุน/ร่วมมือในกระบวนการเรียนรู้ เช่น กป.อพช., เครือข่ายทรัพยากร

สรส.ส่วนกลาง

บทที่ 2

ผลการดำเนินการระดับโครงการ

ผลการดำเนินงานระดับโครงการ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน”
ในระยะ 1 กุมภาพันธ์ – 31 กรกฎาคม 2548 เป็นดังนี้

2.1 ผลตามวัตถุประสงค์

2.1.1 การเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำองค์กรชุมชน นักพัฒนา ทั้งภาครัฐและเอกชน เยาวชนที่มีศักยภาพการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนท่องถิ่น

เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้

- สามารถประเมินทุนเดิมของตนเองและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงจากภายใน-ภายนอกได้
- สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้จากฐานทุนเดิม
- เชื่อมโยงทุนเดิมในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ได้
- พัฒนาวิธีการเรียนรู้/สื่อที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน บูรณาการชุดความรู้ใน-นอก/ฐานความรู้เดิม-ความรู้ใหม่
- สามารถประยุกต์ชุดความรู้เชิงบูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ (องค์ประกอบท้องถิ่น, สถานศึกษา, วิถีชุมชน)
- สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (แก้ปัญหาได้, สื่อสารสู่สังคม, การปรับเปลี่ยนนโยบาย)
- เกิดแนวคิด/กระบวนการทักษะใหม่ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (แก้ปัญหาได้, สื่อสารสู่สังคม, การปรับเปลี่ยนนโยบาย)

กระบวนการดำเนินงาน

กลไกประสานงานภาค ได้จัดกระบวนการและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้และการติดตามหนุนเสริมโครงการพื้นที่รูปธรรมสำคัญดังนี้

- การจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค (เวทีประชุมคณะกรรมการอำนวยการ)
- เสริมการเรียนรู้คนในพื้นที่

➤ ฝึกอบรมกลาง

ครั้งที่ 1 ประเมินชุมชนภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์ ณ วัดป่าดารากิริมย์

ครั้งที่ 2 การอุดดองค์ความรู้ชุมชน

ครั้งที่ 3 การเขียนเพื่อการสื่อสารกับสังคม ศูนย์วิจัยข้าว สำนักสันป่าตอง

ครั้งที่ 4 การเขียนเพื่อการสื่อสารกับสังคม บ้านธารแก้ว

- ศึกษาดูงานไขว้พื้นที่
  - ครั้งที่ 1 จัดผสานกับการฝึกอบรม ประเมินชุมชนภายใต้สถานการณ์โอลิมปิกวิตานี บ้านสะลางใน
  - ครั้งที่ 2 จัดผสานกับการฝึกอบรม พื้นที่แม่طا
  - ครั้งที่ 3 กลไกการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนแม่วงศ์
  - ครั้งที่ 4 หลักสูตรท้องถิ่นกับความร่วมมือองค์กรชุมชน โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
  - ครั้งที่ 5 งานมหกรรมแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาบ้านทุ่งหลวง (แม่ววงศ์)
- ติดตามหนุนเสริมในพื้นที่
  - ครั้งที่ 1 พื้นที่แม่สุริน (ที่มีภาค/กรรมการอำนวยการ)
  - ครั้งที่ 2 พื้นที่แม่คำใน (ที่มีภาค/กรรมการอำนวยการ)
  - ครั้งที่ 3 พื้นที่แม่ทา (ที่ปรึกษา)
  - ครั้งที่ 4 พื้นที่แม่ววงศ์ (ที่ปรึกษา)

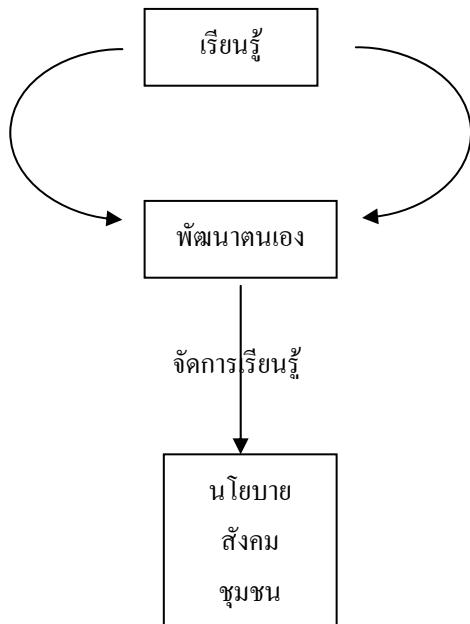
การติดตามหนุนเสริมกับทีมประเมิน ทุกพื้นที่ 8 ครั้งใน 2 ครั้ง จะมี กรรมการอำนวยการร่วมติดตาม
- เวทีสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
  - ครั้งที่ 1 การวิเคราะห์ผลกระบวนการบริหารประเทศ
  - ครั้งที่ 2 สังคมการเรียนรู้
  - ครั้งที่ 3 เสนอบบทเรียนพื้นที่รูปธรรม
  - ครั้งที่ 4 เวทีพัฒนาความร่วมมือ การพัฒนาอยุธยาสตร์พื้นที่รูปธรรม ระดับเครือข่าย องค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ
- การติดตามประเมินผลภายใต้
  1. วางแผนติดตามประเมินผล
  2. การติดตามประเมินผลและสร้างตัวชี้วัดร่วมกันระยะที่ 1
  3. การติดตามประเมินผลระยะที่ 2
  4. การติดตามประเมินผลระยะที่ 3
  5. เวทีสังเคราะห์การประเมิน

การพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้เป็นการเสริมสร้างทักษะ ความรู้และทักษะเพื่อการเรียนรู้เข้าใจ บริบทชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพและเครือข่าย และการสื่อสารกับสังคม กับแนวทางการประเมิน ตนเอง ในเวทีเรียนรู้เชิงพัฒนาชุมชนในกระบวนการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ และเวทีการเรียนรู้ร่วมในเวทีการ ประชุมคณะกรรมการอำนวยการแต่ละครั้งที่เน้นให้มีการทบทวนการทำงานระดับพื้นที่ แล้วนำข้อมูลจากพื้นที่มา แลกเปลี่ยนร่วม แล้วยกระดับเป็นบทเรียนด่างที่นำไปประยุกต์ใช้ต่อไปได้

ผลการเสริมสร้างนักจัดการเรียนรู้ชุมชน

นักจัดการการเรียนรู้ ตามความหมายของโครงการที่ได้นิยามไว้ร่วมกัน (จากการประชุมสังเคราะห์บทเรียน 17-18 กรกฎาคม 2548) หมายถึง

- คนท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดขั้นตอนการเรียนรู้ สิ่งที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตให้คนในชุมชนและคนภายนอกได้
- เป็นคนที่ห่วงกังวลอย่างแท้จริง
- เป็นคนที่นำวิธีคิด การจัดการเรียนรู้เป็นแนวทางในการค้นหาทางออกของสังคม
- มีความรู้ ความคิดเห็นทันกับปัญหาภายนอกที่กระทบกับชุมชน
- เชื่อมโยงทรัพยากร ความรู้ บุคคล องค์กรชุมชน
- มีแนวคิดโลกทัศน์ที่ยอมรับผู้อื่น มองปัญหาในเชิงบวกและค้นหาทางออก เรียนรู้อยู่เสมอ
- เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
- พัฒนาตนเอง และทบทวนตนเองอยู่เสมอ
- สามารถสร้างการเรียนรู้ให้สังคม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (ขยายผล เพย์แพร สื่อสารกับสังคม)

- มีการพัฒนาที่เริ่มจากองค์ความรู้บางเรื่องมาเป็น “หัวเชือ” สู่การเชื่อมโยงประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการอยู่ของชุมชน
- สามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยง สะท้อน “คุณค่า” และถ่ายทอด
- เรียนรู้กับต่างพื้นที่ และสามารถนำมานำมาเป็นบทเรียน พัฒนา เปลี่ยนพฤติกรรมเข้าไปเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มข่ายอื่นๆ และสามารถเชื่อมโยงพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันได้

การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการความรู้ชุมชน เป็นไปในระดับโครงการพื้นที่ร่วมธรรมในรายพื้นที่ และ การพัฒนาศักยภาพตามกระบวนการพัฒนาของส่วนกลาง รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) อีกส่วนหนึ่งด้วย พบว่ามีผลดังนี้

โครงการฯ แบ่ง

คนรุ่นใหม่ 11 คน ผู้นำเก่า 20 คน

- เป็นนักจัดการความรู้ในชุมชน ได้ โดยระดับบุคคลและการทำงานเป็นทีมจัดการเรียนรู้
- มีความรู้และความเข้าใจถึงบริบท ประวัติศาสตร์ การจัดการทรัพยากร ระบบเมืองฝ่าย หมู่ แม่น้ำ เกษตรกรรมยั่งยืน
- สามารถถ่ายทอดความรู้สู่คนอื่น ได้ทั้งในและนอกชุมชน
- วิเคราะห์ตนเองและรู้จักตนเองมากขึ้น
- จัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ
- มีความภูมิใจกับการได้อยู่ในชุมชน รักชุมชน ต้องการพัฒนาชุมชนไปสู่ “สุข”
- สามารถทำงานร่วมกับผู้นำ และชุมชน ได้อย่างมีจุดยืน
- ได้การยอมรับจากผู้นำและผู้ปกครองเยาวชนในชุมชน

เยาวชน 15 คน

- เกิดกลุ่มเกษตรน้อยที่ทำกิจกรรมต่อเนื่องจำนวน 1 กลุ่ม 40 คน
- มีแกนนำเยาวชนที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มและเยาวชนจำนวน 15 คน
- เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจประวัติชุมชน และพื้นฐานรากเหง้าของชุมชนว่ามาจากไหน
- เยาวชนที่ผ่านการจัดการเรียนรู้มีบทบาทในการช่วยกิจกรรมในครอบครัวและชุมชนมากขึ้น

โครงการฯ แบ่งตัว นักจัดการความรู้ 8 คน นักสื่อน้อย 10 คน

- เรียนรู้และเข้าใจคุณค่าความสำคัญของป่าสมุนไพร
- สามารถถ่ายทอดตนเองเป็นวิทยากรชาวบ้าน/นักสื่อน้อยได้
- มีทักษะในการพูด การสื่อในที่สาธารณะด้วยความภาคภูมิใจ
- มีความรู้จากการทำงานและการศึกษาอกพื้นที่
- มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง

โครงการฯ แบ่งสุริน

การจัดการโดยคนในชุมชน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1. ทีมนำ ทำหน้าที่เป็นนักจัดการเรียนรู้ ผู้รู้ ครุภูมิปัญญา จำนวน 5 คน
2. ทีมทำทำหน้าที่เป็นนักจัดการเรียนรู้ของชุมชน จำนวน 5 คน
3. ทีมหมุน ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 คน
4. ทีมเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นผู้เรียนรู้และนักจัดการเรียนรู้ คนรุ่นใหม่ของชุมชน (ผู้สืบทอด) จำนวน 15 คน

นักขัดการเรียนรู้

- มีความรู้ ความสามารถในการทำเกณฑ์อินทรีย์
- มีความสามารถในการพัฒนาแปลงเกณฑ์อินทรีย์ให้เป็นพื้นที่รูปธรรม
- มีความสามารถในการถ่ายทอดสร้างการเรียนรู้
- มีความภาคภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับการทำและทีมเรียนรู้ของชุมชน

โครงการฯ เปี่ยงหลวง

ทีมนักจัดการความรู้ จำนวน 10 คน

1. สามารถถ่ายทอดความรู้ 6 เรื่องได้

- นก/โต
- การละเล่นพื้นบ้าน
- ตัดกระดาษ
- งานใบตอง
- งานสาร
- ดนตรีพื้นบ้าน

2. ทีมทำแต่ละคนมีความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลจึงสามารถถ่ายทอดและสาธิตขั้นตอนการ ทำงานแต่ละชิ้น ได้อย่างคล่องแคล่ว

3. ทีมนำ ทีมทำ ทีมสนับสนุน รวมทั้งทีมเรียนรู้มีความร่วมมือและรับผิดชอบต่องาน ทั้งเจ้าอาวาส คณะครู ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน กลุ่มแม่บ้าน นักเรียนและเยาวชนต่างมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย จึงให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี เห็นได้จากการจัดงาน “ปอย ไหว้เจ้าครูหมອและปีใหม่”

โครงการฯ แม่วัง ศักยภาพนักจัดการความรู้

ผู้นำ/แกนนำหลักของแต่ละองค์กรเครือข่าย (แกนนำ 11 คน, แกนใน 10 คน)

1. ผู้นำมีความสามารถติดต่อประสานกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ “สร้างเจ้าหมู่” ภาคีความร่วมมือกับ องค์กรทั้งในและนอกชุมชนได้ โดยผู้นำที่ซื่อสัตย์ สร้างความเป็นพรรยากา เพื่อนฝูง สร้างพันธมิตร “เจ้าหมู่” ร่วมกันแล้วนั้น เสมือนว่าต่างฝ่ายต่างมีความตระหนักรถือภาระหน้าที่ของกันและกัน เป็นเจ้าภาพร่วม มีการเอื้อ เอวันในการร่วมกิจกรรมโดยไม่ต้องใช้บัตรเชิญ เช่น งานมหกรรมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาบ้านทุ่ง หลวง ช่วงเดือนมีนาคม 2548 แต่ละองค์กรได้ส่งตัวแทนหรือส่งแทนนำมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พอก็ ช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ทางเครือข่ายเหมือนฝ่ายได้จัดพิธีเลี้ยงผิฝ่ายขึ้น แกนนำเหมือนฝ่ายได้เชิญเครือข่าย ต้อนรับนาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเครือข่ายอีกสองส่วนสอนสอนหนานได้เปิด “ช่วงซ่าymba” ในวันที่ 23-24 มิถุนายน ทางเครือข่ายองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรชุมชนต่างได้ส่งตัวแทนมาร่วมแลกเปลี่ยน และร่วมแสดงโดยไม่มีการแบ่งแยก

2. ผู้นำ/แกนนำมีความสามารถเป็นตัวนำ/ผู้นำทางความคิดในการพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งผู้นำเกิดความตระหนัก/เป็นภาระหน้าที่ที่ต้องให้ชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนอยู่ตลอดเวลาและหาวิธีการ/กระบวนการให้ชุมชนได้เห็นการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ภาษาทุกรูปแบบต่างๆ การหาทางออก การนำคิดและนำทำกิจกรรมต่างๆ เช่น “ช่วงเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนบ้านหัวอยอีค่าง” เกิดจากแนวความคิดของผู้นำหลายคน เช่น พะตีแควฯ พะตีเมาน พ่อหลวงไตรภพ ผู้ช่วยศิมา อ้ายชวนฯฯ เพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งเรื่องของการจักสาน การเรียนรู้ภาษาของตนเอง การเล่นดนตรี(เตหนอง) ฯลฯ “แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านหุ่งหลวง” ที่ได้ร่วมกันออกแบบจากภายนอก เช่น สรส. สรพ. วิทยาลัยฯฯ ลุ่มน้ำบางและ วงศ. ได้ร่วมกันจัดขึ้นให้เห็นเป็นรูปธรรม “ช่วงอ่ายอุ้ย” ของครืออ่ายอุ้ยสอนหวานและการคิดเรื่องการอยู่รอดพอเพียงยังยืนและเป็นสุข เป็นต้น

3. ผู้นำ/แกนนำมีความสามารถในการเห็นการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกในชุมชนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรเครือข่ายได้ โดยมีวิธีการมอง/มีวิสัยทัศน์ในการมองที่กว้างไกล ที่เห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว เช่น รูปแบบของการผลิตในชุมชน ซึ่งจากเดิมมีการผลิตที่เน้นเรื่องความพอใจเพียงมีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการเอามืออาวันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปลี่ยนไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ที่เน้นเพื่อการขาย คิดเรื่องกำไรง่ายได้เปรียบเสียเปรียบ มีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการข้างพื้นพาระบบทุนจากภายนอกมากขึ้น ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนทั้งระบบเครือญาติ เพื่อนบ้านเริ่มห่างเหินกันมากขึ้น ไม่มีเวลาได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน จำกสถานการณ์ดังกล่าว ผู้นำได้ริเริ่มให้มีกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น พิธีสืบชะตา ดิน น้ำ ป่า หรือการรื้อฟื้นระบบการอาบน้ำอีกครั้งหนึ่ง เช่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น

4. ผู้นำ/แกนนำมีความสามารถตระหนัก/สามารถในการคิดกันภาษาทุกรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านเห็น/เป็นตัวสะท้อนให้สมาชิกในชุมชน/เครือข่ายเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่น การใช้ภาษาทุกรูปแบบต่างๆ นำมายังชีวิตประจำวัน เช่น นรร 7 ชั้น สวรรค์ 7 ชั้น ทำ 1 ปี กิน 3 ปี หรือ ทำ 3 ปี ได้กิน 1 ปี

เรื่องของนรร 7 ชั้น หรือทำ 3 ปี ได้กิน 1 ปี ตามความหมายของผู้นำ (แควฯ) ได้อธิบายเบรียบเทียบให้ดูว่า เป็นรูปแบบการผลิตของสังคมสมัยนี้ ที่จากเดิมมีระบบการผลิตที่เน้นความพอใจเพียงมีการผลิตหน้าดินในการปลูกปีลีครั้ง นาเปลี่ยนเป็นปีหนึ่งมีการผลิตหน้าดินหลาครั้ง เช่น การปลูกหอนหัวใหญ่ การปลูกพืชเมืองหนาว กระหล่ำปลี ผักสดดัด ข้าวโพดฯฯ เนื่องจากการปลูกพืชเหล่านี้ต้องใช้ต้นทุนในการปลูกสูง มีการใช้ปุ๋ย/ยาเคมีในการร่วง/กระตุ้นหรือป้องกันแมลงต้องมีเวลาในการดูแลเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา หากบางปีผลผลิตไม่ดีขาดไม่ออก หรือผลผลิตราคาตกต่ำ ผลที่ตามมาที่เห็นมากที่สุดคือการเป็นหนี้ พ่อปีต่อไปต้องเพิ่มพื้นที่การผลิต ต้องผลิตหน้าที่ลึกขึ้นต้องเพิ่มปุ๋ย/ยาเคมีเพื่อหวังเอากำไรไปชดใช้หนี้หากเกิดการขาดทุนอีก ก็จะมีความคิดแบบนี้ต้องเพิ่มขึ้นเสมอในการลงนรร ลักษณะไปรีอยฯ หรืออาจต้องทำถึง 3 ปีจึงจะได้กินสักปีหนึ่งอย่างนี้เป็นต้น

ส่วนสวรรค์ 7 ชั้นนั้น ผู้นำ(แควฯ)ได้เบรียบเทียบให้ดูซึ่งการมีรูปแบบวิถีการผลิตที่แตกต่างไปจาก นรร 7 ชั้น คือเน้นเรื่องความพอใจเพียง เน้นที่กินให้อยู่ก่อนล้าเหลือจึงอยากรักษา ทำ 1 ปีได้กิน 3 ปียกตัวอย่าง เช่น ปีนี้ ผู้นำ(แควฯ)ปลูกถั่วดินที่ใช้รูปแบบการอาบน้ำอีกครั้งหนึ่ง เช่น ช่วยเหลือกัน เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตมีการนำไปกินส่วนหนึ่งอีก

กอกส่วนแบ่งปันให้เพื่อนบ้านหรือหากเพื่อนบ้านคนใดนำเมล็ดพันธุ์ไปปลูกจะมีการแบ่งปันให้โดยไม่ต้องขาย หรืออาจขายในราคากลางเมื่อเพื่อนบ้านนำไปปลูกก็จะมีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการเอาเมื่อเอวัน ช่วยเหลือกันหรือการใช้มือคืนเมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตถึงแม้ต้นเองจะไม่ได้ปลูก การเกษตรแบ่งปันให้เพื่อนบ้านมาก่อนพอถึงเวลาเพื่อนบ้านก็จะนำผลผลิตมาคืนให้เสมอโน้มไม่ได้ปลูกแต่ได้กินอีกปีหรือมากกว่านั้นตามความหมาย ทำ 1 ปี กิน 3 ปี

5. ผู้นำสามารถใช้วิธีคิดบูรณาการเชื่อมโยงคดิที่เป็นเอกลักษณ์ของตนของของห้องถินในการคิด วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดย การนำอาชีวภาพ คำทำ หรือนิทานมาเชื่อมโยงเพื่อวิเคราะห์ให้ชุมชน เห็นความเปลี่ยนแปลง เช่น นิทานเรื่องเจ้าเกยะໂడະ (คนปีกี้เกียว) หรือนิทานเรื่อง เงินกับข้าว เป็นตัวสะท้อน

เรื่องคนปีกี้เกียว คำว่าคนปีกี้เกียวในนิทานไม่ใช่ว่าจะไม่ทำอะไรเลยแต่เป็นลักษณะการกระทำที่เน้นความ พอดเพียงเหมาะสมกับความต้องการของตนเองให้ตนเองอยู่รอด ส่วนเรื่องเงินกับข้าว เป็นนิทานที่สะท้อนให้คน ได้เปรียบเทียบระหว่างเงินกับข้าวจะเลือกเอาแบบไหน จะเลือกเอาเงินก็ต้องนำเงินไปซื้อข้าวถ้าเลือกเอาข้าวเป็น หลัก ก็จะอยู่รอดพอเพียง ไม่มีวันตาย

6. ผู้นำมีศักยภาพในการจัดการตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ที่ได้จากการเรียนรู้บูรณาการต่างๆ ที่ สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีตนเองโดยไม่ยอมให้ผู้อื่น/บุคคลอื่นมาจัดการชีวิต/ความเป็นนุյย์เงินเดือนไม่สามารถ จัดการเปลี่ยนความคิดวิธีชีวิตผู้นำได้ เนื่องจากรูปแบบที่องค์กรภายนอกเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนให้ทำอย่างโน้น ทำอย่างนี้ โดยไม่คำนึงถึงความรู้ หรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ต่างจากวิธีชีวิตของคนในชุมชน เช่น การเข้ามาส่งเสริมของการเกษตรที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชเชิงเดี่ยว พืชเมืองหนาว ที่ต้องใช้ต้นทุนสูง ใช้น้ำเยอะ แรกๆผลผลิตมีราคาขายได้แต่เมื่อมีการปลูกมากขึ้นผลผลิตราคาตกต่ำส่งผลกระทบหลายอย่างตามมา ทั้งเรื่องหนี้สิน การใช้ปุ๋ย/ยาเคมี ที่มีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

7. มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นทั้งเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการวิถี ชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำ/แกนนำในหลายพื้นที่ได้เห็นรูปแบบวิธีการจากการไปศึกษาดูงานจาก องค์กรหรือชุมชนหลายพื้นที่ประสบความสำเร็จในการจัดการปัญหาในเรื่องต่างๆ เช่น การไปศึกษาดูงานการ จัดการความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คุณนำแม่ตาช้าง อ.หางดง รูปแบบการจัดการเกษตรชั้นเชิง แม่ท่า กิ่งอ.แม่อ่อน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้นำ/แกนนำบ้านอื่นๆ นำความรู้ประสบการณ์ แนวทางในการจัดการ การป้องกันปัญหา ที่ได้รับมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง เช่น เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดการรวมกลุ่ม ของแกนนำองค์กรเครือข่ายต่างๆในพื้นที่คุณนำหัวใจเพื่อการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและมีแผนงาน กิจกรรมในการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันในนามคณะกรรมการพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติคุณนำ หัวใจ เป็นต้น

8. มีความเข้าใจในสถานการณ์การขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ชัดเจนขึ้น ขณะที่คุณในพื้นที่ส่วนใหญ่ บังหาดความเข้าใจ เนื่องจากผู้นำได้ผ่านเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนและผ่านประสบการณ์จากการศึกษาดูงานในที่ต่างๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจปัญหารู้วิธีการในการป้องกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากพื้นที่ต่างๆมาเป็นแบบแผนเป็น แนวทางในการจัดการทั้งเรื่องของการจัดการทรัพยากร แบบแผนการดำเนินชีวิต แบบแผนการผลิตของตนเอง และชุมชนต่อไป

ในการพัฒนาศักยภาพนักจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสามารถแตกต่างกันนี้ ขึ้นอยู่กับทุนเดิม ประสบการณ์ของแต่ละพื้นที่และประเด็นความสนใจ และการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ที่มีความต้องการต่างๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งในความต้องการต่างๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาในกระบวนการเรียนรู้ ของแต่ละโครงการด้วย

2.1.2 การหนุนเสริมการพัฒนากลไก และกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน และเครือข่ายชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นสุขา

การเสริมสร้างกลไกชุมชนด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน โดยใช้กระบวนการประเมินชุมชนและการบทบาทตนเอง ซึ่งโครงการฯ ได้สนับสนุนการเรียนรู้ เรื่อง “การประเมินชุมชนภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์” และ “กระบวนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ” และการร่วมแลกเปลี่ยนเวทีประชุมคณะกรรมการอำนวยการในประเด็น “วิธีการและกระบวนการจัดการเรียนรู้” ซึ่งนอกจากการสนับสนุนจากโครงการแล้วแต่ละพื้นที่ได้พัฒนากระบวนการวิธีการที่เหมาะสม ตลอดจนถึงการดำเนินงานและวิธีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้ ประมวลได้ดังนี้

การพัฒนากลไกและกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน มีแนวทางสำคัญคือ

1. คน จำแนกบทบาทของคนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

ทีมนำ	ผู้รู้ ครุภูมิปัญญา เป็นผู้อำนวยการและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้
ทีมทำ	เป็นนักจัดการเรียนรู้
ทีมเรียนรู้	เป็นผู้เรียน เป็นนักจัดการเรียนรู้รุ่นใหม่ เด็ก เยาวชน
ทีมหนุน	เป็นผู้สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้

แม้จะมีการจำแนกบทบาทของแต่ละกลุ่มคน แต่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้นี้ได้มีบทบาทตัว อาจสัมเปลี่ยนหมายบทบาทในคนเดียวกัน ตามแต่โอกาส

2. กลไกการจัดการ ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนให้มีการจัดการเรียนรู้ชุมชน หลายพื้นที่เลือกกลุ่มองค์กรที่มีอยู่แล้ว เช่น แม่ท่า – สาหกรรมการเกษตรยั่งยืนแม่ท่า จำกัด แม่ต้า – คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าแม่ต้า หรืออาสาปนารองค์กรอื่นใหม่อย่างกรณี แม่วงศ์ – ใช้วิทยาลัยจากบ้านเป็นจุดรวม รวมความคิด หรือพัฒนากลุ่ม/ทีมงานอย่าง แม่สุริน – ตลาดความคิด เปียงหลวง – กลุ่มครู – ครุภูมิปัญญา – วัด เป็นต้น

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้

3.1 สาระสำคัญของการเรียนรู้

3.1.1 เรียนรู้เข้าใจ ชุมชนตนเอง จากระบวนการประเมินชุมชนและการจัดอบรมค์ความรู้

ชุมชนให้เข้าใจสภาพการณ์ของชุมชน ประวัติศาสตร์พัฒนาการ ความคิด อุดมการณ์

ชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน วิถีการผลิต ภาวะเศรษฐกิจ ทรัพยากรของชุมชน

3.1.2 เรียนรู้เข้าใจ เท่าทันสถานการณ์ภายในและภายนอกชุมชน สามารถเชื่อมโยงสถานการณ์ภายในกับสถานการณ์ภายนอกชุมชน ในสถานการณ์โลกาภิวัตน์ได้

3.1.3 เรียนรู้เข้าใจลึกซึ้งในประเด็นเฉพาะ เช่น เปียงหลวงเนื้อนภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรม

แม่ท่า เน้นการเกษตร แม่ต้า เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม่ววงศ์

เรียนรู้จากกลุ่มน้ำผ่านกระบวนการตั้งคำถามว่า “น้ำวางแผนไปไหน”

- 3.1.4 เรียนรู้จากฐานปฏิบัติการในชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการในชีวิตจริง เป็นจริง
- 3.1.5 เรียนรู้การวิเคราะห์ “เป้าหมายชีวิต” ความสุขที่แท้จริงของชุมชน อาทิ สังคมเท่าเทียม การพึ่งพาตนเองพึ่งพาธรรมชาติ เคราะฟในคุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

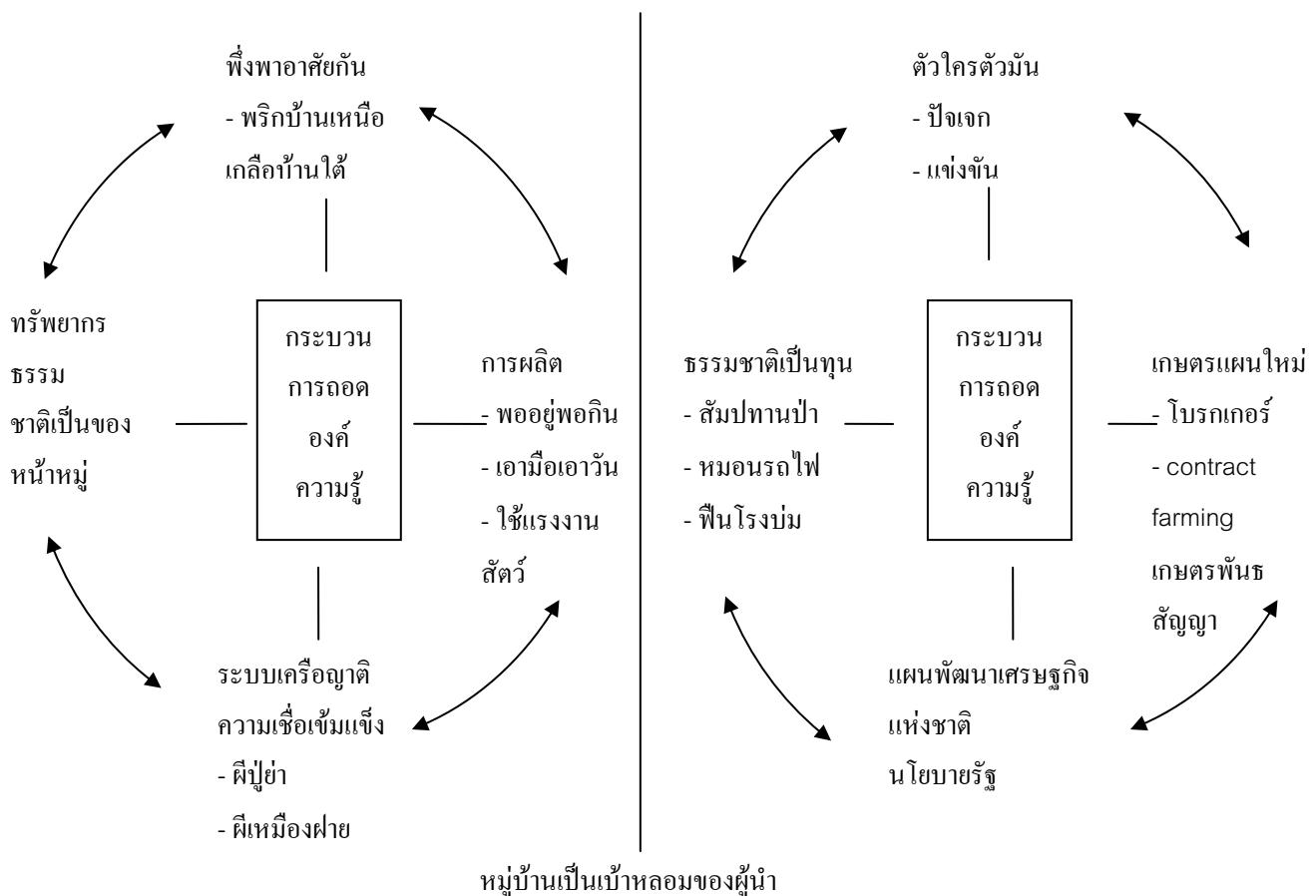
3.2 วิธีการ/กระบวนการ

วิธีการ/กระบวนการนี้นับกระบวนการมีส่วนร่วม และการปฏิบัติการอย่างเป็นกระบวนการและต้องมีความต่อเนื่อง มีวิธีการ กระบวนการ ดังนี้

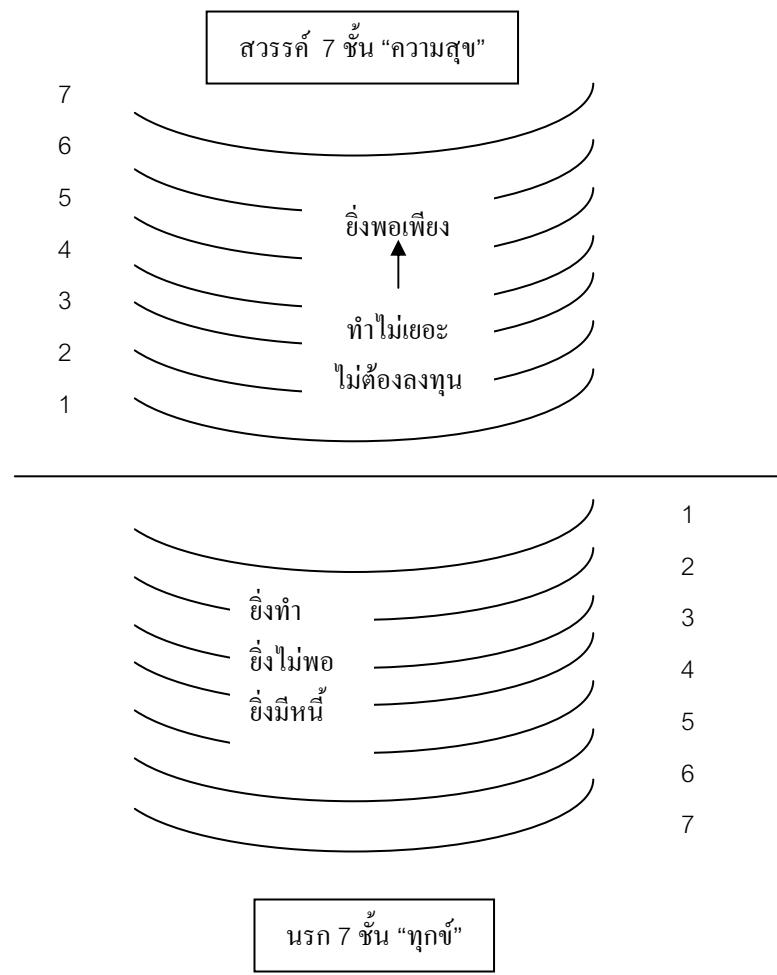
- 3.2.1 การเรียนรู้ผ่านกระบวนการสร้าง/พัฒนาชุดองค์ความรู้ กำหนดกรอบความรู้ที่ต้องการกระบวนการศึกษา – การศึกษาข้อมูล – นำมาแลกเปลี่ยน – วิเคราะห์ – เกิดความตระหนัก เช้าใจ – นำมาแลกเปลี่ยน – วิเคราะห์ – เกิดความตระหนัก เช้าใจ – กำหนด
- ทางเลือก ทางออก
- 3.2.2 การเรียนรู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน
- 3.2.3 เรียนรู้จากการปฏิบัติการรูปธรรมจริง การพัฒนาแปลงเกษตรของตัวเอง
- 3.2.4 เรียนรู้จากการปฏิบัติการให้สะท้อนข้อเท็จจริง
- 3.2.5 การเรียนรู้ผ่าน “คำทำ” “เรื่องเล่า” “วิถีกรรมชุมชน”
- เปรียบเทียบ นรก 7 ชั้น – สวรรค์ 7 ชั้น นรก หมายถึง การทำงานมากท่าไหร์ก็ไม่พอ ส่วนสวรรค์ หมายถึง การทำเพียงครั้งเดียวสามารถใช้กินได้นาน
  - การใช้คำว่า “กลุ่มคนเข้าร่วม”
- 3.2.6 การใช้กระบวนการ ถอดองค์ความรู้ เปรียบเทียบวิถีชีวิตชุมชน เปรียบเทียบ “วิถีการพึ่งพาอาศัยกัน พริกบ้านหน่อ เกลือบ้านใต้” กับ “วิถีตัวไครตัวมัน ปัจเจก การแข่งขัน”
- 3.2.7 การใช้พิธีกรรมเพื่อนำความคิด ใช้ชุดคำยพิธีกรรม เสริมเชื่อมความคิดรูปธรรมอื่นๆ ที่สอดรับกัน
- 3.2.8 การเรียนรู้จากการพัฒนาทักษะการถ่ายทอด สื่อสารทั้งภาษาในชุมชนและภายนอกชุมชน
- 3.2.9 การใช้การไปมาหาสู่ ช่วยเหลือกัน พนบแบบไม่เป็นทางการ
- 3.2.10 การติดตามหนุนเสริมให้กำลังใจกัน
- 3.2.11 มีความต่อเนื่องในกระบวนการเรียนรู้ อย่างกรณีแม่ท่าใช้เวลาสรุปงานประจำเดือน เป็นต้น

ความสุขชุมชน : ความคิดและกระบวนการพัฒนาความสุขชุมชน

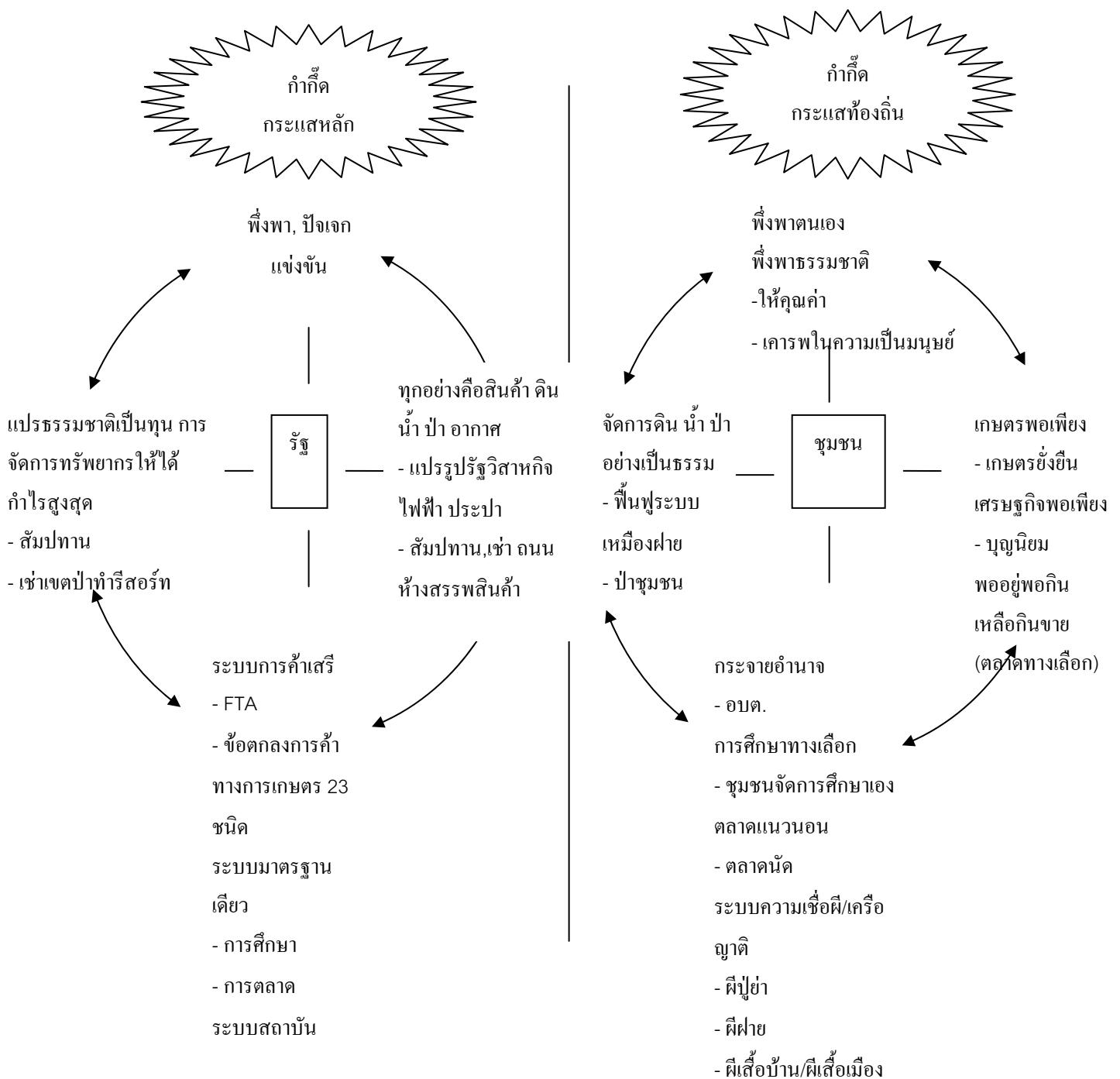
ด้วยกระบวนการประเมินตนเองของชุมชน ชุมชนได้นิยามเป้าหมายความสุขของชุมชนจากการระดูประสนับการณ์ชีวิต การเปรียบเทียบวิถีชีวิตที่แตกต่าง และการกำหนดเลือกวิถีชีวิต รูปแบบ เป้าหมายการดำเนินชีวิตที่พึงประสงค์ที่มานาจากการเรียนรู้ประสบการณ์เดิมและการประยุกต์กับสถานการณ์ปัจจุบัน ด้วยการสะท้อนและเรียนรู้ชุมชนแม่ท่าเปรียบเทียบ

การใช้การวิเคราะห์จากวิทยุธรรม นรก - สวรรค์

การวิเคราะห์ วิธีเปรียบเทียบ

ที่มา : ประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ 3/2547 วันที่ 6-7 ตุลาคม 2547 หน้า 31

เป็นการวิเคราะห์ที่นำໄไปสู่การกำหนดเป้าหมาย ซึ่งพื้นที่ได้สะท้อนภาพความสุข คือ

- การมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบ “พอเพียง”

- การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ชุมชน สังคม
- การได้มีสักดิศรีเท่าเที่ยมกันในสังคม
- การมีอิสรภาพ
- ฯลฯ

จากเป้าหมายความคิดความสุขของชุมชน ย่อมทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการเลือก แนวทางปฏิบัติการที่เหมาะสมของแต่ละชุมชนได้ และสามารถทบทวนข้อเสนอเป็นระยะๆได้

3.3 ผลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้

- 3.3.2 คนได้ตระหนัก เข้าใจ เกิดความรู้จัก รู้ตัวตน รากเหง้า ทุน ชุมชนที่มีอยู่ รู้คุณค่าและ “สืบสาน – สืบค่า” เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน คืนทางท้องถิ่นให้ด้วยตนเอง
- 3.3.3 องค์ความรู้ องค์ความรู้ที่มี กระบวนการเรียนรู้ได้ถูกร่วบรวมเพื่อให้นำไปเรียนรู้ และพร้อมพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์อยู่เสมอ
- 3.3.4 พัฒนารูปแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชน เนื่องจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงจึงเกิด พัฒนาการปฏิบัติการแหล่งเรียนรู้ของตนเองหรือปฎิบัติการรูปแบบตามแนวความคิด ที่ร่วมกันวิเคราะห์ เช่น การปลูกถั่วตามแบบสวรรค์ เป็นต้น
- 3.3.5 การเชื่อมโยงการองค์กรภาคประชาชนในชุมชน การเรียนรู้ เข้าใจตนเอง และ พัฒนาเป้าหมายของชุมชน ทำให้มีการผนึกกำลังงานพัฒนากลุ่ม/องค์กร ในชุมชนให้มีเป้าหมายร่วม และกำหนดแผนงานไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่าง แม่นยำ เช่น โยง เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน กับ เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ แม่ต้า เชื่อม เครือข่าย อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กับ ประชารัฐมีส่วนร่วม แล้วพัฒนาแผนแม่ทาชุมชนร่วมกัน

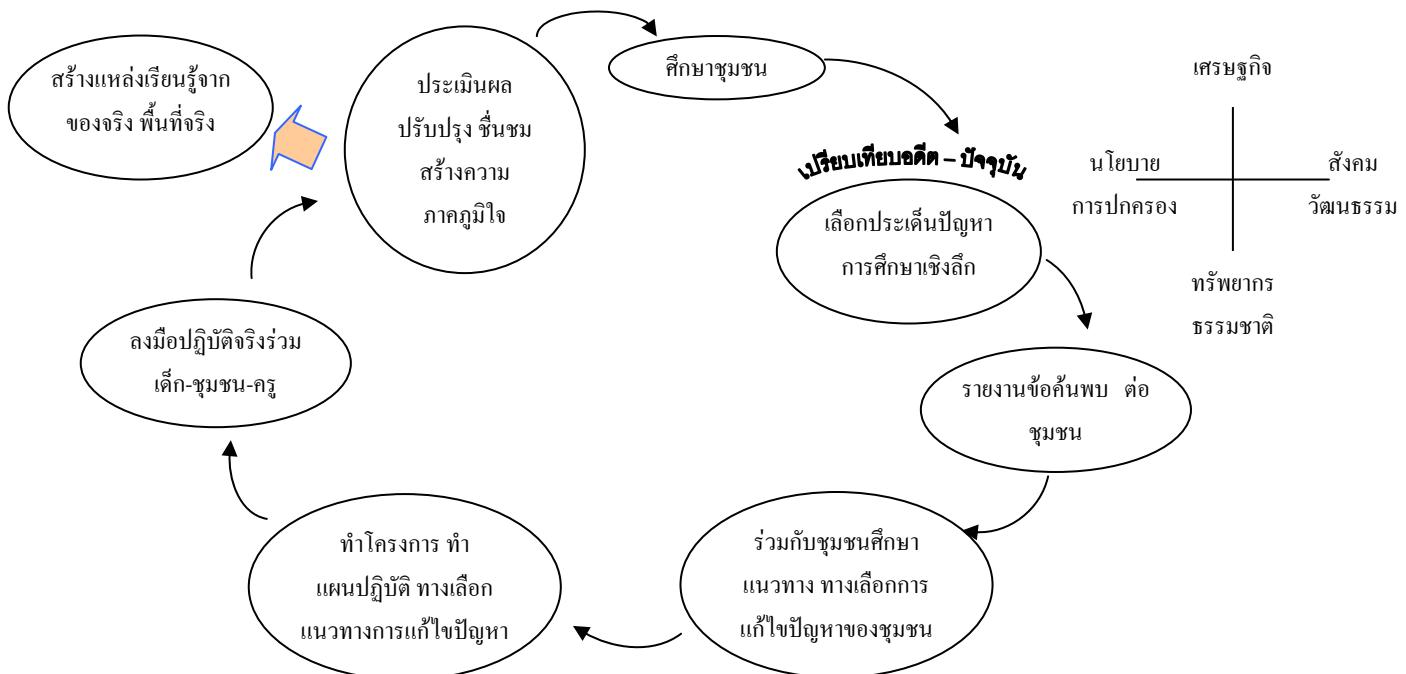
อนึ่ง ผลรวมของการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ ชุมชนสามารถจัดการเรียนรู้ เคลื่อนไหวความรู้ ด้วยตนเอง กำหนดเลือก รูปแบบวิธีการ และคืนทางท้องถิ่น ทางเลือกในงานพัฒนาโดยชุมชนเอง

เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชน เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับกลไกอื่นๆ ทั้งระดับพื้นที่ อาทิ วัด โรงเรียน อบต. สาธารณสุข เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์แบบแనวราบ และการพัฒนาความสัมพันธ์แนวตั้ง ในการเชื่อม องค์กรระดับจังหวัด ภาค/ประเทศ

เครือข่ายการเรียนรู้ระดับโครงการ เป็นกรณีการพัฒนาข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาพื้นที่รูปแบบ สร้าง เสริมชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุข โดยมีสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแกนกลางประสานงาน ร่วมกับภาคีความร่วมมือที่มาจากโครงการในระดับพื้นที่ 6 พื้นที่ และภาคีความร่วมมือในระดับคณะกรรมการ อำนวยการ เป็นข่ายที่มีเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่รูปแบบ และการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุข ซึ่งเป็น เครือข่ายระดับชุมชน โครงการระดับภาค - โครงการส่วนกลาง - สรส.ส่วนกลาง

เครือข่ายการจัดการเรียนรู้ระดับพื้นที่ ในการพัฒนาการจัดการความรู้โดยความร่วมมือระหว่างชุมชน และโรงเรียน พนบฯทุกพื้นที่พัฒนาความสัมพันธ์กับโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งมี วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ศิลปวัฒนธรรม การสื่อสารถ่ายทอดองค์

ความรู้ของชุมชนเข้าไปในระบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมของชุมชน ร่วมไปเรียนรู้ร่วงรวมภายนอก ทั้งนี้คือการดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการของโรงเรียนและองค์กรชุมชน

นอกจากการเชื่อมความสัมพันธ์กับโรงเรียน ในหลายพื้นที่มีการเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชน อีก อาทิ วัด อบต. สถานีอนามัย NGOs GO ในระดับพื้นที่ กรณีแม่ท่า มองการพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้โดยมองสถาบันรวมของชุมชน และมีกลุ่มที่ในการเชื่อมความสัมพันธ์โดยให้มีนักจัดการเรียนรู้แทรกตัวอยู่ในกลไกต่างๆ ของชุมชน เพื่อร่วมกำหนดทิศทางการทำงานให้เป็นแนวทางเดียวกัน

ในการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ พบว่าเงื่อนไขสำคัญคือ

- การปรับช่องว่างความคิด “เป้าหมาย” ร่วม ให้มีการปรับทัศนคติให้เห็นประโยชน์ร่วม
- ปรับกระบวนการปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของแต่ละฝ่าย
- การพัฒนา “สถาบันชุมชน” ของชาวบ้านเพื่อให้เกิดการยอมรับ สถานการณ์ของชุมชนให้มีความเท่าเทียมกับสถาบันอื่นๆ

เครื่อข่ายการเรียนรู้ระดับภาค

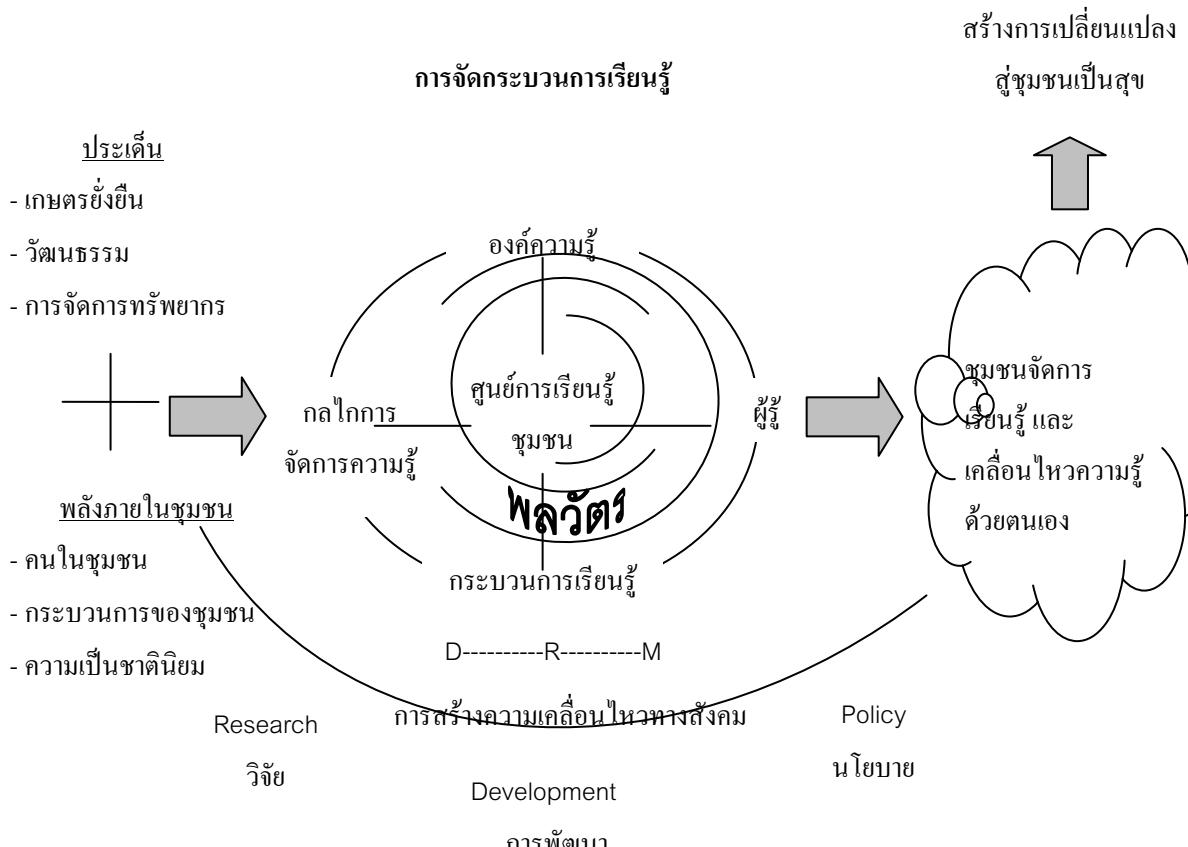
hely พื้นที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายระดับภาค เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเป็นครั้งคราว การเชื่อมโยงกับข่ายในขบวนการ กป.อพช. เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันในการขับเคลื่อนพื้นที่รุ่ปธรรม – พื้นที่สังคม และพื้นที่ทำงานโภbay เป็นการกำหนดคุณภาพมาตรฐานการทำงานร่วม มีแผนงานการขับเคลื่อนร่วมกัน

เครื่อข่ายการเรียนรู้ระดับประเทศ

ความประسانความสัมพันธ์และความร่วมมือกับหน่วยงานที่ทำงานในวงกว้างระดับประเทศ อาทิ สถาบันการศึกษา กรณีการรับนักศึกษาฝึกงาน การเรียนรู้ร่วมกับโครงการเสริมสร้างการเรียนรู้ชุมชนเป็นสุข เมื่อความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับองค์กร รวมทั้งการพัฒนาให้มีการต่อเนื่อง มีผลต่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ เกิดความร่วมมือในการสร้างพื้นที่ทำงานสังคม และพื้นที่ทำงานโภbay

2.1.3 การเสริมสร้างรุ่ปธรรม “แหล่งเรียนรู้ชุมชน” ในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรการพัฒนาแบบแผนการผลิต การสืบสานวัฒนธรรมจากฐานประเพณีเดิมสู่การจัดการชุมชนเป็นสุขได้อย่างเป็นระบบ และบูรณาการสู่การเป็นองค์รวมที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง

“แหล่งเรียนรู้ชุมชน” หรือ สถาบันการจัดการเรียนรู้ หรือมีกล่าวในหลายพื้นที่ด้วยคำที่ต่างกัน เช่น แม้วาง กล่าวถึง “วิทยาลัยชาวบ้านแม่ว่าง” แม่ท้าพูดถึง “สหกรณ์” และการพัฒนาสู่สภาพประชาชน หรือ เปียงหลวง พูดถึง “ศูนย์วัฒนธรรม” แม่สุรินพูดถึง “การเคลื่อนของกลุ่momทรัพย์” แม่ต้าพูดถึง “ເຊືອນພູມາ” เป็นต้น อย่างไรก็ได้ในการเรียนรู้ร่วมกันได้พิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญของแหล่งเรียนรู้ชุมชนว่าควรประกอบด้วย นักจัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ กลไกการจัดการความรู้และกระบวนการวิธีการเรียนรู้ ทั้งหมดที่มาจากการพัฒนาการขับเคลื่อนภายในของชุมชน ผ่านกระบวนการสร้างการเรียนรู้ท่านกลางการปฏิบัติการ ฯลฯ และต้องมีการเคลื่อนตัวอย่างมีพลวัตร แหล่งเรียนรู้ “สถาบัน” เป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้และเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมสู่ชุมชนเป็นสุข

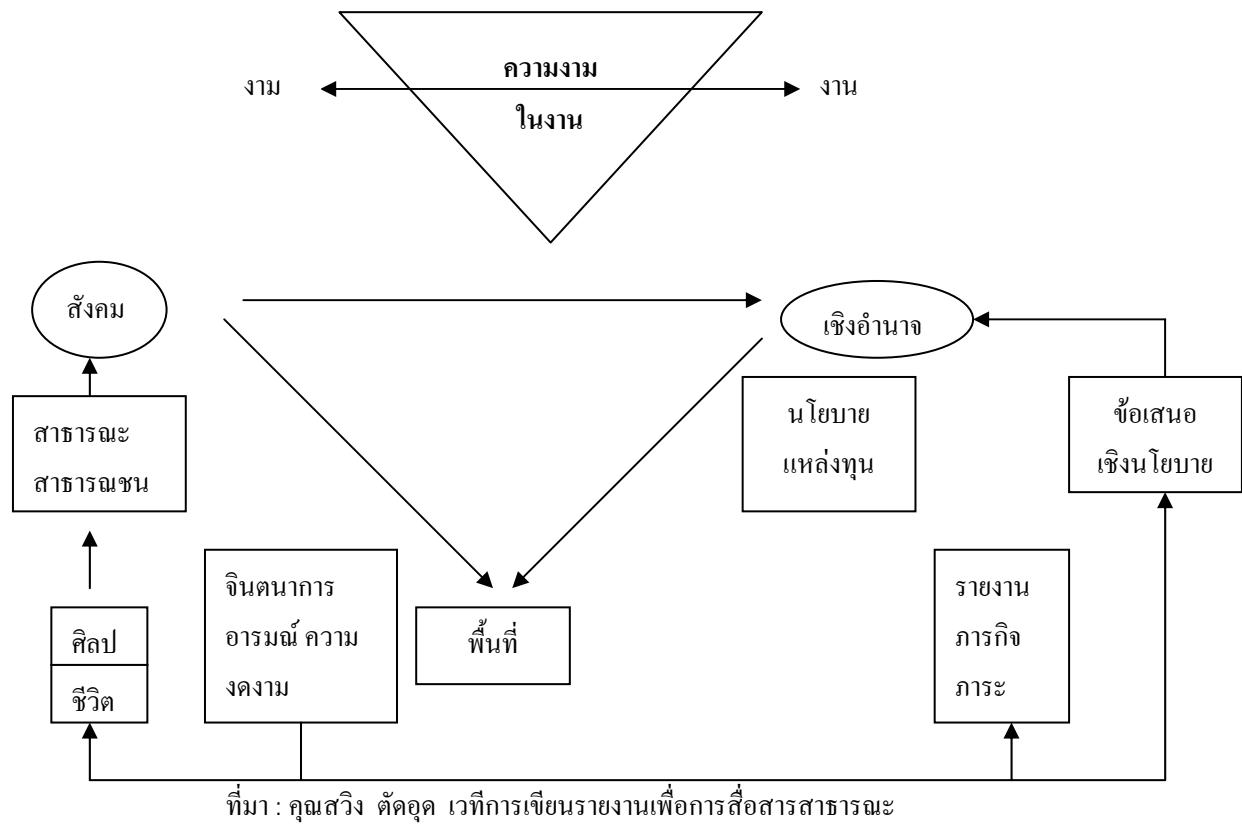

ที่มา : รายงานการประชุมคณะกรรมการฯ วันที่ 6-7 ตุลาคม 2548 หน้าที่ 35

การเสริมสร้าง “แหล่งเรียนรู้” เพื่อ “สถาบัน” มีนัยของการสร้างที่ยืนขององค์กรภาคประชาชนให้มีสถานภาพทางสังคม เช่นเดียวกับองค์กรภาครัฐ สถาบันการศึกษาและอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการยอมรับความเท่าเทียมในการประสานความร่วมมือระหว่างกัน

2.1.4 การยกระดับกระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ และเผยแพร่องค์ความรู้สู่สังคมทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อที่เหมาะสมกับการรับรู้แบบใหม่ โดยใช้ตัวบุคคล ชุมชน เป็นฐานในการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคม

การส่งเสริมกระบวนการสื่อสารสู่สังคม ได้ดำเนินการโดยการส่งเสริมการเรียนรู้ในงานอบรมการเขียน เพื่อเสริมทักษะการเขียน กับเวทีแลกเปลี่ยนการเขียนเพื่อการสื่อสารสู่สาธารณะ เพื่อการปรับกระบวนการทัศน์งาน การสื่อสารที่ปรับจากการนำเสนอเพื่อการรับใช้แหล่งทุน นโยบายในเชิงอำนาจที่มักสร้างภาระให้องค์กร มาเป็นในรูปแบบงานศิลปะมากขึ้น งานเขียนเพื่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่ต้องมีการสนับสนุนและร่วมกัน ความงาม สะท้อนหัวใจเพื่อนำความคิดรุปภาพเล็กๆ ไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

การสื่อสารกับสังคม ให้มีการนำเสนอในหลายรูปแบบ

- การศึกษาเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายทั้งภายในพื้นที่ ไขว้พื้นที่ ต่างพื้นที่ต่างเครือข่าย ในการศึกษาดูงาน
- การจัดงานนทรงกรรมแหล่งเรียนรู้บ้านทุ่งหลวง ดำเนินการเมื่อ 19-20 มีนาคม 2548
- การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ มีการสื่อผ่านทางวิทยุ การผลิต VDO,CD และการผลิตหนังสือเพื่อเผยแพร่ ดังนี้

โครงการฯ แม่ท่า

- เอกสารแนะนำแม่ท่า “บทเรียนที่ยาวนานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”
- หนังสือบทเรียนคนรุ่นใหม่ 11 คน จำนวน 11 เล่ม
- VCD “สู่ฝันอันยิ่งใหญ่”

โครงการฯ แม่ต้า

- รายงานการศึกษา ชุดความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบ้านต้าใน
- เอกสารประกอบหลักสูตรท่องถิ่น ลุ่มน้ำแม่ต้า “องค์ความรู้ท่องถิ่นลุ่มน้ำแม่ต้า”

- หนังสือ องค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำแม่ต้า “ป่าบุนต้า” แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำแม่ต้า
- แผ่นพับ “วิถีชีวิตคนอยู่ป่า”, “กำกີ່ດ” คนอยู่ป่า, ช่วงมือ ช่วงใจ หักมาป่า, เปิดประตูสู่แหล่งเรียนรู้ ป่าชุมชนต้าใน, แม่ต้า สายนำแห่งชีวิต และ “ต้าใน ชุมชนบ้านป่า”

โครงการฯ แม่วาง

- หนังสือ “แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชนทุ่งหลวง”
- หนังสือ “การพื้นป่าด้วยวิธีธรรมชาติ กรณีศึกษา บ้านหนองเต่า”
- หนังสือ “ชุมชน ความรู้ ลุ่มน้ำ枉”
- หนังสือ “วิทยาลัยจากบ้านลุ่มน้ำ枉”
- จดหมายข่าว “สาสน์รักษ์ลุ่มน้ำ枉”

สำนักงานกลาง

- หนังสือ ชุมชนกับการเปลี่ยนแปลง ภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์
- หนังสือ การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- ฐานข้อมูล พื้นที่รู้ประธรรม 5 พื้นที่

การสื่อสารกับสังคม ในรูปแบบนำเสนอที่เรียนรู้ และให้ผู้สนใจห่วงก้างและผู้เกี่ยวข้องมาเรียนรู้โดยตรง มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้พัฒนาประสบการณ์โดยตรงกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ในกระบวนการเสนอแนะกระบวนการเรียนรู้บ้านทุ่งหลวง เป็นการเสนอการเรียนรู้

2.2 ผลความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านอื่นๆ

ก) องค์ความรู้และการสังเคราะห์บทเรียนที่โครงการดำเนินการ มีดังนี้

1. คู่มือการประเมินชุมชนภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์ ด้วยเห็นว่าการประเมินชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจสภาพการณ์ของชุมชน ทั้งภาวะภัยในและภัย nokภัย ให้สถานการณ์โลกาภิวัตน์ ที่จะมีผลกระทบจากระดับโลก – ประเทศไทย – จังหวัด – อำเภอ – ตำบล – หมู่บ้าน รวมทั้งมีผลกระทบซึ่งกันและกันระหว่างสถานการณ์ภัยในและภัย nokภัย รวมทั้งการประเมินชุมชนยังเป็นเครื่องมือที่ต้องดำเนินการเป็นระยะๆ โดยจัดให้เป็นกระบวนการควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เท่าทันกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถเข้าใจ คิด วิเคราะห์ ค้นหาแนวทางการแก้ไข/พัฒนาชุมชนของตน ได้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคู่มือการประเมินชุมชนภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์ ดำเนินการโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับพื้นที่เป้าหมาย การสรุปบทเรียนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ แล้ว รวบรวมเป็นคู่มือ ทั้งนี้ได้พัฒนาและปฏิบัติการกระบวนการร่วมกับเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

และสามารถข่ายงานคณะกรรมการประสานความร่วมมือพัฒนาเอกสารนี้ (กป.อพช.) เพื่อการสร้างบทเรียนที่หลากหลายมุ่งเน้น และสร้างการมีส่วนร่วมจากกระบวนการพัฒนาในภาคเหนือ ภายใต้ความร่วมมือระหว่าง โครงการพื้นที่รุ่ปธรรม สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วิทยาลัยการจัดการทางสังคมและ กป.อพช.

หนังสือถือเป็นการประเมินชุมชนภายในที่สถานการณ์โอลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยสาระสำคัญ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความสำคัญของการประเมินชุมชนภายในที่สถานการณ์โอลกาภิวัตน์
2. ครอบคลุม/ครอบคลุมประเมินชุมชน
3. วิธีการและเครื่องมือในการประเมินชุมชน
4. กรณีศึกษาการนำกรอบคิด ครอบคลุมและเครื่องมือไปปรับใช้ในพื้นที่
  - กรณีศึกษาบ้านหัวยอค่าง ต.แม่-win อ.แม่-wang จ.เชียงใหม่ “การประเมินชุมชนเพื่อสร้าง การเรียนรู้ร่วมกัน”
  - กรณีศึกษาบ้านแม่ท่า กิ่งอำเภอแม่่อง จ.เชียงใหม่ “ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนผ่าน การศึกษาชีวิตผู้นำ”

(หนังสือแนบมาพร้อมรายงานนี้แล้ว)

2. หนังสือ “ชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงภายในที่สถานการณ์โอลกาภิวัตน์” เป็นหนังสือสะท้อนรุ่ปธรรม การเรียนรู้ เข้าใจสภาพการณ์ของชุมชน ศึกษาค้นหาแนวทางเลือกที่เหมาะสม และการปรับตัวของชุมชน สังคม และโอลกาภิวัตน์ ที่สร้างความเข้มแข็งยั่งยืนและเป็นสุข นำเสนอในรูปแบบงานเขียนเชิงสารคดี ผ่านมุมมองของ นักเขียนอาชีพ 4 ท่าน คือ

สุวิชาnan พ. รัตนกิมล	ชุมชนแม่สุrin, ชุมชนแม่wang
ประทีป พองเกลี้ยง (แพธร จาโร)	ชุมชนแม่ต้า
องอาจ เดชา (ภู เชียงดาว)	ชุมชนปีียงหลวง
สกุลี ณัฐพูลวัฒน์	ชุมชนแม่วาง

โดยมี อาจารย์มาลา คำจันทร์ เป็นบรรณาธิการ

3. การรวบรวมฐานข้อมูลชุมชน “พื้นที่รุ่ปธรรม” ด้วยเห็นว่า ในการเริ่มโครงการฯ แต่ละพื้นที่มี ทุนเดิมของตน เมื่อสิ้นสุดโครงการ จากทุนเดิมที่มีอยู่ได้เดินต่อสืบจากประสบการณ์ บทเรียน และผลงานจึงได้มี การจัดทำระบบฐานทุนที่เพิ่มขึ้น ไว้เป็นฐานข้อมูลชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ มีวิธีการรวบรวมโครงการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร จากเวทีพูดคุยกลุ่มเล็กแล้วนำมาสรุปเรียง สำหรับพื้นที่แม่ท่า แม่สุrin แม่ต้าและปีียงหลวง ส่วนพื้นที่แม่วาง เป็นแนวทางสนับสนุนให้การเรียนรู้กับเยาวชนที่รับผิดชอบ งานข้อมูล ได้พัฒนาระบบงานข้อมูล การสรุปเรียงข้อมูล โดยมีเจ้าหน้าที่ข้อมูลสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ทั้งกระบวนการรวบรวมฐานข้อมูลชุมชน เป็นดังนี้

1. ชื่อผู้ให้ข้อมูล
  - ชื่อ(นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....
  - หน่วยงาน/องค์กร.....ตำแหน่ง.....
  - ที่อยู่.....เบอร์โทรศัพท์.....Email.....
2. แผนที่หมู่บ้าน
3. ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน
  - 3.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน
  - 3.2 ระบบเศรษฐกิจและการทำมาหากินของผู้คน
  - 3.3 สภาพภysical ของพื้นที่และการจัดการทรัพยากร
  - 3.4 ประเพณีวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของผู้คน
4. ประวัติความเป็นมาของการจัดการเรียนรู้โดยชุมชน(กลุ่มหรือแหล่งเรียนรู้ชุมชน)
5. เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้หรือกลุ่มเรียนรู้ชุมชน
6. องค์ความรู้ที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้หรือรูปแบบที่เด่นชัดในพื้นที่
7. ผู้รู้และหรือนักจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน+เรื่องที่ผู้รู้แต่ละคนมีความเชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้รู้ในชุมชน	ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

8. โครงสร้าง/องค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ชุมชน
9. การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้เป็นอย่างไร (ที่พัก,อาหาร,วิทยากร,กองทุน,เนื้อหา และอื่นๆ)
10. ประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้โดยชุมชน รูปแบบและกระบวนการ
  1. คนในชุมชน รูปแบบ.....
  2. คนในกลุ่มน้ำ รูปแบบ.....
11. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระยะที่ต่อไปนามีกี่รูปแบบ   จุดแข็ง-จุดอ่อนของแต่ละรูปแบบเป็นอย่างไร
  - 1.....
  - 2.....
12. องค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชน   รูปแบบความร่วมมือและบุคคลที่ประสานงานด้วย
13. ระบบฐานข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นอย่างไร

๙) การประชุมคณะกรรมการอำนวยการ

การประชุมคณะกรรมการอำนวยการ ดำเนินการทุกระยะ ๓ เดือน เป็นเวทีประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการอำนวยการ ผู้ประสานงานโครงการและผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยเฉพาะนักจัดกระบวนการเรียนรู้ประเด็นชุมชนเน้นให้เป็นเวทีสร้างการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่นำผลการปฏิบัติงานจริงจากพื้นที่มาเรียนรู้ และเปลี่ยนร่วมกัน โดยขัดให้มีประเด็นเฉพาะตามกระบวนการขับเคลื่อนของโครงการ และอาจจัดให้มีภาระพิเศษตามความเหมาะสม

ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการนี้ เป็นการนำศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ยกระดับจากผลการปฏิบัติงานภายใต้พื้นที่ ให้เป็นองค์ความรู้ร่วม และแนวทางที่จะดำเนินการต่อไป ทั้งนี้เป็นการเรียนรู้ทั่วถูกทางบรรยายของความเป็นก้ามภัยมิตร

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของ โครงการได้จัดการประชุมคณะกรรมการอำนวยการทั้งสิ้น 5 ครั้ง และภาระพิเศษ 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 “ความเข้าใจโครงการและแนวทางการจัดการร่วมกัน” เมื่อ 20 – 21 เมษายน 2547

ณ ห้องล้านนา โรงแรมเชียงใหม่ชิลล์ อําเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการพิจารณา “ชง” ร่วมของโครงการ และแนวทางการบริหารจัดการ โครงการร่วมกัน

ครั้งที่ 2 “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน” เมื่อ 15–16 กรกฎาคม 2547 ที่บ้านธารแก้ว มหาวิทยาลัยพายัพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ภาระพิเศษ “การพัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคีความร่วมมือ” เน้นคณะกรรมการอำนวยการ เป็นการทำความเข้าใจแนวความคิด ความก้าวหน้าของโครงการ ความคาดหวังและการมีส่วนร่วมในกระบวนการ โครงการของภาคีความร่วมมือ เมื่อ 1 ตุลาคม 2547 ที่ห้องประชุม มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ

ภาระพิเศษ “พิจารณาสถานการณ์ปัญหาและการปิดโครงการพื้นที่山村ใน” ประชุมหารือผู้เกี่ยวข้อง กับพื้นที่山村ใน คือ โ Ortho เอียนส์ ล้านนา วิทยาลัยการจัดการทางสังคม สำนักงานอำนวยการ โครงการและผู้ประสานงาน เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนบ้าน山村ใน เพื่อพิจารณาสถานการณ์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ปัญหากรณีความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ ซึ่งมีข้อสรุปให้ยุติการดำเนินงานในพื้นที่山村ใน

ครั้งที่ 3 “วิธีการและกระบวนการจัดการเรียนรู้” เมื่อ 6-7 ตุลาคม 2547 ที่ โรงแรมชาริน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ครั้งที่ 4 “แนวคิดและแนวทางความร่วมมือชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ แนวทางการสรุปบทเรียนโครงการ การเสนอผลและขยายผลงานสู่สาธารณะ: งานมหกรรมทุ่งหลวง” เมื่อ 17 มกราคม 2548 ที่ โรงแรมชาริน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ครั้งที่ 5 “การเสนอผลการประเมินโครงการ การประเมินตนเอง และทิศทางในอนาคต” เมื่อ 27 มิถุนายน 2548 ที่ โรงแรมชาริน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ค) ผลการติดตามประเมินผลโครงการและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน

ด้วยผลการติดตามประเมินผลโครงการและแนวทางการพัฒนาโครงการดำเนินงาน ได้
นำเสนอโดยละเอียดแล้วในรายงานการติดตามประเมินผล โครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม การจัด
กระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมพงษ์ บุญเลิศ และคณะ
(เอกสารแนบพร้อมรายงาน)

บทที่ 3

ผลการดำเนินงานระดับพื้นที่รูปธรรม

3.1 โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน : แม่ท่า จ.เชียงใหม่

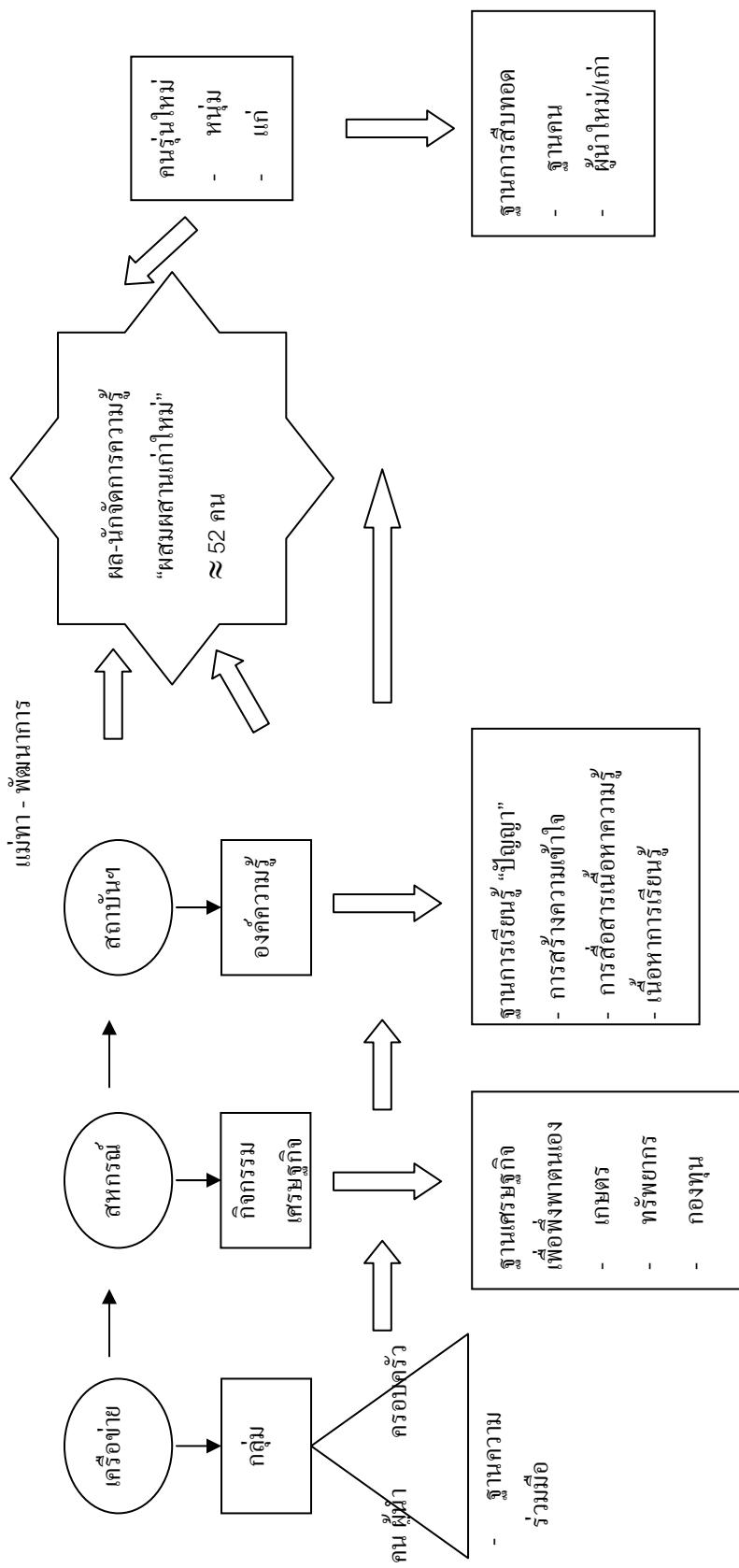
เป้าหมายโครงการ

มีกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่กลุ่ม เครือข่าย เด็กและเยาวชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนให้เกิดความเข้มแข็ง มีศักยภาพ ประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบสหกรณ์ที่ทำเกษตรยั่งยืนในสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ท่า จำกัด และเครือข่ายสหกรณ์ในจังหวัดเชียงใหม่

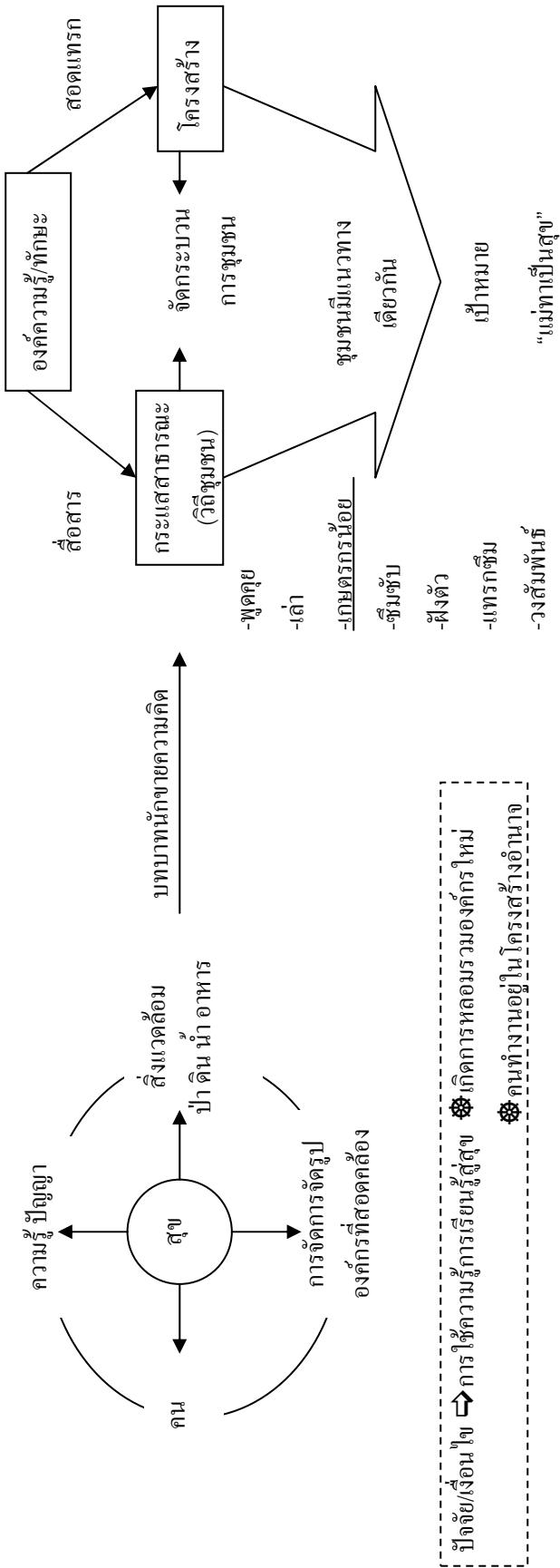
วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่สามารถจัดการองค์ความรู้ และจัดกระบวนการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนได้
- เพื่อสร้างพื้นที่รูปธรรมที่เน้นการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้การดำเนินงานทางสหกรณ์
- เพื่อสร้างจิตสำนึกรุ่นใหม่ให้รู้จักรากเหง้าของตนเอง มีแนวคิดอุดมการณ์สืบสานการทำเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างมีศักดิ์ศรีและอุดมการณ์

จากพัฒนาการของชุมชนแม่ท่า ที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มคนจากระดับครอบครัวพัฒนาเป็นระดับกลุ่มและรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ต่อมามีการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเกษตรแม่ท่า จำกัด เน้นกิจกรรมการผลิต-เศรษฐกิจ เป้าหมายงานอยู่ที่ฐานเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง ประเด็นงานคือ เกษตร ทรัพยากร และกองทุนชุมชน ส่วนกระบวนการขั้นตอนนี้การดำเนินงานมีความเป็น “สถาบัน” ที่เน้นองค์ความรู้เป็นฐานการเรียนรู้ “ปัญญา” เป็นการสร้างความเข้าใจการสื่อสารความรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ ซึ่งปัจจุบันมีนักจัดการความรู้ผู้สอนจำนวนมากทั้งภาครัฐ 52 คน เป็นกระบวนการการทำงานของคนรุ่นใหม่ คนหนุ่มและคนแก่ในฐานของการสืบทอดที่เน้นฐานคนทั้งผู้นำแก่/ใหม่

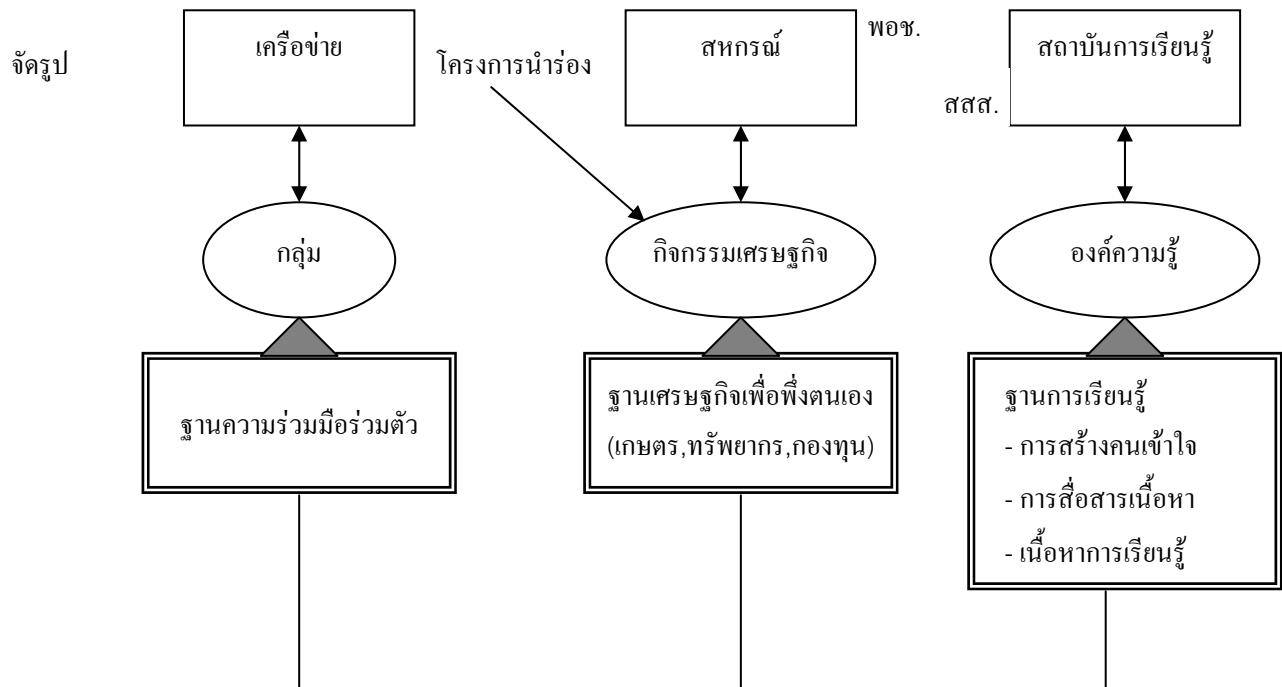

ที่มา : เว็บไซต์กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน กศน วันที่ 17-18 มิถุนายน 2548 ณ โรงแรมชาร์รีโน่ บ.เชียงใหม่

พัน : เวศสุกคระหนูรักษาการตำแหน่งงานวันที่ 17-18 มิถุนายน 2548 ณ โรงพยาบาลจุฬารักษ์

**แผนภูมิเปรียบเทียบในประเด็นนักจัดการความรู้ องค์ความรู้ เครือข่ายและสถาบัน การพัฒนาการการจัดสรุปองค์กร
ของชุมชนแม่ท่า**

นักจัดการความรู้	มาจากภายนอก (NGOs)	- มาจากภายนอก (เป็นหลัก) - ภายใน → ผู้ใหญ่ (6) → เยาวชน (6) (เป็นผู้ช่วยภายนอก - จิตใจ ทักษะ ความรู้ตามพรสวรรค์)	- ภายนอกเป็นที่ปรึกษา - ภายใน → ผู้ใหญ่ (20) → รุ่นใหม่ (17) → เยาวชน (15) (ทักษะ ความรู้ จิตใจ เป็นระบบ)
องค์ความรู้	รับจากภายนอก กลุ่ม/กิจกรรม	- รับภายนอก - มีภายในเองแต่ไม่เป็นระบบ	5 เรื่อง รวมรวมเป็นระบบ/เข้าใจ
เครือข่าย	กิจกรรมร่วม	- เครือข่ายภายใน - ภายนอก ร่วมเป็นประเด็น (เกษตร, ทรัพยากร)	- จากภายใน - จากภายนอก เรียนรู้หลายประเด็นหลายข่าย - การจัดการศึกษา
สถาบัน	ไม่มี - สวนไครส่วนมัน	- สถาบันเกษตรยั่งยืน - สถาบันทรัพยากร ศึกษาดูงาน, รับแขก	- สถาบันพัฒนาทรัพยากรและ เกษตรยั่งยืนแม่ท่า - เคลื่อนความรู้ / หลักสูตร / ร.ร. - งานพัฒนา

ที่มา : เวทีสังเคราะห์บทเรียนการดำเนินงาน วันที่ 17-18 มิถุนายน 2548 ณ โรงแรมชาริน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ (ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการฯพื้นที่แม่ท่า หน้า 21)

ปัญหาการดำเนินงาน

คน

- เรื่องการทำงานที่มีระดับประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน จึงทำให้การทำงานล่าช้า
- ขีดความสามารถตัวบุคคล ทำให้งานกระฉูกตัว
- การแบ่งเวลาในการทำงานของแต่ละคนไม่เหมาะสมกับงานที่ทำกันอยู่ทำให้รู้สึกว่างานเยอะไม่มีเวลาพัก
- ทีมงานบางคนซึ้งขาดทักษะในการทำงานในหลายๆเรื่อง เช่น การจับประเด็น การพูดอย่างเป็นระบบ

องค์กรภายใน

- ไม่มี

องค์กรภายนอก

- งานบางอย่างลูกกำหนดจากภายนอกทำให้กิจกรรมภายในต้องมีการเลื่อนกิจกรรมออกไป ทำให้แผนงานต้องสะ McClure ไม่ต่อเนื่อง
- ความคาดหวังจากโครงการต่างๆในการเป็นแบบอย่างในหลายๆด้าน ทำให้เกิดกิจกรรมมากขึ้นทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

การขัดแย้งที่เกิดความมีการแลกเปลี่ยนด้านการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ ให้มากกว่าเดิมเพื่อจะได้เห็นการทำงานและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่า เอาแต่ละประเด็นมาแลกเปลี่ยน เพราะการนำเสนอการทำงานแล้ว แลกเปลี่ยนจะมีความหลากหลายที่นำไปปรับใช้ได้มากกว่า

บทเรียนการดำเนินงาน (ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการฯพื้นที่แม่ท่า หน้า 21)

- ❖ การพัฒนาศักยภาพของคนต้องพัฒนาตามความเหมาะสมและลูกกำหนดจากตัวผู้เรียนรู้เอง ไม่ใช่ภายนอกหรือคนอื่นเป็นคนกำหนด
- ❖ การจัดการเวลาการทำงานต้องสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริงจะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ
- ❖ การสืบทอด ถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่นต้องคำนึงถึงช่วงห่างระหว่างวัยในการจัดการเรียนรู้ให้ได้สาระ และความรู้ที่เข้าถึงอย่างเหมาะสม
- ❖ การสร้างจิตสำนึกให้รู้จักชุมชน รากเหง้าและวิถีของชุมชน ต้องมีการศึกษา เรียนรู้ทั้งข้อมูล และการปฏิบัติจริง

3.2 โครงการจัดการความรู้ในสุ่มน้ำแม่ต้มเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นน้ำแม่ต้ม จังหวัดพะเยา

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของบ้านต้มใน
- เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของภาคีในการจัดการสุ่มน้ำแม่ต้ม
- เพื่อสร้างกลไกในการจัดการความรู้ในสุ่มน้ำแม่ต้มให้อีกต่อการพัฒนาท้องถิ่น

แนวทางการดำเนินงานสืบเนื่องจากปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีการให้สัมปทานป่า ทำให้พื้นที่ป่าบ้านต้มในลดลงและขาดความอุดมสมบูรณ์ เป็นเหตุให้เกิดการรวมตัวของชุมชนในการรักษาพื้นป่าเพื่อเป็นพื้นป่าดั้นน้ำ เป็นแหล่งอาหาร รายได้ ฯลฯ ของชุมชน กับเห็นว่าการจัดการความรู้แล้วนำความรู้ไปจัดการเรียนรู้ที่ในโรงเรียน และนอกโรงเรียนจะเสริมสร้างความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรของชุมชนได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขของชุมชน อย่างไรก็ได้จากการสังเคราะห์

ฐานคิด

- ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์เพื่อรับวิถีชีวิต
- ฝันอย่างเห็นแหล่งเรียนรู้สาธารณะของชุมชน
- มีพื้นที่แสดงรูปธรรมความรู้ วิถีชีวิต การเรียนรู้ของชุมชน
- สร้างรูปธรรมให้เป็นหลักฐานการปรับเปลี่ยนนโยบาย
- สร้างพื้นที่ดั้นแบบของสาธารณะอย่างต่อเนื่อง
- ทำอย่างใจลึก ทุ่มเทก่อนไปถึงเป้าหมาย ความสุข ต้องชวนให้ชาวบ้านเห็นทุกชั้น เห็นประกายหนึ่ง

กระบวนการ / วิธีการ

- ใช้คนทำงานที่มีศักยภาพแตกต่างกัน
- สร้างพื้นที่งานด้วยตัวของมันเพื่อขยายผลการเรียนรู้
- ใช้ความรู้เป็นแกนขับเคลื่อนการทำงาน สร้างความรู้ร่วมกัน
- กระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดการแตกแขนงประเด็นการเรียนรู้
- การยอมรับแนวคิดคือ ของผู้ร่วมวงเรียนรู้ เชื่อมโยงสู่การปฏิบัติ เช่น เอื่องผุดฯ แม่ต้ม
- การขยายผลการเรียนรู้ให้พื้นที่รูปธรรม ขยายวงสู่ท้องถิ่น ขยายสู่นโยบาย
- ทิศทางการปรับเปลี่ยนนโยบายต้องวิเคราะห์โครงสร้าง อำนาจรัฐกำหนด ทบทวนคนทำงานให้ชัดเจน

ผลที่ได้รับ

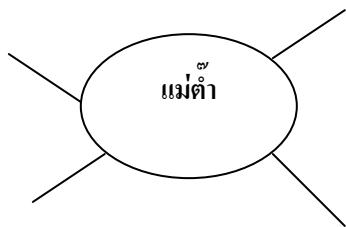
- คนทำงานเลื่อนสถานะเป็นนักจัดการความรู้จากการปฏิบัติการ
- มีความสามารถในการถ่ายทอดการจัดการเรียนรู้
- มีความเชื่อมั่น
- ทำงานเป็นทีมได้ดี
- แนวคิดปรับเปลี่ยนจากสภาพภาวะที่สร้างปัญหาไปสู่การป้องกัน / แก้ไขปัญหา
- ผลการเรียนรู้ระหว่างทางทำให้เกิดการเรียนรู้แตกตัวเป็นองค์รวม ขยายผลจากพื้นที่สู่ครือข่ายท้องถิ่น กับองค์กร / ภาคีที่เกี่ยวข้อง

ผลลัพธ์ ผลกระทบ

- คนทำงานมีภาระครอบครัว เสื่อมไขเวลา การมีส่วนร่วม
- จัดตั้งเอื่องผุดฯ (เอื่องวัฒนธรรม) แม่ต้ม
- สร้างการเรียนรู้ในชุมชน ตัวชี้วัดความสุขและแนวทางการสร้างสุขภาวะ
- เกิดแผนงานต่อเนื่องเพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงจากวงคนทำงาน

ที่มา : เวทีสังเคราะห์บันทึกการดำเนินงาน วันที่ 17-18 มิถุนายน 2548 ณ โรงเรียนราษฎร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

บทเรียนร่วมกัน ตามผลการดำเนินงานงานดังนี้

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรชุมชน ของชุมชนต้าใน และระดับลุ่มน้ำ (ที่มา : จากรายงานโครงการฯ ฉบับสมบูรณ์ บ้านแม่ต้า จังหวัดพะเยา หน้าที่ 29)

- ผู้นำในชุมชน ยังไม่ให้ความสำคัญกับงานการจัดการความรู้ท่องถิ่นเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามอาจเป็น เพราะความไม่เข้าใจในการทำงานของโครงการที่ไม่ได้อธิบายให้กับผู้นำชุมชน
- นักจัดการเรียนรู้ท่องถิ่นบ้านด่านที่เป็นกลุ่มป้าหมาย บางคนไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการทำงานของโครงการได้ตลอด เนื่องจากติดภารกิจในครอบครัว และชุมชน ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาคน
- การสร้างความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชน ให้กับองค์กรในชุมชน ได้แก่ องค์กร บริหารส่วนตำบล โรงเรียน วัด ต้องใช้เวลาและคนทำงานที่เป็นคนในท้องถิ่น

บทเรียนและข้อเสนอแนะ (ที่มา : จากรายงานโครงการฯ ฉบับสมบูรณ์ บ้านแม่ต้า จังหวัดพะเยา หน้าที่ 29-33)

บทเรียนการดำเนินงานโครงการ

1. การทำงานของโครงการ

- กระบวนการการทำงาน/การสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

เป็นกระบวนการทำงานที่สามารถทำให้ชาวบ้าน/นักจัดการความรู้สามารถได้รับความรู้ ทำให้ชาวบ้านซึ่งมีกำลังดอยู่แล้วสามารถดึงเอากำลังดันนี้ออกมากัดลำดับและปฏิบัติได้ มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง ติดตามงาน

- วิธีการทำงาน/รูปแบบ

- การทำงานจะขึ้นชุมชนเป็นหลัก ทำงานร่วมกับชุมชน ให้ชาวบ้าน/นักจัดการความรู้เป็นคนตัดสินใจ ออกแบบคิดเห็นร่วมกัน
- เข้าไปทำงานในพื้นที่จริง ทำให้ชาวบ้านได้ความรู้และเห็นของจริง เข้าไปพื้นที่แล้วสามารถอธิบายหรือสื่อออกมายได้ เช่น สมุนไพร ต้นไม้ วัฒนธรรม ฯลฯ และสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้
- พาไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์และนำมาปรับใช้ในพื้นที่/ชุมชนของตนเอง
- จัดการอบรม การพูด การสื่อ ทำให้นักจัดการความรู้สามารถพูด/สื่อต่อชุมชนได้ดีขึ้น
- จัดการอบรมโดยให้ชาวบ้าน/นักจัดการความรู้ได้มามีส่วนร่วมในการวางแผน ให้ได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง

- กิจกรรม

มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยแต่ละกิจกรรมชาวบ้าน/นักจัดการความรู้ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้มีการทำการกิจกรรมร่วมกัน

- การประสานงาน

มีการประสานงานที่ดี สามารถดึงเอาคนในชุมชนเองมาเป็นคนประสาน ทำให้ชาวบ้าน/นักจัดการความรู้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนมาก

- การสนับสนุน(วิชาการ/ข้อมูล/งบประมาณ)

- ได้มีการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณอย่างต่อเนื่อง
- ได้สนับสนุนให้ชาวบ้าน/นักจัดการความรู้ได้ฝึกการเก็บข้อมูลในชุมชนเอง และได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในชุมชน
- สนับสนุนกระบวนการการทำงาน โดยมีนักศึกษาฝึกงานเข้ามาร่วมทำงาน ร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน

- บุคลากร

ผู้ประสานงาน/เจ้าหน้าที่ของโครงการมีการวางแผนตัวที่ดี ไม่ถือตัวให้ความสนใจและมีความต้องการที่ติดตามงาน ค่อยให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเต็มที่ เป็นกันเองกับชาวบ้านสามารถปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้ มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงชุมชน

- **ข้อเสนอแนะ**

- อยากริบห้างโครงการให้การสนับสนุนต่อไป
- อยากรีบยกความหลากหลายของพันธุ์ไม้ทุกชนิดในป่า เพื่อที่จะได้รักษา และอนุรักษ์และคุณสมบัติได้ทุกด้าน
- อยากริบมีการเจาะลึกศึกษาในเรื่องขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา เก่า ๆ เช่น การเข้าวัด คำกล่าวไส้ดอกไม้ ทำกล่าวความดัก เป็นต้น
- ข้อมูลเรื่องประวัติหมู่บ้านยังไม่ชัดเจนในส่วนของปี พ.ศ. ที่ก่อตั้งหมู่บ้าน
- หนักพัฒนาที่จะเข้ามาสานต่อ อยากริบมีการผลักดันให้คนในชุมชน นิ่งว่าจะเป็น เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ได้เข้ามาศึกษา/เรียนรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาดังเดิมร่วมกัน โดยอาจจะใช้พุทธศาสนาเข้ามายเป็นหลัก
- อยากริบพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้ดีขึ้นกว่านี้

2. นักจัดการความรู้/นักสื่อน้อย

- กระบวนการเรียนรู้

- นักจัดการความรู้

- ผลการเรียนรู้ที่ได้มาจากการมีการวางแผนที่ดีมาก่อน
    - ได้มีการจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนร่วมกัน
    - จัดการอบรม เรื่องของการพุด/การสื่อ
    - พาไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่
    - เป็นวิทยากรในเวทีอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนในครุ่นนำเมื่อตั้งแต่ 13 หมู่บ้าน

- นักสื่อน้อย

- เรียนรู้จากพ่อแม่
    - จัดการอบรมให้ความรู้/พาไปคุ้พื้นที่จริง
    - ติดตามฟ่อเมืองเป็นนักจัดการความรู้เวลาเข้าไปสื่อในป่า
    - เป็นวิทยากรร่วม/เสริม นักจัดการความรู้ในเวทีต่าง ๆ

- ความรู้/ทักษะ

- สามารถยกระดับตนเองเป็นวิทยากรชาวบ้าน/นักสื่อน้อยได้
  - ได้ทักษะในการพุด/การสื่อต่อในที่สาธารณะนได้
  - ได้รับความรู้จากการทำงานและศึกษาดูงานนอกพื้นที่
  - มีความรู้ในเรื่องสมุนไพรเพิ่มขึ้น

- การเปลี่ยนแปลง(กำกั็ด/การปฏิบัติ)

- เห็นคุณค่า/ความสำคัญของป่ามากขึ้น
  - มีความภาคภูมิใจในชุมชนตนเอง

- สามารถที่จะพูด/สื่อ เรื่ององค์ความรู้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ได้อย่างภาคภูมิใจ
- กระบวนการกลุ่ม
  - การทำงานทุกคนที่เข้ามาระบุนเดียวใจ มีการทำงานแบบเป็นกันเอง มีการปรึกษาหารือร่วมกัน หากมีข้อบกพร่องสามารถดำเนิน ติดต่องกันได้ ภายในการกลุ่มนี้มีความสามัคคี ให้ความร่วมมือในการทำงาน ทางกลุ่ม ได้เชิดชูให้ “อนุรักษ์ป่า” เป็นศูนย์รวมจิตใจในการทำงาน
- ปัญหาที่พบ
  - พ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ ของนักสื่อน้อยไม่เข้าใจและไม่ให้การสนับสนุนในการเข้ามา มีส่วนร่วม
  - ชาวบ้านบางกลุ่ม ไม่เข้าใจการทำงานของกลุ่มนักอนุรักษ์ป่า
  - นักอนุรักษ์ภูมิปัญญาในแหล่ง
  - ชาวบ้าน ไม่เข้าใจการถ่ายรูป ทำกิจกรรมของกลุ่นอนุรักษ์ที่ทำงานร่วมกับทางโครงการฯ ว่าถ่ายไปเพื่อทำผลงาน
  - ชาวบ้านบางกลุ่มมองว่าทางองค์กร/NGO เข้ามายาตราผลประโยชน์จากชุมชน
  - การถ่ายทอดข้อมูลการถ่ายทอดเรื่องด้าน ไม่มีหลายชนิดที่อยู่ในป่า
- การถ่ายทอด
  - พ่อสอนลูก
  - ได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้/ผู้เฝ้าผู้แก่ในชุมชน
  - นักสื่อน้อยให้ความสนใจที่จะรับการถ่ายทอดจากผู้รู้/นักจัดการความรู้
- ข้อเสนอแนะ
  - ทุกคนควรมีแผนการทำงานเป็นของตัวเอง
  - ควรมีการประชุม/พูดคุยเพื่อพูดคุย ตามสารทุกชุดกับกันเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อไม่ให้กลุ่มห่างเหินกันไป
  - ทุกวันประมาณวันทำงานตักบาตรพร้อมกันที่วัด
  -

3. คนในชุมชน

- การเรียนรู้
  - คนในชุมชนมีการเรียนรู้ค่อนข้างน้อย
  - คนในชุมชนยังไม่รู้การทำงานอนุรักษ์ป่าเท่าที่ควร
- ความรู้/ทักษะ
  - ได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ในป่าชุมชน เช่น ชื่อต้นไม้ สมุนไพร
  - คนในชุมชน ได้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องของ ประวัติชุมชนบ้านด้วย, การจัดการป่าชุมชน, ผลผลิตจากป่าชุมชน, การใช้ประโยชน์จากป่า และองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชน จากการเก็บข้อมูลของนักจัดการความรู้ในชุมชน

- การเปลี่ยนแปลง(กำกີ່ດ/การປົງບັດ)
  - ชาวบ้านให้การยอมรับกฎระเบียบทองป่ามากขึ้น
  - ชาวบ้านที่เสียผลประโยชน์ในเรื่องของเขตพื้นที่ติดกับป่าอนุรักษ์ไม่เห็นด้วย
  - ชาวบ้านส่วนใหญ่มองเห็นความสำคัญของป่าเห็นด้วยกับการทำงานด้านอนุรักษ์ป่าของคณะกรรมการป่าชุมชน
- การมีส่วนร่วม
  - ทางคณะกรรมการป่าชุมชนยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน
  - ผู้นำชาวบ้าน/ชาวบ้าน/พระสงฆ์/เด็กเยาวชน ในชุมชนให้ความสำคัญ/ความร่วมมือที่จะทำกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการป่าในเรื่องของพิธีกรรมเกี่ยวกับป่า
- ประโยชน์ที่ได้
  - ชุมชนมีความภูมิใจในผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์
  - ชาวบ้านมีรายได้จากการเข้ามาศึกษาดูงานแหล่งการเรียนรู้ของคนภายนอก
  - ชุมชนมีน้ำใช้อุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอตลอดปี
  - คนในชุมชนสามารถเข้าไปหาหางของป่ามากิน/ขายได้

3.3 โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรรมยั่งยืนแม่สุริน อ.ทุนยำ จ.

แม่อ่องสอน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชน ให้สามารถจัดการองค์ความรู้และจัดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้สู่การลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร
2. เพื่อยกระดับศักยภาพของคนในชุมชนในการเสริมสร้างรูปแบบทางเลือกในการแก้ไขปัญหาการขัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิตจากประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนแบบพึ่งตนเองได้
3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายผล กระบวนการผลิตในรูปแบบการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่เป็นรูปธรรม โดยใช้ตัวบุคคล เครือข่ายในชุมชนเป็นฐานการถ่ายทอดองค์ความรู้ เผยแพร่สู่สังคม

ฐานคิดในการส่งเสริมการเรียนรู้

- อยากเห็นคนในชุมชนเป็นสุขคือ มีการดำเนินชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ชีวิตพอเพียง รู้จักใช้บ้ำงรักษา และฟื้นฟูธรรมชาติเพื่อรอรับการดำรงชีวิต
- อยากเห็นแหล่งเรียนรู้สาธารณะของชุมชน
- มีพื้นที่แสดงรูปธรรมความรู้และการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน

- สร้างพื้นที่ความรู้ชุมชนให้ถูกใช้ในชีวิตจริง “ตลาดความคิด”
- สร้างการเรียนรู้ที่ทำให้คนในชุมชนคิดได้ ทำเป็น พัฒนาองค์การเพื่อพานิชสัมภาระเปลี่ยนปั้น

กระบวนการและวิธีเรียนรู้

1. การจัดการโดยคนในชุมชน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1.1 ทีมนำ	ทำหน้าที่เป็นนักจัดการเรียนรู้ ผู้รู้ คุณภาพและนักจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 คน
1.2 ทีมทำ	ทำหน้าที่เป็นนักจัดการเรียนรู้ของชุมชน จำนวน 5 คน
1.3 ทีมสนับสนุน	ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 คน
1.4 ทีมเรียนรู้	ทำหน้าที่เป็นผู้เรียนรู้และนักจัดการเรียนรู้ คนรุ่นใหม่ ของชุมชน (ผู้สืบทอด) จำนวน 15 คน
2. หาพื้นที่ให้ชาวบ้านมีที่แสดงความคิดเห็น โดยการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน “ตลาดความคิด” พัฒนาฐานการเรียนรู้ของชุมชน 4 ด้าน ดังนี้
  - ด้านระบบการทำเกษตรอินทรีย์
  - ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน ปลูกพืช น้ำหมักชีวภาพและสารขับไล่แมลง
  - ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
  - ด้านเครื่องมือกลเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ปลูกให้ชาวบ้านในชุมชนต้นตัวในการเรียนรู้ตนเอง เพื่อสร้างการเรียนรู้ของชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ ผ่านหอกระจายเสียง วิทยุชุมชน เป็นประจำ จัดเวทีประชุมกิจกรรมทุกเดือน และสร้างพื้นที่ความรู้รูปธรรม ต้นแบบให้ถูกใช้ในชีวิตจริง
4. หาแนวทางเสริมสร้างคนในชุมชนให้เป็น “นักจัดการความรู้ชุมชน” โดยการจัดอบรมศึกษาดูงาน กิจกรรม ปรับเปลี่ยนแนวคิด และรวมผู้นำหรือผู้รู้ของชุมชน

ผลที่ได้รับ

ด้านบวก

- ชาวบ้านเห็นคุณค่าความรู้การปรับลดการใช้สารเคมี
- คนทำงานได้แนวคิด ได้เพื่อนร่วมงานจัดการความรู้
- เรียนรู้วิธีการเพื่อพัฒนาองค์กรชุมชน
- รู้ข้อคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (ใช้บำรุงรักษา ฟื้นฟูเพื่อรับการดำเนินชีวิต)
- ทีมงานโครงการและชาวบ้านที่ร่วมในกระบวนการเรียนรู้ได้รับความรู้และประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น
- หน่วยงานองค์กรชุมชนและชาวบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างๆ
- ชุมชนมีความตื่นตัวจากข้อมูลข่าวสาร และพิมพ์ป้ายป้ายประกาศใช้สารเคมี
- ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมี
- เกิดความสัมพันธ์และความเข้าใจชุมชน

ด้านลบ

- ชาวบ้านยังไม่มีความมั่นใจในรูปแบบความรู้ กิจกรรมทางทางเลือกต่างๆ ที่จะนำมาปฏิบัติ เพราะยังไม่ได้มีการทดลอง ทดสอบ เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างที่ชัดเจน
- เกษตรกรบางส่วนยังมีความเชื่อมั่นในเรื่องสารเคมีที่ใช้มานาน
- มีความขัดแย้งทางความคิดเล็กน้อยระหว่างตัวเกษตรกรที่ร่วมทีมวิจัยกับผู้ที่ไม่ได้ร่วมงานวิจัย

ผลกระทบที่เกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนอกจากคุณภาพดีตามวัตถุประสงค์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามตัวชี้วัดของโครงการที่ได้กำหนดไว้ และตามเป้าหมายร่วมของงานโครงการพัฒนาพื้นที่รุปธรรมโดยภาพรวมมีดังนี้

1. เกิด “พุทธะ” ซึ่งได้แก่ผู้รู้ คือ ทีมน้ำ ทีมทำ ทีมอนุนและทีมเรียนรู้ คนในชุมชนและผู้ที่ยวังมีการ

เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น คือ เกิดวิทยากรชุมชนที่เป็นนักเรียน เยาวชน และชาวบ้าน

2. เกิด “สังฆะ” (กลุ่ม/เครือข่าย) โดยมีการ

- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการดำเนินงานต่างๆ
- มีการต่อยอดจากกลุ่มเดิมที่ทำเกษตรอยู่ก่อนแล้ว
- เกิดกลุ่มเกษตรทางเลือกน้ำแม่สุริน มีสมาชิก 70 ราย มีเนินออมประมาณ 4 หมื่นกว่าบาท มี การพัฒนาฐานการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านระบบการทำเกษตรอินทรีย์ 2) ด้านการปรับปรุง บำรุงดิน ปัจจัยน้ำ น้ำหมักชีวภาพ และสารอินทรีย์ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับชุมชน 4) ด้านการพัฒนาเครื่องมืออ工具 การเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เครื่องอัดอ้อย เครื่องอัดชา ครกตำข้าว เครื่องเป่าฝุ่นข้าวและข้าวลีบ เป็นต้น
- มีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนบ้านแม่สุรินขึ้นมา 1 แห่ง “ตลาดความคิด”

4. ด้านการมีส่วนร่วม

เทคนิคพื้นฐานในการดึงเอาชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรม (จากการสังเกตของทีมงาน)

- ไปร่วมงานในชุมชน (ไปช่วยงานมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อุ่นสัมภាន) เช่น งาน ประเพณีต่างๆ
- การยอมรับความคิดเห็นของเข้า แนะนำปรึกษาให้แนวคิดที่ดีประสานงานร่วมกับหน่วยงาน ราชการ
- เข้ามายังชุมชน บทบาทหน้าที่ในชุมชนเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยถ่ายทอดเทคโนโลยีความรู้ที่ได้มา ให้กับชุมชน (ประสบการณ์ที่ได้มา)
- การกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน
- หน่วยงานหรือองค์กรภายนอกให้การยอมรับ
- การปรับปรุงบำรุงดินให้มีความสมบูรณ์
- ลดการใช้สารเคมีและหันมาใช้สารเคมีชีวภาพ

ตัวชี้วัดความสุขของชุมชนบ้านแม่สุริน

1. ความสุขในครอบครัว

- ครอบครัวอบอุ่น มีญาติมิตร มีความรัก ความเข้าใจอยู่พร้อมหน้า
- มีเงิน มีรายได้เพียงพอ ไม่มีหนี้สินหรือมีน้อย มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง เช่น ที่ดิน ที่อยู่อาศัย วัว/ควาย
- สุขภาพแข็งแรง ไม่เครียด จิต ใจสงบ
- ได้รับการยอมรับในสังคม
- มีธรรมะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวได้ให้และรับความรัก
- บุตรหลาน ได้รับการศึกษา

2. ความสุขในระดับชุมชน

- มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
- มีความร่วมมือพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- มีความเป็นธรรม ยุติธรรมเสมอภาค
- มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน (ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการฯแม่สุริน หน้า 70-71)

1. นักขัดการความรู้ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านไม่มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนรู้มาก่อน จึงมีปัญหาในการดำเนินงานอยู่บ้าน เช่น เทคนิคในการจับประเด็น จดบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงาน
2. แม้ว่าในช่วงแรกจะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมงานไว้อย่างชัดเจน แต่ในช่วงดำเนินการพบว่า บางคนไม่มีฐานความรู้มาก่อน จึงไม่มีทักษะในการทำงานตามบทบาทของตน

ข้อเสนอแนะของทีมงานโครงการ (ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการฯแม่สุริน หน้า 71)

1. โครงการพัฒนาพื้นที่รู้ประธรรมเป็นงานที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ดังนั้นการดำเนินงานโครงการต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้พอสมควร
2. การส่งเสริมการเรียนรู้ การกำหนดกรอบ วิธีการจับประเด็น และบันทึกอภิการ เป็นเอกสาร ตลอดถึงเทคนิคการนำเสนอต้องมีการพัฒนาด้านความรู้ ด้านทักษะ โดยผู้มีประสบการณ์
3. แผนกิจกรรมบางอย่างอาจต้องรอให้ทีมงานหรือดำเนินการเสร็จจากภาระกิจการประกอบอาชีพ ก่อน จึงจะดำเนินงานตามแผน ได้ ดังนั้นกรอบระยะเวลาอาจต้องคาดคะเนไว้ไปข้างหน้า
4. ผลที่คาดว่าจะได้รับหรือผลการดำเนินงาน บางกิจกรรมอาจจะได้ไม่ครบตามแผนหรือตามกระบวนการ ดังนั้นการประเมินผลอาจจะไม่ยึดติดตามมาตรฐานการประเมิน

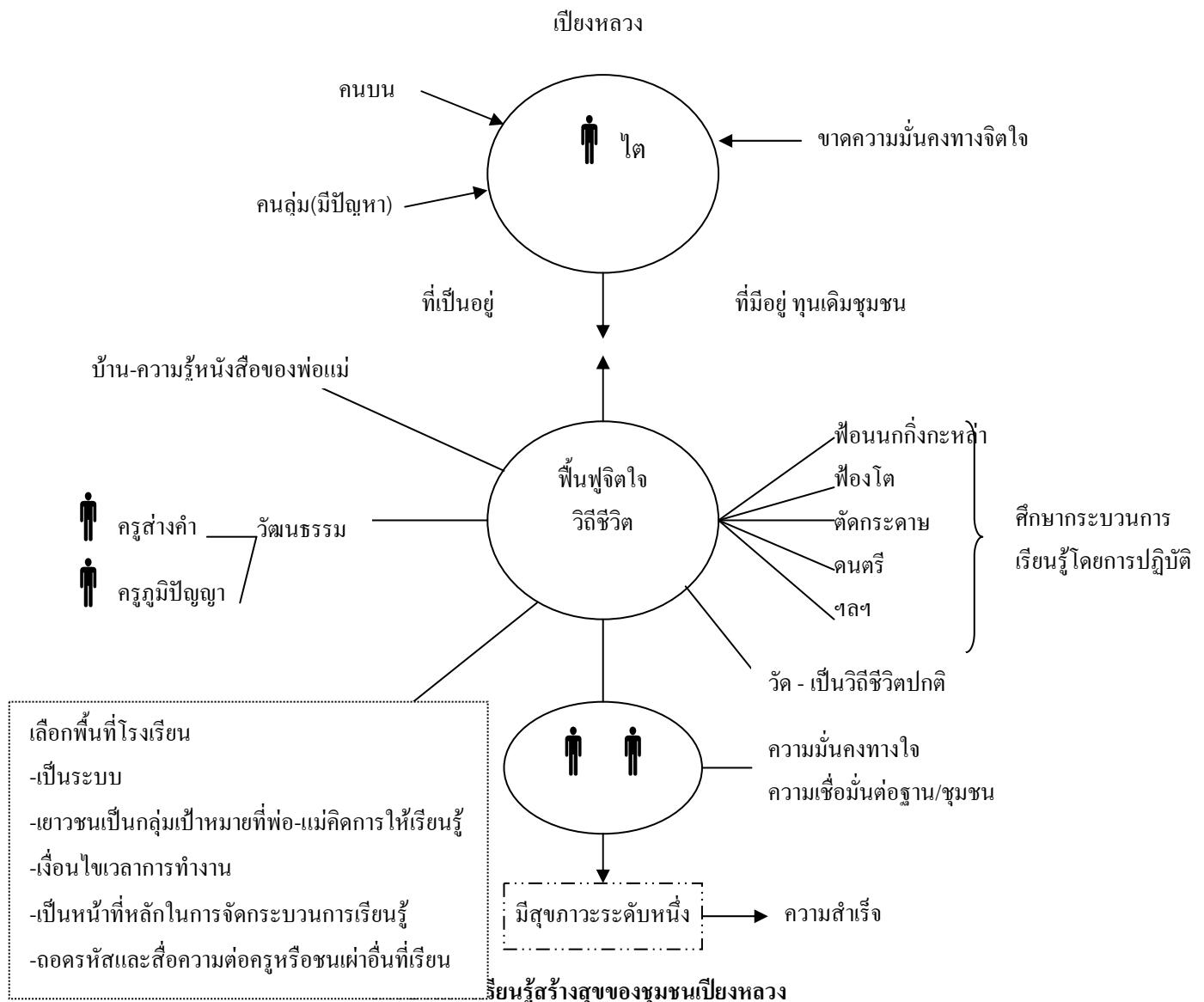
3.4 โครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านเปียงหลวง อําเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์

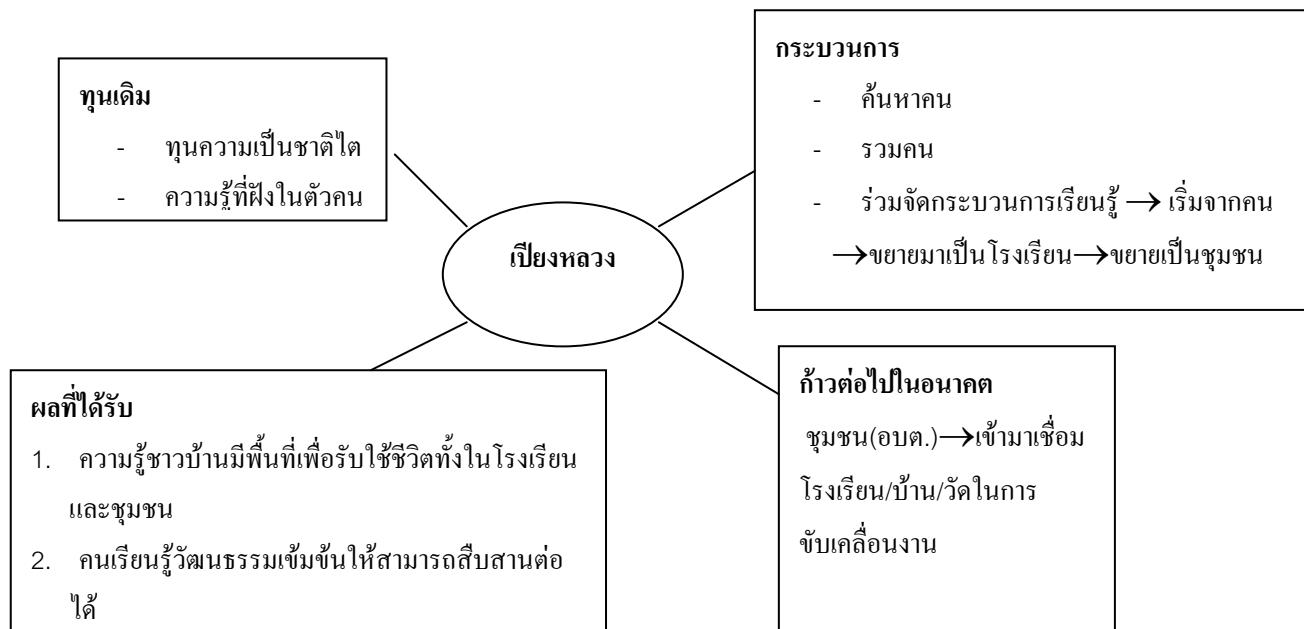
1. เพื่อร่วมรวมผู้รู้ พ่อครู แม่ครู ช่างพื้นบ้านในแขนงต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนไทยใหญ่

2. สืบสานประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภาษาเขียน/อ่าน
3. พัฒนาศักยภาพในการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาของพ่อครู แม่ครู ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่
4. สื่อสารเผยแพร่ความรู้เปล่งข้อมูลเพื่อเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวไทยให้กับสังคมและชุมชนอื่นๆ
5. ประสานเครือข่ายทั้งภาครัฐ/เอกชนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ

ในโครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านเปียงหลวง เป็นกระบวนการที่นำ “เอกลักษณ์” ของชุมชนในเรื่องพ่อนนกถึงกะหล่ำ พ่อนโต ตัดกระดายทำโคม ดนตรี ฯลฯ มาศึกษาร่วมของคุณภาพพัฒนากลไกการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน (พ่อครู แม่ครู ผู้นำ) กับโรงเรียน ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียนเป็นกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ วิถีชีวิตชุมชนเปียงหลวงให้ไปสู่สุขภาวะ

ผลการดำเนินงาน

3.5 โครงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่วงศ์ จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์โครงการ

วัตถุประสงค์ทั่วไป

ชุมชนท้องถิ่nlุ่มน้ำแม่วงศ์มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประสานความร่วมมือกับสถาบันต่างๆ ในท้องถิ่นและองค์กรทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นสุขและพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานของการจัดการด้วยองค์ความรู้ชุมชนที่มีอยู่พร้อมกับการประยุกต์ใช้กับความรู้จากภายนอกให้เหมาะสมและยั่งยืน

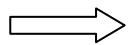
วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่ออนุเสริมพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความสถาบันที่เป็นกลไกการบริหารจัดการเรียนรู้ชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน
2. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้นำองค์กรชุมชน พระสงฆ์ แกนนำเยาวชนและนักพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถในการเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำว้าว
3. เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต จากรากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุขได้อย่างเป็นระบบ และบรรณาการสู่ความเป็นองค์รวม ที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง
4. เพื่อยกระดับกระบวนการผลิตและการใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนสู่สังคม ทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อที่เหมาะสมกับการรับรู้แบบใหม่ โดยใช้ตัวบุคคล ชุมชน เป็นฐานในการสื่อสาร

จากสภาพปัญหาของคนในลุ่มน้ำว้าวที่เผชิญกับความขัดแย้งกับนโยบายรัฐ เช่น การเพิ่มเขตป่าอนุรักษ์ โครงการพัฒนา_rัฐ การพัฒนาเกษตรแปลนใหม่ ภาระการเปลี่ยนชิงทรัพยากร ทั้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับรัฐ หรือชาวบ้านกับนายทุน ที่นำไปสู่การเรียกร้องผลักดันนโยบายระดับชาติ โดยเครือข่ายชุมชนกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายและการกระจายของวัฒนธรรม/ชาติพันธุ์ ผู้รู้ ภูมิปัญญา ในระดับพื้นที่ที่ต้องนาบูรณาการ พัฒนาเป็นวิทยาลัยจากบ้านลุ่มน้ำว้าว เพื่อสร้างเสริมชุมชนเป็นสุข

แผนภูมิ ความเป็นมาของวิทยาลัยจากบ้านลุ่มน้ำว้าว

ระดับพื้นที่

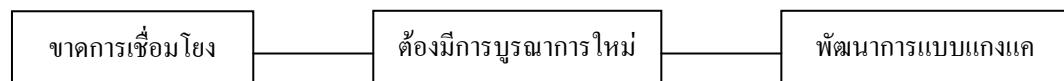

ความหลากหลาย/กระจายของ
- วัฒนธรรม / ชาติพันธุ์
- ผู้รู้ / ผู้ทำ
- องค์ความรู้ / ภูมิปัญญา

สรุประยงานความก้าวหน้าและผลงานโครงการ (1 กุมภาพันธ์ 2547 – 31 กรกฎาคม 2548)

53

วิทยาลัยจากบ้านลุ่มน้ำบาง ประกอบด้วยองค์กรภาครัฐภายนอก(18 องค์กร) องค์กรภาครัฐภายใน 6 องค์กร แกนนำ 11 คน แกนขับเคลื่อนภายใต้ 10 คน เป็นขบวนการผลักดันนโยบายที่ยกระดับต่อเนื่องจากในมิติการสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคม ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและสังคมภายนอก

ผลการดำเนินงาน

ฐานคิด – กำกັດ

- การเรียนทำให้คิดคิดได้ ตัดสินใจได้ถูกต้องแม่นยำ
- สร้างพื้นที่ความรู้ชุมชนให้ถูกใช้ในชีวิตจริง
- นักจัดการความรู้ต้องจัดการตัวเองได้ เป็นแบบอย่างคนอื่นได้ในการดำรงชีวิต
- สัดส่วนการจัดการเรียนรู้ในระบบมีเพียง 25% ที่เหลือเป็นการเรียนรู้นอกระบบ/อัชญาศัย : จะมีแนวทางจัดการอย่างไร, สถานบันการเรียนรู้จะทำหน้าที่อย่างไร
- นักจัดการเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดไปอย่างไร
  - เชื่อมั่นว่าคนคิดได้คิดเป็น
  - การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้มีปัจจัยเงื่อนไขและแตกต่างกันตามบริบทของคน/ชุมชน
  - แนวคิดเกิดจากการปฏิบัติในกระบวนการ "ได้รับประสบการณ์ บทเรียนและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้"
  - คำถามเป็นเหตุให้ได้คำตอบ/ข้อมูล/ความรู้ที่มีกับสถานการณ์
  - การเรียนรู้เกิดขึ้นที่ละน้อย เป็นขั้นตอนจากประสบการณ์จริง

กระบวนการ

- การปฏิบัติกรรมการเรียนรู้บนพื้นที่จริงในชุมชน
- อาศัยเครื่องมือช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเครื่องมือจากการเรียนรู้เวทีต่างๆ
- ผู้นำชุมชนมีพื้นที่งานให้กับคนรุ่นใหม่ในการพิสูจน์การเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตในชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรี
- สร้างกระบวนการเรียนผ่านหลายบริบทหลายกิจกรรมทั้งกว้างและลึก

ผลลัพธ์/กระบวนการ

- การเคลื่อนกระบวนการทัศน์, ทักษะคนทำงานจากชาวบ้านเป็นนักจัดการเรียนรู้(ถ่ายทอดนำเสนอด้วยตัวเอง)
- สามารถสักด็อกองค์ความรู้, จับประเด็นสำคัญได้
- นักจัดการเรียนรู้กระหายการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
- มองประโภชัณฑ์/ประโภชัณฑ์คนอื่น, ชุมชนกว้างขึ้น

บทเรียนที่สำคัญ

1. การใช้องค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสื่อสารกับสังคม โดยมีการถอด กำกັດ องค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัว/ในความคิดของพ่อครู แม่ครูฯ รวมรวมเรียนรู้เรื่องของมาเป็นรูปหนังสือและ วิชีเดี้ยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับสังคมสาธารณะ
2. การนำเสนอวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อสื่อสารกับสังคม ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ที่สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยการลงปฏิบัติจริงในพื้นที่
3. การนำเสนอรูปแบบการจัดการแบบชาวบ้านและรูปแบบการจัดการแบบรัฐบาลสื่อสารสู่สังคม โดยได้นำเสนอองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ชาวบ้านได้รับการสืบทอดต่อ กันมาหลายชั่วอายุคนทั้งเรื่องการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า หรือรูปแบบการดำเนินชีวิต/วิถีชีวิตตามเปรียบเทียบเพื่อเกิดการเรียนรู้ความเข้าใจและเกิดการยอมรับในรูปแบบการจัดการแบบชาวบ้านมากขึ้น

บทที่ 4

ผลการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขในพื้นที่ภาคเหนือ

การเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขในพื้นที่ภาคเหนือ อาจจำแนกผลลัพธ์เป็นหลายระดับด้วยกัน คือ

1. ระดับชุมชน

1.1 ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการประเมินชุมชน และวิเคราะห์ตนเอง นำไปสู่ ความรู้ตัว ศึกษา รักษา รักษาค่าของภูมิปัญญา วัฒนธรรม องค์ความรู้ของตน ในการกำหนดกรอบความคิด กำหนดความสุขของชุมชน ตนเอง อาทิ ในกระบวนการชุมชนลุ่มน้ำavage ที่มีการวิเคราะห์นรก – สวรรค์ การดำเนินชีวิตอย่างคนนี้เกี่ยวกับ การนำอัตลักษณ์ของชุมชนไทยให้ผู้เรียนรู้ให้นักเรียนคนรุ่นใหม่ของชุมชนเปียงหลวง แม่ทา เรียนรู้จากกระบวนการถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน นาสู่คนรุ่นใหม่ ให้เห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามวิถีเกษตรกรรมทางเลือกและกลั่นมาใช้ชีวิตและพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างมั่นใจ

1.2 ผู้นำชุมชนที่มีความพร้อมเข้ามา"เป็นธุระ" ร่วมจัดการชุมชนโดยใช้มิติการจัดการเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อนงานพัฒนา โดยมีกรอบความคิด การสร้างการเรียนรู้เพื่อการต่อสู้ระหว่างชุมชนกับทุนนิยม และมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับสู่การเคลื่อนไหวของสังคมที่ส่งผลต่อนโยบาย ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนในพื้นที่แม่วงศ์ท่า

1.3 ผู้นำมีความสามารถในการพัฒนา สื่อ เครื่องมือ วิธีกรรม เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมและบริบทชุมชน เพื่อการเรียนรู้ในตนเอง สถานการณ์ปัญหาและทางออกในการแก้ไข อาทิ การใช้คำทำ (คำสอน คุณธรรมของป้าเกลี้ยง) นรก – สารรรค คันจี้คันจี้ร้านมีบุญ กล่อมคนชี้เกี้ยว เป็นต้น

1.4 ผู้นำมีความเข้าใจในการจำแนกกลุ่มคนในชุมชนรวมทั้งกลุ่ม องค์กรชุมชน ฯลฯ เพื่อการวิเคราะห์ จัดวางกลยุทธ์ สร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสม ให้มีรูปแบบ วิธีการ กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มที่แตกต่าง ลดความลังบันเงื่อนไขในบริบทของตนเอง

1.5 ผู้นำได้พัฒนาการปฏิบัติการที่เป็น “รูปธรรม” ที่สอดรับกับการเสนอว่าทกรรมหรือแนวคิดเพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจน และตอบย้ำให้เห็นความหมายสมเป็นจริงกับวิถีชีวิตและเป็นแนวทางที่นำทางไปสู่สุขได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม เช่น แนวความคิด การอยู่กินอย่างพอเพียง ที่หมายถึงสวรรค์นั้น ผู้นำไปปฏิบัติในการปลูกถั่ว ปลูก 1 ปี กินได้ 3 ปี ด้วยการปลูกถั่ว เมื่อได้ผลผลิตส่วนหนึ่งเก็บไว้กิน ส่วนหนึ่งนำไปจำหน่ายให้มีรายได้ กับอีกส่วนนำไปแลก หรือ “แบ่งปัน” เมล็ดพันธุ์ให้กับเพื่อนบ้าน ซึ่งแนวทางนี้ทำให้สามารถทำให้มีปลูกถั่วปีเดียวได้หลายปี เพราะทั้งได้กินเอง มีเงินไว้เก็บของแล้วจะได้แบ่งปันคืนจากเพื่อนบ้านอีกด้วย

เป็นกระบวนการที่ “พูด” เสนอความคิดแล้ว “ทำ” ปฏิบัติการให้เห็นจริง “แล้วนำมาสะท้อน” ให้เป็นกระแสของส่วนรวมของมนุษย์

1.6 ผู้นำมีทัศนคติ/มีความตระหนักที่จะเปิดขยายการเรียนรู้ที่กว้างขวางกว่าพื้นที่ของตัวเองมีการประสานสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ เกิดพรรคพวกรเพื่อนฝง พันธมิตร ภาคี

1.7 มีการพัฒนาระบวนทักษิณในการทำงานพัฒนา ที่มี “การบูรณาการ” มิได้ยึดติดเฉพาะประเด็นเดียว ที่ตนขับเคลื่อน แต่มีการวิเคราะห์เชื่อมโยงร่วมกับประเด็นอื่นๆ ในบริบทของชุมชนแบบเป็นองค์รวมมากขึ้น เพื่อให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในชุมชนเพื่อสนับสนุนกำลังในการพัฒนาชุมชน อาทิ ชุมชนแม่ท่า ได้มีการเชื่อมโยงกลุ่มประเด็นเกษตรเรือกับกลุ่มเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเชื่อมโยงกลุ่มการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเข้ากับกลุ่มประชาชน澳族ส์และกลุ่มอื่นๆ ในพื้นที่เมืองตัว

1.8 ในกระบวนการทำงานสื่อสารกับสังคมเพื่อการขยายพื้นที่การเรียนรู้ของสังคม ในแต่ละพื้นที่ ได้สะท้อนให้เห็นถึง การมีสถาบัน หรือแนวทางที่จะนำไปสู่สถาบันการเรียนรู้ของชุมชน ที่จะช่วยเสริมสร้าง

สถานภาพทางสังคมของการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ให้เท่าเทียมสถาบัน, องค์กรในสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันทางวิชาการ หน่วยงานของรัฐ สถานศึกษา เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการพัฒนาความร่วมมือซึ่งหลักพื้นที่ได้เชื่อมโยงความร่วมมือ ในการสร้างการเรียนรู้กับคนในชุมชนในรูปแบบอื่นๆ อาทิ การสร้างการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรน้อยที่ พื้นที่แม่ว่าง การจัดให้มี “ເຊື່ອນພູມາ” เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เด็กและผู้สูงอายุ การมีแนวทางพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ร่วมกับวัดและชุมชนในพื้นที่เปียงหลวง การได้รับการเลือกเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนของพื้นที่แม่สุริน เป็นต้น

นอกจากนี้ได้มีการขยายผลการเรียนรู้สู่สาธารณะในรูปแบบอื่นๆ การจัดอบรมแหล่งเรียนรู้ที่บ้านทุ่งหลวง การผลิตสื่อ/สิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อการเผยแพร่ อาทิ แหล่งการเรียนรู้บ้านทุ่งหลวง แหล่งเรียนรู้บ้านหนองเต่า สารแม่ว่าง ป้าบุนคำ: แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำแม่ต้า เป็นต้น

2. ระดับโครงการพื้นที่รุปธรรม

2.1 โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน สาหกรรมการเกษตรยั่งยืนแม่ท่า

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้และความสำเร็จที่พบ คือ คนรุ่นใหม่จะเป็นกลไกหลักในการเคลื่อนยุทธ์ชุมชนต่อไปในอนาคต ทั้งนี้บทเรียน แนวทางการพัฒนาคนรุ่นใหม่ พบว่า การพัฒนาคนรุ่นใหม่ต้องจัดการให้คนรุ่นใหม่ได้มีพื้นที่หรือที่ยืนที่จะปฏิบัติการ เป็นที่ยืนในสังคมที่จะสร้างให้คนในสังคมยอมรับ เสื้อถือ กับต้องรองรับภาระภาคท้องของเขตตามความเหมาะสมของภาระหน้าที่ที่เขารับผิดชอบ ซึ่งชุมชนต้องมีระบบการจัดการรองรับการพัฒนาคน โดยใช้หลักการบริหาร งาน-คน-เงิน จากบทเรียนของพื้นที่แม่ท่า เห็นว่าการพัฒนาสังคมต้องการคนที่มีคุณภาพที่มี 2 ส่วนสำคัญ จิตสำนึกการมีส่วนร่วม และมีความสามารถในการร่วมกับระบบการสร้างการมีส่วนร่วม

2. ได้แนวทางการเชื่อมโยงวิธีชีวิตจริงกับปัจจัยของแหล่งทุนให้เป็นไปตามฐานชีวิตจริงของชุมชนที่จะใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนต่อไป

2.2 โครงการจัดการความรู้ในลุ่มน้ำแม่ต้าพื้นที่การพัฒนาท้องถิ่น

1. เป็นปฏิบัติการลงลึกถึงชุมชน เนื้อหางานค่อนข้างเข้มข้น เป็นการปรับงานให้มีความสอดคล้องกับชุมชน ทั้งนี้เป็นการใช้ชุมชนเป็นหลักมากกว่าโครงการเป็นหลัก
2. การทำงานของโครงการ ได้ช่วยพัฒนาความสามารถ และความมั่นใจของคนทำงาน
3. ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติการจริงในพื้นที่ การศึกษาดูงาน ที่ได้ช่วยพัฒนา เปิดโลกทัศน์ นุ่มนองแล้วนำสิ่งที่ได้เรียนรู้กลับมาแลกเปลี่ยนกัน
4. ความสำเร็จที่ค้นพบคือการสร้างพื้นที่รุปธรรม ได้ช่วยเปิดภาระงานป้าชุมชนคำใน ให้คนในตำบลได้เข้าใจ รับรู้ข้อมูล กระตุ้น/สร้างให้อยากมีส่วนร่วม กับได้มีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับโรงเรียน

2.3 โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรรมยั่งยืน แม่สุริน

1. การได้พัฒนากระบวนการทบทวนตัวเองในระดับครอบครัว เนินทีมงานหลัก 12 คน

2. จากการทำงานได้พบว่า ปัญหาหลักของชุมชนคือหนี้สิน มิใช่เฉพาะการผล ละ เลิกใช้สารเคมี แต่เป็นเรื่อง “ความมั่นคงในชีวิตและอาชีพ”

2.4 โครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านปีียงหลวง

ครูส่างคำ กล่าวว่าได้เรียนรู้ภาษา การเข้าสังคม ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับชุมชนที่เป็นพื้นท้อง ไทยใหญ่ด้วยกัน “ปัญหากับงานที่ทำ” ต้องควบคู่กันไปแต่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ คนเป็นชาตินิยม ชาติพันธุ์ในการทำงานเรื่องวัฒนธรรม ที่ไม่มีคนปฏิเสธและให้ความสนับสนุน ตัวเองมีความภูมิใจที่ได้ทำกับได้ เรียนรู้ร่วมกับเพื่อนๆ พี่ๆ ที่จะถ่ายทอดให้น้องที่ร่วมงานมิได้คิดที่จะทำเพื่อสถาบันใดสถาบันหนึ่ง แต่อยากทำ เพื่อเด็กและเยาวชนที่มีใจกระตือรือร้นอย่างเรียนรู้เป็นความภูมิใจที่สุด

2.5 โครงการพัฒนาระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำว้า

1. ได้พบความสามารถของผู้นำในการคิดค้นพัฒนาเครื่องมือ เพื่อใช้ในการสื่อสารที่ช่วย สร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้ภาพແພ ในการคิดวิเคราะห์องค์ประกอบ ผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการทำงานของพื้นที่แม่วัง การใช้วาทะกรรม “นรก-สวารรค์” ในการเสนอเรื่องวิธีชีวิตชุมชน

2. การทำงานในพื้นที่ ได้สะท้อนให้เห็นความพยายามในการสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมใน ความหมายที่ว่า “เด็ดดอกไม่สะเทือนถึงดวงดาว” กล่าวคือพัฒนาภารกิจกรรมกระบวนการที่จะส่งผลต่อความ เคลื่อนไหวทางสังคม และส่งผลกระทบนโยบาย ในระยะที่ผ่านมา yang ได้สะท้อนงาน “ต้อมคน” ซึ่งเป็นการเชื่อมโยง คนต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เข้าด้วยกัน โดยไม่ได้อิงอำนาจรัฐ ชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง ครอบครัวตามความเหมาะสม เสื่อนไห บริบท ของชุมชนเองก้าวเป็นไปตามคนนอก

3. การเรียนรู้เรื่อง “คน” พ布ว่าการทำงานในฐานะการจัดการต้องไม่ได้คิดคำแห่งบุญบาท หน้าที่ ต้องสามารถทำได้หลายอย่าง การทำงานร่วมกับชุมชนนโดยที่มีวิถีต่างวัฒนธรรมกัน ที่ต้องปรับตัวและ ทำความเข้าใจกัน มีการทำงานกับคนหลายระดับใน “เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำว้า” ที่มี สถานะตามการก่อรูป นติ กรม.ที่มิใช่ชาวบ้าน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนช่วยในการประสานกับกลุ่มองค์กรที่ หลากหลาย ในองค์กรเนื่องฝ่ายมีการจัดการที่ใช้กลไกรัฐมาช่วยสนับสนุน เช่น ใช้การเชื่อมตั้งรับรองของ นายอํามเภอในการประชุม ในสภาพเยาวชน มีคนบันดาด คนลุ่น ได้เรียนรู้เรื่องของคนมากขึ้น กิจกรรมขอรับความ ต่างในความเหมือน การทำงานสำนักงานแนวความคิด “การให้” เพื่อการอ่อนน้อมความสอดคล้องต่างๆ กับเรียนรู้การ สื่อสารแบบชาวบ้านที่มีความง่าย เป็นการเรียนรู้กับคนต่างเผ่าพันธุ์ “ปกาเกอะญอ” ที่มีการตั้งชุมชนราว 1,000 ปีแล้ว มีการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกระบวนการพิธีกรรมตั้งแต่เกิด รวมกระทั่งตาย ซึ่งเป็นสังธรรมของชีวิตที่ทุก คนต้องเรียนรู้ ต้องทำให้เป็น เมื่อเกิด แก่ เจ็บ ตาย นอกจากนี้มีคำทำ ขอ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตด้วย

4. การเรียนรู้จากพื้นที่ลุ่มน้ำว้า ที่การหลอมรวมคนต้นน้ำ – ปลายน้ำ ที่มีความหลากหลาย โดยใช้แม่น้ำเป็นตัวหลอมรวมของกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกร่วมกับสายน้ำ โดยคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำ แนวทาง “การใช้ความสัมโภณสืบกับระบบน้ำ” โดยการใช้ความรู้ของชุมชนไปจัดการวิถีการดำเนินชีวิตชุมชน รวมทั้งการจัดการกับภายนอก ทำให้คนภายนอกชุมชนต้องเรียนรู้ เข้าใจตัวเองเพื่อต่อสู้กับภายนอก การเรียนรู้ต้อง สร้างแรงดึงดูดจากคุณค่า ต้องเรียนรู้ความรู้ดูแลองเพื่อป้องกันระบบน้ำ

5. การสร้างการเรียนรู้ในหลายระดับ มีการพัฒนาคนรุ่นใหม่โดยการจัดการ กำหนดกระบวนการโดยผู้นำให้คนรุ่นใหม่ที่มีเวลาได้เรียนรู้พัฒนาตนเอง ได้ยกระดับตนเองเข้าไปอยู่ในองค์กรห้องถิน เข้าไปเชื่อมกับกลุ่ม องค์กรต่างๆ ที่จะมาสนับสนุนงานของชุมชน

3. ระดับภาคีความร่วมมือ

การได้เรียนรู้บทเรียน และชุดความรู้ร่วมกันของภาคีความร่วมมือและโครงการระดับพื้นที่รวมทั้ง กระแสการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมที่มีอยู่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนากลไกประสานงานระหว่างวิทยาลัยการจัดการ ทางสังคม กบ.อพช.และสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการพัฒนาอุทยศาสตร์การพัฒนา พื้นที่รูปธรรมร่วมกับองค์กรพัฒนาในภาคเหนือ

4. ระดับกลไกการประสานงานภาค

กลไกการประสานงานภาคที่ดำเนินการ โดยสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดผลจากการดำเนินงานที่สำคัญ ที่เป็นแก่นความรู้เพื่อต่อยอดจากฐานงานเดิม คือ

4.1 การเรียนรู้ของคนทำงาน

- 4.1.1 ได้กระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับสถานการณ์
- 4.1.2 มีความชัดเจนในคำสำคัญของอุทยศาสตร์การพัฒนา สถาบันการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้ของชุมชน พื้นที่รูปธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม กับสามารถปรับ บทบาทการทำงานให้สอดคล้องกับอุทยศาสตร์ได้ดีขึ้น
- 4.1.3 เชื่อมั่นในหลักการ, แนวคิด, ทิศทางการทำงานที่เป็นสถาบันเพื่อการพัฒนาชุมชนที่แท้จริงที่ให้ชุมชนดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี
- 4.1.4 เกิดการแบ่งปัน เสริมสร้างความเข้าใจ ความสามารถร่วมกันของสมาชิกในองค์กร/ สถาบัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักในการบริหารองค์กร
- 4.1.5 เพิ่ม/เกิดความสัมพันธ์กับภาคีการทำงานทั้งแนวราบและแนวดิ่ง
- 4.1.6 เกิดการเรียนรู้ด้านในมากขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นทั้งเนื้อหา วิธีการ สำหรับ การนำไปประยุกต์ใช้ต่อ การเรียนรู้ที่มีพลังเป็นการเรียนรู้ที่มาจากภายในเป็นหลัก เป็น การเรียนรู้ที่บึกบาน เริ่มจากใจ
- 4.1.7 สถาบันเกิดการตอบลึกในแนวคิด หลักการ การส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อสร้างความ มั่นใจในศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชน หรือองค์กรที่สัมพันธ์ด้วยอย่างมีเกียรติและ ศักดิ์ศรี

4.2 ชุดความรู้ กระบวนการทำงานและร่วมสร้างพื้นที่รูปธรรม

- 4.2.1 หนุนเสริมผู้นำในพื้นที่ ให้มีศักยภาพในการจัดการ / จัดการทุนทางสังคม / จัดการ ทรัพยากรในพื้นที่/สร้างพัฒนาตัวในห้องถินร่วมสนับสนุนร่วมดำเนินการ
- 4.2.2 ใช้พื้นที่รูปธรรมเป็นฐานการหมุนเวียน/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

- 4.2.3 เสริมกระบวนการวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหา สถานการณ์ เชื่อมโยงชุมชน–โลกาภิวัตน์ สร้างความชัดเจนเป้าหมาย/แนวทางจัดการปัญหาจัดการทรัพยากรทุนทางสังคม ที่สั่งใน พื้นที่และข้อเสนอทางนโยบาย “ตั้งคำถามสิ่งที่ทำกับข้อเสนอของไรทางนโยบาย”
- 4.2.4 ประสานภาคีทั้งในท้องถิ่น/เครือข่ายในสังคม นักวิชาการ นักธุรกิจเพื่อสังคม สื่อมวลชน ศิลปิน อพช. ราชการ เข้ามาร่วมเรียนรู้และหนุนช่วยตามศักยภาพแต่ละภาคี
- 4.2.5 เสริม/สร้างกลไกภาคีความร่วมมือ ในรูปแบบคณะกรรมการ/ประชาคม เป็นกลไกการจัดการการเรียนรู้ร่วมกัน
- 4.2.6 ใช้กระบวนการจัดการความรู้ศึกษาวิจัย/ถอดองค์ความรู้/สรุปบทเรียนท่ามกลางการปฏิบัติการจริง
- 4.2.7 ใช้นโยบาย/โครงการรัฐ เป็นเงื่อนไขสร้างโอกาส “พื้นที่ทางสังคมให้ประชาชนได้แสดงและใช้ศักยภาพ สิทธิและสร้างการเรียนรู้ สร้างพันธมิตร ประชาสังคม” เช่น บ้านมั่นคง เมืองน่าอยู่ พื้นฟูคุณน้ำปิงแบบบูรณาการ การจัดการพื้นที่อนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม แก้ไขปัญหาความยากจน การปฏิรูปการศึกษาฯฯ
- 4.2.8 สร้างสรรค์พื้นที่การสื่อสาร นัดรวม/เปิดเมือง/บวชป่า/สืบชะตา วิทยุชุมชน สาระปั๊ะ

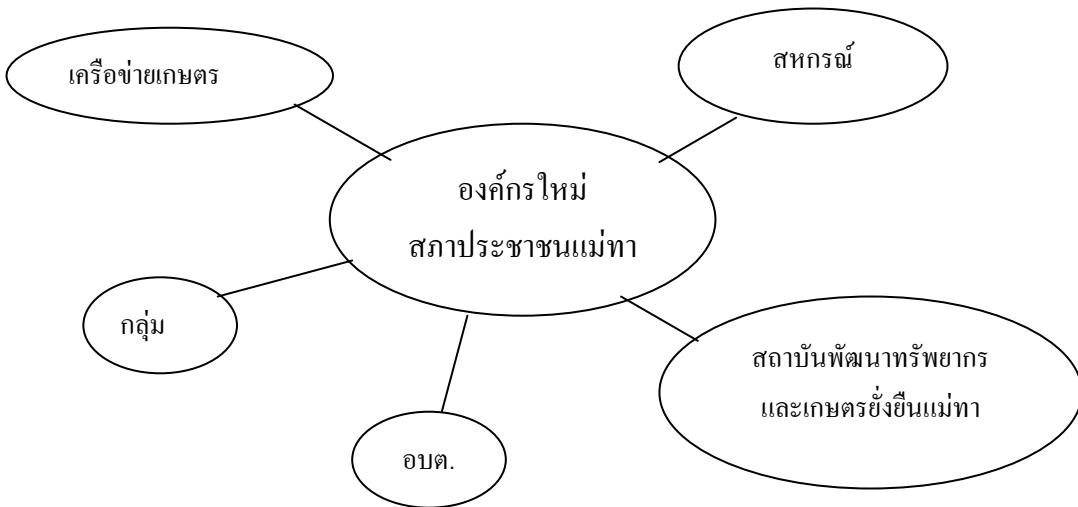
บทที่ 5 แนวทางการทำงานในอนาคต

แนวทางการทำงานในอนาคตอาจจำแนกเป็นหลายระดับ ดังนี้

1. ระดับพื้นที่

1.1 โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน สากรณ์การเกษตร ยั่งยืนแม่ท่า

เน้นการเคลื่อนไหวระดับชุมชน โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ 11 คน ที่จะแทรกตัวเข้าไปในโครงการทางอาช่างต่างๆ ขององค์กรในชุมชน เป็นการบูรณาการองค์กรในชุมชนเป็นสถาบันชุมชน รวมทั้งการพัฒนาองค์กรชุมชนเดิมที่ขับเคลื่อนอยู่ให้เข้มแข็งควบคู่กันไป โดยใช้ทุน : คน เงินทุน ความรู้ประสบการณ์ และกลไกอบต. ใน การประสานงาน

ระดมทุน

- ทุน
- คน
- คนรู้ ประสบการณ์
- องค์กร อบต. เป็นองค์กรประสาน

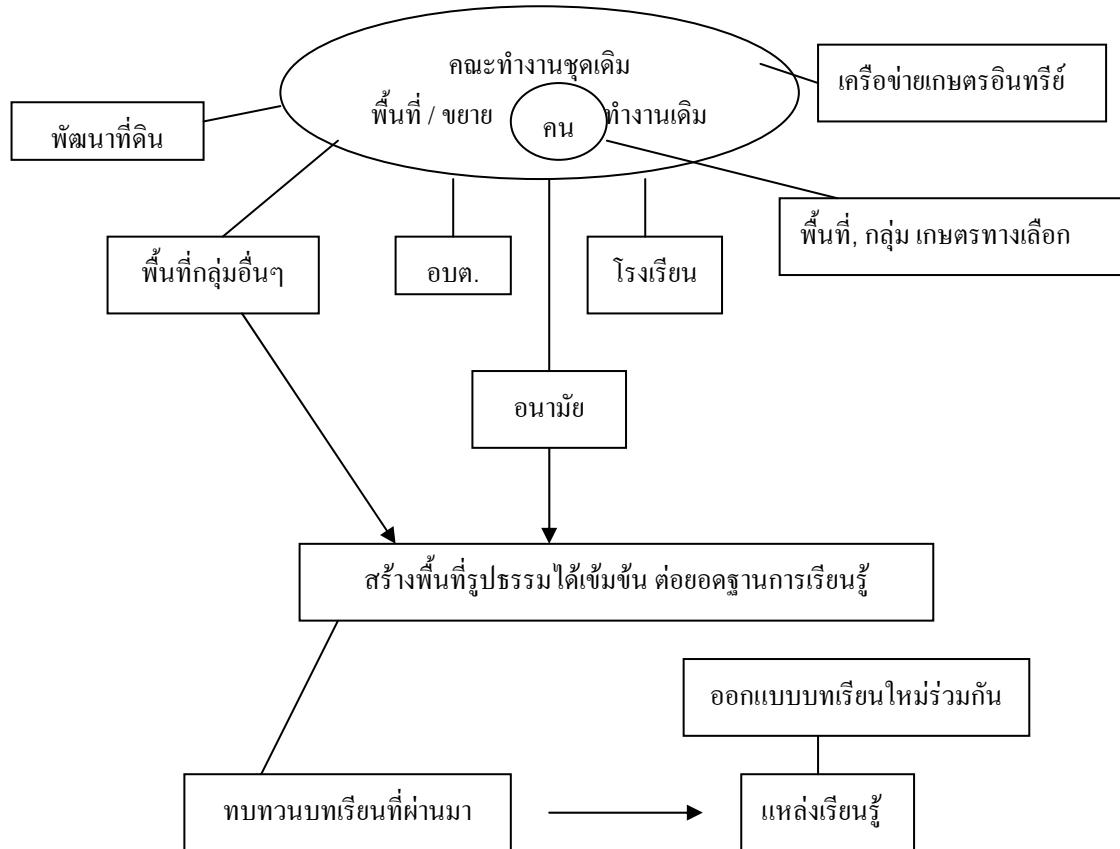
1.2 โครงการจัดการความรู้ในกลุ่มน้ำแม่ต้าเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นต่อยอดกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียน ได้มีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ “เอื่องเผ่า” เป็นที่เรียนรู้ของชุมชนเป็นเสมือน “โรงเรียนนอกรั้ว” กับจะมีความต่อเนื่องจากการได้พัฒนาแผนแม่บทตามลักษณะน้ำแม่ต้า ซึ่งเป็นการบูรณาการงานเอดส์ที่ขับเคลื่อนอยู่แล้วในชุมชนกับประเด็นงานป่าชุมชน

1.3 โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสูงเกษตรกรรมยั่งยืน แม่สุริน

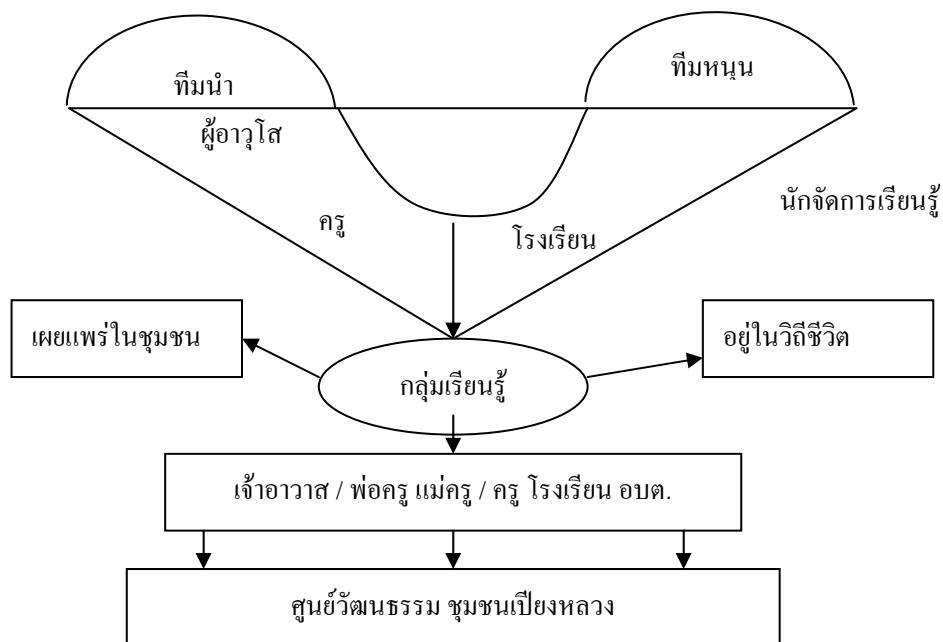
มองทิศทางข้างหน้า เน้นการเพิ่มศักยภาพนักจัดการเรียนรู้ โดยการขยายทีมงานพัฒนากลุ่มเกษตร “สังกะออมทรัพย์” ที่มีการรวมกลุ่มพบร่วมเป็นประจำ แต่ขาดการนำเวทีพนปมาสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

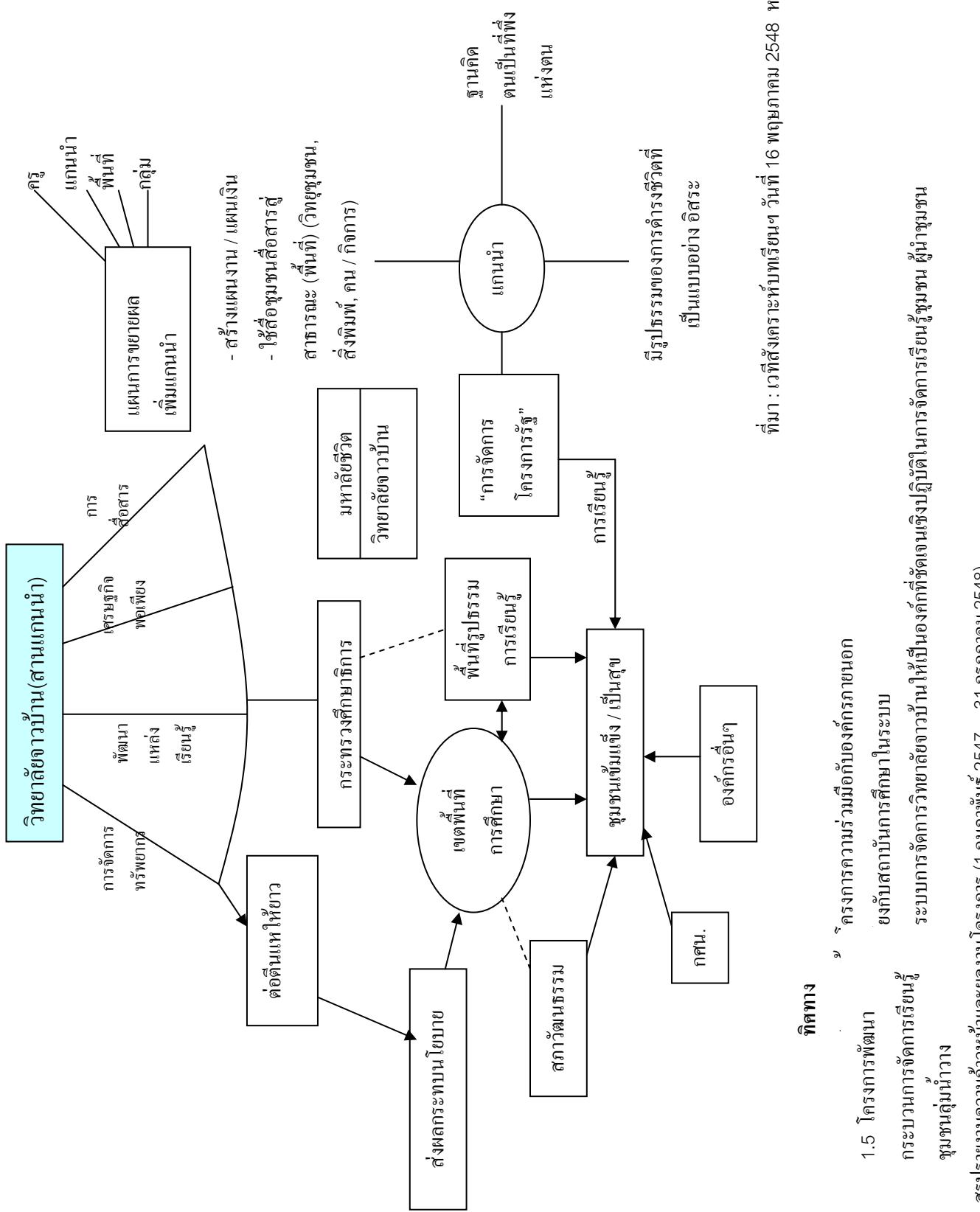
นอกจากนี้เป็นการพัฒนาความร่วมมือการหนุนสร้างจากอบต. โดยใช้ฐานตำแหน่งของทีมงานที่อยู่ในโครงสร้าง อบต. เป็นตัวผลักดัน

1.4 โครงการสืบสานลายไทยชุมชนบ้านปีงหลวง

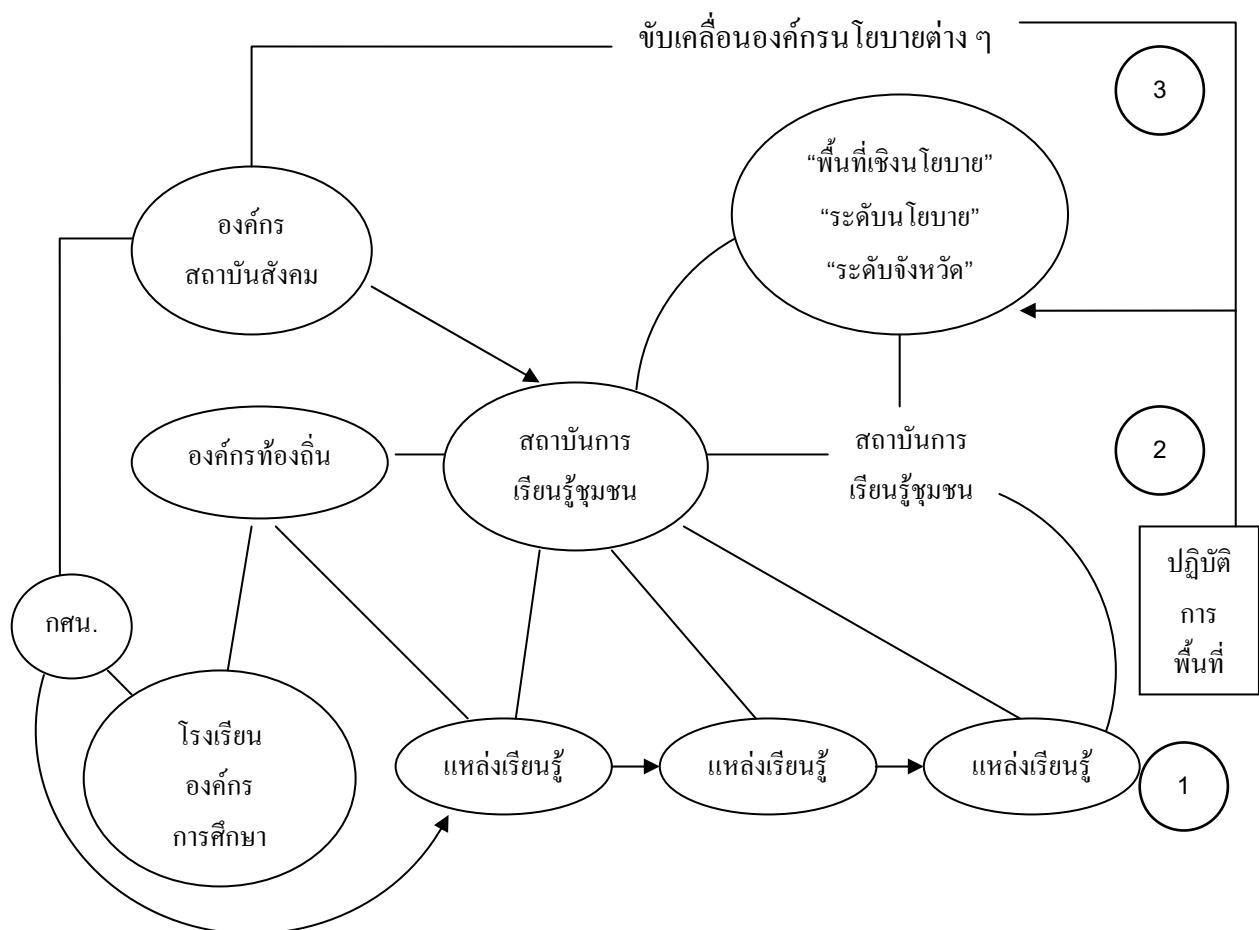
อนาคต อยากทำศูนย์วัฒนธรรมที่วัด เป็นศูนย์รวมข้อมูลให้การเรียนรู้แก่คนทั่วไป ส่วนโรงเรียนก็จะดำเนินการต่อเนื่อง ที่มีผู้ยากไร้ มีการสอนภาษาไทยใหญ่ในโรงเรียนซึ่งจะต้องหารือกับโรงเรียนต่อไป

2. ระดับโครงการ

2.1 พัฒนางานพื้นที่รูปธรรมต่อเนื่อง ในขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนภาคเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งพื้นที่ยุทธศาสตร์ 3 จุด คือ พื้นที่รูปธรรม พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย พร้อมกับเชื่อมโยง 3 พื้นที่ยุทธศาสตร์ ให้ขับเคลื่อนไปด้วยกันในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทุกระดับ ชุมชน-ภูมิภาค-ประเทศ-โลก โดยมีแนวทางปฏิบัติการการพัฒนาสถาบันเรียนรู้ชุมชนเชื่อมประสานเครือข่าย, แหล่งเรียนรู้ ให้มีความสามารถสื่อสารกับสังคมทั่วภายใน, ภายนอกสังคม พัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรภาครัฐ เอกชน ทั้งทางความคิด, การปฏิบัติการกับเชื่อมประสานในการผลักดันนโยบายร่วมกัน

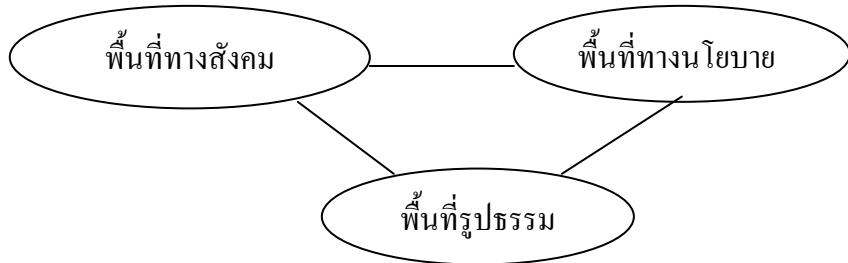

2.2 ขยายประสบการณ์การใช้ชุดความรู้กระบวนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม “ไปยังเครือข่ายงานอื่นๆ” ในขบวนการองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเป็นแกนประสานงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนในภาคเหนือ และภาคีความร่วมมือจากภูมิภาคอื่นๆ อนึ่งได้มีการจัดเวทีการประชุมการเสนอบทเรียนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมและการพัฒนาความร่วมมือการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเพื่อชุมชนเป็นสุข เมื่อ 11 – 12 กรกฎาคม 2548

บทที่ 6

ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พื้นที่รูปธรรมเพื่อชุมชนเป็นสุข

การขับเคลื่อนงานของสังคมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสุข จำเป็นต้องมีการเคลื่อนงานใน 3 ยุทธศาสตร์ไปพร้อมกันทั้งยุทธศาสตร์พื้นที่ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบายกับภาระมี

9. ควรให้มีการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์พื้นที่รูปธรรม ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางสังคม ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางนโยบาย เพื่อผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ละส่วนทำงานได้อย่างมีพลัง

10. การปรับบุนมมอง แนวคิดด้านการพัฒนาองค์กรพัฒนา ที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ และกำหนดแผนแม่บทในการทำงาน

11. กำหนด/ค้นหาพื้นที่ยุทธศาสตร์เรียนรู้ร่วม ภายใต้ “สถาบันการเรียนรู้ชุมชน” เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนทำงานชาวบ้าน

12. จำเป็นต้องมีการสรุปบทเรียนในเรื่องของแนวคิด กระบวนการปฏิบัติการในพื้นที่ กลไกที่สร้างการเรียนรู้ รูปแบบการสร้างการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ “บูรณาการ” ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลเป็นข้อเสนอ สร้างการเรียนรู้ และผลักดันงานต่อไป

13. สร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย/พื้นที่/ประเด็น เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้

14. การมองปัญหาและแนวทางสังคมทางเลือกว่ามีกันเป็นภาพรวมภาพใหญ่โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- เครือข่ายคนทำงานพัฒนา(อพช.) (ปฐมภูมิทศนักษัตรพัฒนาฯ ใหม่ประจำปี)
- เครือข่ายผู้นำ
- เครือข่ายคนทำงานพัฒนาและผู้นำ

15. การจัดกลไกการจัดการการเรียนรู้ร่วมกัน

- ระดับเครือข่าย : มีคนหรือองค์กรที่จะรับผิดชอบโดยตรงในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- ระดับภาค/จังหวัด : มีคณะกรรมการในระดับภาค/จังหวัดร่วมกัน เชื่อมโยง/หนุนเสริมการเรียนรู้

16. กองทุนเพื่อสนับสนุนการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน

- พัฒนาการจัดการกองทุนนักพัฒนาภาคเหนือที่มีอยู่แล้ว สามารถให้สวัสดิการและหนุนช่วยคนทำงานได้จริง

บทที่ 7

ข้อคิดเห็นจากการดำเนินงานโครงการ

8. การดำเนินโครงการเน้นกระบวนการเรียนรู้ทั้งระบบ ทั้ง สรส.กลาง → โครงการ → พื้นที่รูปธรรม → ชุมชน ทำให้การดำเนินงานอยู่ในบรรยายกาศของการเรียนรู้ และพบภาคสะท้อนสำคัญของการสร้างการฝึกการเรียนรู้ที่เกิดสุข การเรียนรู้ทำให้เกิด ความอياกรู้ ต่อเนื่อง เป็นความสุขอย่างหนึ่ง จากคำสะท้อนของผู้นำชุมชนที่พูดถึง “เมื่อเรียนรู้แล้ว อยากรู้ต่อไปอีก ทำให้ “ติด” เรื่องที่จะอยากรู้ต่อไปข้างหน้า”
9. โครงการพื้นที่รูปธรรมในพื้นที่มีความหลากหลาย ทุนเดิม-ประสบการณ์ ต่างบริบท ต่างประเด็นหลัก แต่ ก้มาร่วมเรียนรู้ในมิติร่วมคือ “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้” ซึ่งก่อให้เกิดมุมมองแตกต่างหลากหลาย และมีการปรับพัฒนาให้สอดรับกับชีวิตจริงของแต่ละชุมชน โดยเน้นพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก (Community Base) ประกอบกับมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแนวทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ ชุมชน – สังคม โดยการเสริมสร้างการเชื่อมโยงกระบวนการขับเคลื่อนใน 3 ยุทธศาสตร์ไปพร้อมกันคือ พื้นที่รูปธรรม พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย
10. การบูรณาการประเด็นในพื้นที่ พบว่า แม้ว่าแต่ละพื้นที่จะเริ่มจากประเด็นที่แตกต่าง แต่ก็ได้มีการปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชน ว่าทำงานเฉพาะประเด็นเดียวไม่สามารถนำชุมชนไปสู่สุขได้จริง ต้องเชื่อมร้อยประเด็นอื่นๆ ของชุมชนเข้าด้วยกันตามสภาพวิถีชีวิตรูปแบบที่แท้จริง และขับเคลื่อนไปด้วยกัน จึงจะสร้างชุมชนให้เป็นจริงได้อย่างแท้จริง เป็น “หัวเชื่อ” เป็น “ตัวจุดประกาย” เป็น “ประตุส่องค์กรของชุมชน” ที่จะเข้าไปเชื่อมโยนกระบวนการของชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
11. การพัฒนาระบวนการบริหารจัดการ โครงการ ที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม ต้องมีลักษณะเป็นหน่วยอันนวยการจัดการเรียนรู้ เขื่อมรือระบบการจัดการ การพัฒนาบุคลากร การสื่อสารกับสังคม ระบบการติดตามประเมินผล ฯลฯ ให้ทำงานร่วมกันอย่างสอดประสานเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง
12. ในคณะกรรมการอำนวยการ พบว่า ยังมีส่วนร่วมกับโครงการตามความสนใจ มากกว่าการเห็นความสำคัญหรือมีประโยชน์ร่วม ซึ่งจากการทำงานของโครงการยังไม่สามารถพัฒนาระบวนการทำงานที่ตอบสนองกับภาคีความร่วมมือที่หลากหลายได้ ซึ่งควรมีการพัฒนาแนวความคิดและแนวปฏิบัติการที่สอดคล้องกับองค์กรต่างๆ ที่มาร่วมมือ กับควรได้มีกระบวนการการกลั่นกรองและคัดสรรองค์กรภาคี
13. การบริหารงานโครงการที่ “ไม่ติดยึดกับความเป็นโครงการ” แต่มีกระบวนการร่วมและเป้าหมายร่วมที่พร้อมยึดหยุ่นไปกับบริบท วิถีชีวิตจริงของชุมชน ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดครูปแบบ วิธีการ เป็นส่วนช่วยให้มีการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ มีชีวิตชีวา และนำไปสู่ความยั่งยืน

14. การดำเนินงานในโครงการเน้นการทำงานพัฒนาในรูปแบบ“ภาคีความร่วมมือ” ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเคารพในฐานความรู้ของแต่ละฝ่ายและพร้อมที่จะยกระดับความรู้โดยการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน พัฒนาการมีส่วนร่วมและความร่วมมือให้มีการเรียนรู้ร่วมและเกิดประโยชน์ต่อการสร้างการเรียนรู้ให้สังคมต่อไป

จัดทำรายงานโดย
ทีมประสานงานสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ลงนาม

(นายสวิง ตันอุด)

ผู้รับทุน

28 กรกฎาคม 2548

ภาคผนวก

กำหนดการ
เวทียุทธศาสตร์ “สถาบันชุมชนการเรียนรู้กับสังคมการเรียนรู้”
วันที่ 5-6 เมษายน 2548
ณ บ้านคราแก้ว มหาวิทยาลัยพายัพ ถ.ห้วยแก้ว อ.เมือง จ.เชียงใหม่

วันที่ 5 เมษายน 2548

10.00 – 12.00 น. วิเคราะห์สถานการณ์และแนวทางยุทธศาสตร์สังคมการเรียนรู้♦

โดย คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศและคุณสวิง ตันอุด จาก วจส.

12.00 – 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 – 14.30 น. ทิศทาง แนวทางความร่วมมือเพื่อสร้างสังคมการเรียนรู้♦

ขององค์กรภาคีสนับสนุนงานพัฒนาการเรียนรู้♦

โดย อ.สีดาภรณ์ ปัวสาย จาก สกอ.

คุณจิวนทร์ บุญมีอิยะ จาก สสส.

คุณสมชาติ ภาระสุวรรณ จาก พอช.

14.30 - 17.00 น. วิเคราะห์ฐานศักยภาพในพื้นที่ แบ่งกลุ่มย่อยตามโซนพื้นที่ (ขอบเขต/

ภูมินิเวศน์) ดำเนินรายการโดยคุณประยัด จตุพรพิทักษ์กุล

1. รูปธรรมทางเลือก/องค์ความรู้ที่เด่นชัดในพื้นที่ มีอะไรบ้าง

2. มีผู้ชี้/ผู้ถ่ายทอด-จัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องราواتามข้อ 1 (หรือไม่/เป็นใครบ้าง(ตำแหน่ง/สถานะ)/จำนวน...คน)

3. มีกลไกในการจัดการเรียนรู้ในเรื่องนั้น(หรือไม่ อย่างไร องค์ประกอบ)

4. มีกระบวนการจัดการเรียนรู้(ให้เก่าครึ่งบ้าง-ขอบเขตระดับไหน(คนในชุมชน-ตำบล/อำเภอ-ลุ่มน้ำ-จังหวัด-ประเทศไทย-ต่างประเทศ)มีหลักสูตร/เครื่องมือ/สื่อ...)

5. มีระบบฐานข้อมูลในพื้นที่/การเชื่อมโยงข้อมูลในพื้นที่(หรือไม่/อย่างไร)

วันที่ 6 เมษายน 2548

09.00 – 10.00 น. ประเมินสรุปข้อมูลจากการวิเคราะห์ โดยคุณราลักษณ์ ไชยทพ

10.00 – 12.00 น. แบ่งกลุ่มย่อยวางแผนยุทธศาสตร์แนวทางความร่วมมือเพื่อสร้าง

สถาบันชุมชนการเรียนรู้กับสังคมการเรียนรู้

12.00 – 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 – 15.30 น. นำเสนอแนวทางความร่วมมือ

♦ กำลังประสานงานตัวแทนจากองค์กรทั้ง 3

(ร่าง)

สรุปเวทียกย่องค่าสัตว์ “สถาบันชุมชนการเรียนรู้กับสังคมการเรียนรู้”

วันที่ 5-6 เมษายน 2548

ณ บ้านครัวแก้ว มหาวิทยาลัยพายัพ ถ.ห้วยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. พระอธิการเอนก จนทปณ.ใบ	เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง จังหวัดเชียงใหม่
2. พระพิwa ธรรมเมธี	เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง จังหวัดเชียงใหม่
3. คุณคำแปง หลวงยานะ	พื้นที่ตำบลแม่สูน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
4. คุณอินชา ทองชัย	พื้นที่ตำบลแม่สูน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
5. คุณยุทธภาร ปันชัย	พื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
6. คุณถนนศักดิ์ เจรจา	สหกรณ์การเกษตรพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
7. คุณรุ่งกานต์ อ่อนนำม	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนภาคเหนือ (พอช.) จังหวัดเชียงใหม่
8. คุณนันนวัฒน์ ตั้งจิตต์	กลุ่มรักษ์ล้านนา จังหวัดเชียงใหม่
9. คุณพนมกร นามจันทร์	พื้นที่กิ่งอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
10. คุณพัฒน์ อภัยมูล	พื้นที่กิ่งอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
11. คุณกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน	พื้นที่กิ่งอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
12. คุณบุญลัง ชินวงศ์	วิทยาลัยชาวบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
13. คุณสมเกียรติ	พื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
14. คุณเจริญ มาลาใจจน	โรงเรียนสีบ้านภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่
15. คุณอัจฉริย์ชัย รุจิริชัย	มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าด้าราภิรมย์ จังหวัดเชียงใหม่
16. คุณไวยิ่ง ทองบีโ	เครือข่ายภาคเหนือเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่
17. คุณพฤต อุดิเดชา	เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่
18. คุณสุนทร ตุล	เครือข่ายชาวบ้านรักษากป่าลุ่มน้ำขาน จังหวัดเชียงใหม่
19. คุณวิโรจน์ ดุลย์สิงห์	คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่
20. คุณสวิง ตันอุด	วิทยาลัยการจัดการทางสังคม จังหวัดเชียงใหม่
21. คุณวรลักษณ์ ไชยทพ	วิทยาลัยการจัดการทางสังคม จังหวัดเชียงใหม่
22. คุณดรุณี ร่องพีช	วิทยาลัยการจัดการทางสังคม จังหวัดเชียงใหม่
23. คุณสุพัตรา อินทยศ	วิทยาลัยการจัดการทางสังคม จังหวัดเชียงใหม่
24. คุณเดช ไชยทพ	มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่
25. คุณประยัดด จตุพรพิทักษ์กุล	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่
26. คุณนัยนา หวานคำ	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

27. คุณสุนันทา ชีสาระ	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	
จังหวัดเชียงใหม่		
28. คุณสมคิด ตั้มอินมูล	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	
จังหวัดเชียงใหม่		
29. คุณลิตาพรรณ จันทร์พิมานสุข	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	
จังหวัดเชียงใหม่		
30. อาจารย์สีลาภรณ์ บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกอ.)	
31. คุณประคง ทรงวนศรี	โครงการพะ夷าเพื่อการพัฒนา	จังหวัดพะ夷า
32. คุณสหทัย วิเศษ	โครงการลุ่มน้ำแม่ต้า	จังหวัดพะ夷า
33. คุณสายเปลี่ยน งามเมือง	พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า	จังหวัดพะ夷า
34. คุณชนากานต์ วงศ์วารินทร์	พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า	จังหวัดพะ夷า
35. คุณสถาพร สมศักดิ์	พื้นที่อำเภอเมืองน่าน	จังหวัดน่าน
36. คุณสมจิตรา วงศ์คุณ	บ้านจุ่มเมืองยืน	จังหวัดลำพูน
37. คุณสมพร เป็นพันตสัก	บ้านจุ่มเมืองยืน	จังหวัดลำพูน
38. คุณญาณวัฒน์ ขันธวิจารณ์	บ้านจุ่มเมืองยืน	จังหวัดลำพูน
39. คุณเพ็ชร์ สินปราวรณพาร	บ้านจุ่มเมืองยืน	จังหวัดลำพูน
40. คุณพงศธร บัวคำปัน	พื้นที่อำเภอบ้านธิ	จังหวัดลำพูน
41. คุณพงษ์พิพัฒน์ มีเบญจขาน	พื้นที่อำเภอเมืองแม่ย่องสอน จังหวัดแม่ย่องสอน	
42. คุณสุชาติ สุขโพธิญาณ	พื้นที่อำเภอเมืองแม่ย่องสอน จังหวัดแม่ย่องสอน	
43. คุณทิชากร โพแก้ว	พื้นที่ตำบลห้วยบูลิง	จังหวัดแม่ย่องสอน
44. คุณօภาครี ฉิยะ	พื้นที่ตำบลห้วยบูลิง	จังหวัดแม่ย่องสอน
45. คุณทองเปลว ทวีชากรสีทอง	พื้นที่ตำบลห้วยบูลิง	จังหวัดแม่ย่องสอน
46. คุณณัฐกาญจน์ ยอดเมือง	พื้นที่อำเภอเชียงของ	จังหวัดเชียงราย
47. คุณอนพงษ์ ก้าใจยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	จังหวัดเชียงราย

วันที่ 5 เมษายน 2548 เริ่มประชุม เวลา 10.00 น.

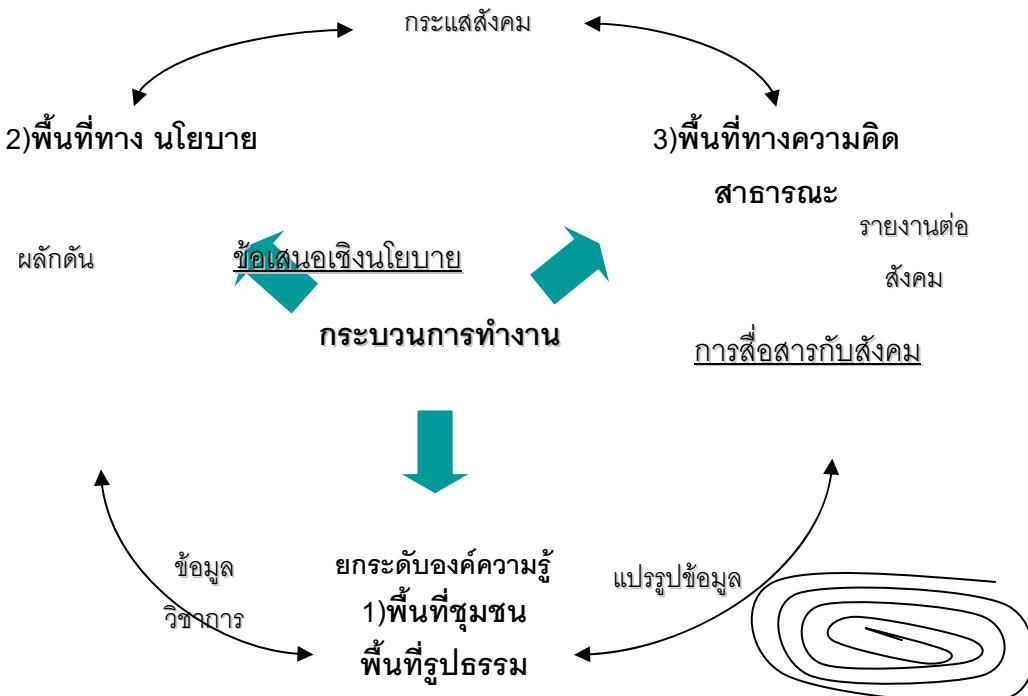
คุณวิโรจน์ ดุลยโสภณ กล่าวว่าที่ผ่านมาตนก้าวเดินและชาวบ้านพูดถึงศูนย์การเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ จันมาถึงปัจจุบันได้มาใช้คำว่าสถาบันการเรียนรู้ซึ่งเป็นคำใหม่ ใน การประชุมครั้งนี้จึงเป็นการพูดถึงและทำความเข้าใจยุทธศาสตร์สถาบันชุมชนการเรียนรู้กับสังคมการเรียนรู้ร่วมกันตามประเด็นที่ชี้แจงไว้ในกำหนดการประชุม จากนั้นได้เชิญผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตัวและเชิญคุณสวิง ตันอุด มาวิเคราะห์สถานการณ์และแนวทางยุทธศาสตร์สังคมการเรียนรู้

วิเคราะห์สถานการณ์และแนวทางยุทธศาสตร์สังคมการเรียนรู้ โดยคุณสวิง ตันอุด จาก วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.)

เวทียุทธศาสตร์สถาบันชุมชนการเรียนรู้กับสังคมการเรียนรู้ครั้งนี้เกิดขึ้นจากการหารือถึงแนวทางการทำางานของนักพัฒนาและเครือข่ายประชาชนในช่วงหลายปีที่ผ่านมาภายใต้สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของอำนาจเจรจาและทุน ทั้งนี้การหารือครั้งล่าสุดถึงแนวทางการสร้างยุทธศาสตร์สังคมเรียนรู้ เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2548 ณ วิทยาลัยการจัดการทางสังคมภาคเหนือ(วจส.) มีข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดการที่จะทำให้เป็นรูปธรรมในเรื่องต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้
2. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สถาบันการเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่นให้เป็นจริง
3. การสร้างและเสริมความเข้มแข็งให้แก่นักจัดการความรู้รุ่นใหม่

ในวันนี้ก่อนที่จะได้หารือถึงแนวทางการเคลื่อนงานร่วมกันต่อไป คุณสวิง ตันอุด จึงได้ประมวลผลกิจกรรมในการเคลื่อนงานที่ผ่านมาซึ่งเป็นกระบวนการ 3 พื้นที่ ตามแผนภาพ ดังนี้

1. พื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่รูปธรรม เช่น ลุ่มน้ำลี จังหวัดลำพูน ลุ่มน้ำแหง อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น คำว่าพื้นที่รูปธรรมหมายถึงพื้นที่ที่เป็นแม่แบบได้ซึ่งในระยะหลังมีการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) สำนักงานกองทุนสร้างสรรค์สุขภาพ(สสส.) ฯลฯ สำหรับพื้นที่รูปธรรมนี้ไม่เป็นที่กังวลมากนักในแง่การทำงาน เพราะมีการทำงานมาโดยตลอด แต่สิ่งที่กังวลกว่านั้นคือการยกระดับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ทางด้านความรู้ได้อย่างแท้จริง

2. พื้นที่ทางการเมืองหรือพื้นที่ทางนโยบายซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวโดยใช้ข้อมูลทางวิชาการมาสนับสนุน เช่น การประชุมภาคประชาชนที่หน้าทำเนียบรัฐบาล การยื่นข้อเสนอจากภาคประชาชนต่อตัวแทนรัฐบาล เป็นต้น การต่อสู้ผลักดันในแนวทางนี้ได้รับความสำคัญและทำให้เกิดนักเคลื่อนไหวมากมายทั้งนักพัฒนาและเครือข่ายประชาชนต่างเป็นผู้มีประสบการณ์ แต่ทั้งนี้ในสถานการณ์เปลี่ยนไป นักเคลื่อนไหวต่าง ๆ อาจต้องทบทวนการเคลื่อนไหวที่ผ่านมาและแนวทางการเคลื่อนไหวในช่องทางที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งจะกล่าวต่อไปในพื้นที่สาม

3. พื้นที่ทางความคิดของคนสาธารณะ เป็นพื้นที่ที่ต้องสื่อสารกับสังคม ซึ่งนักพัฒนาอาจไม่เชี่ยวชาญในแนวทางนี้

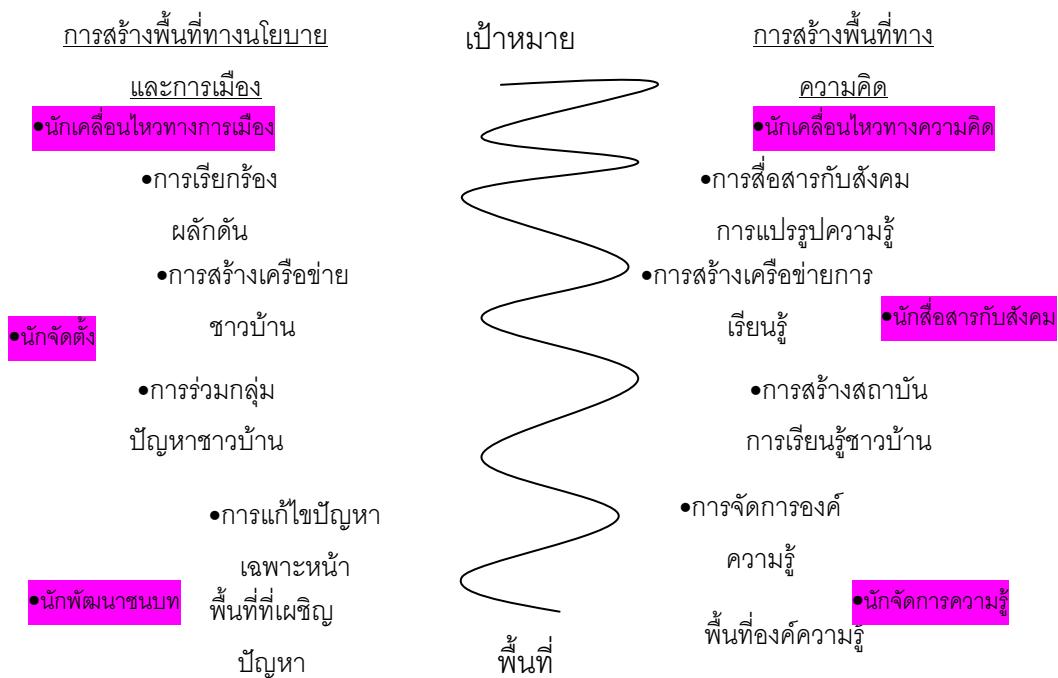
สิ่งที่สำคัญคือการสร้างกระบวนการให้เกิดขึ้นทั้ง 3 พื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางความคิดของคนสาธารณะ เนื่องจากขณะนี้ สถานการณ์ทางการเมืองอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกฎหมายได้อย่างฉับพลันโดยก้ามุนคนที่มีอำนาจ ดังนั้น ความยั่งยืนจึงอาจไม่ได้อยู่ที่ตัวบทกฎหมายเท่านั้นแต่อาจรวมถึงความคิดของคนส่วนใหญ่ด้วย ทั้งนี้กระบวนการทั้ง 3 พื้นที่ยังต้องขับเคลื่อนไปด้วยกันและเป็นเรื่องที่ต้องร่วมกันพิจารณาให้เกิดความสมดุล

ในกระบวนการทำงาน 3 พื้นที่ข้างต้น สามารถแบ่งชั้นการทำงานได้ 2 ชั้นคือชั้นแรกซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะขับไปสู่เป้าหมายอันเป็นขั้นที่สอง ที่ผ่านมาองค์กรพัฒนาเอกชนใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการเคลื่อนไปสู่เป้าหมายในระยะต่าง ๆ หลายองค์กรเคลื่อนไปยังสิ่งที่เรียกว่า พื้นที่ปัญหา เช่น ด้านทรัพยากรเคลื่อนไปพื้นที่ซึ่งถูกประกาศอุทยานทับที่ชาวบ้าน ด้านเกษตรเคลื่อนไปที่เรื่องสารเคมีรุนแรง หรือเมื่อ 20 ปีที่แล้วเข้าไปในพื้นที่ยากจนและพื้นที่ปัญหา ดังนั้น คนที่ไปทำจังคิตแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น ไม่มีข้าวก็ทำนาควรข้าว ทำก้ามุน ออกทรัพย์ร้านค้า ฯลฯ เมื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปแล้วจึงขับตัวขึ้นมารวมกันแล้วแก้ปัญหาชาวบ้าน รวมก้ามุนกันหลายกลุ่มจนสร้างเป็นเครือข่ายชาวบ้านซึ่งมีมากมาย จากนั้นมีห่วงงานเข้ามาสนับสนุน เช่น พอช. สกว. สสส. ฯลฯ ทำให้เครือข่ายต่าง ๆ เติบโตเต็ยยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามเครือข่ายนี้คือตัวผลักดันเรียกร้องเพื่อที่จะสร้างพื้นที่ทางนโยบายและการเมือง สำหรับภาคเหนือมีการหารือความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ แต่ไม่สามารถตอกย้ำได้เจึงเป็นยุทธศาสตร์แบบرعاาตากผ้า กล่าวคือต่างข่ายต่างเคลื่อนไหว เช่น เครือข่ายเกษตรผลักดันพระราชบัญญัติเกษตร เครือข่ายทรัพยากรผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชน เครือข่ายสุขภาพผลักดันเรื่องสุขภาพ ฯลฯ เมื่อเวลาผ่านไปกลับกลายเป็นว่าการผลักดันเจรจาต่อรองทำได้น้อยลงเนื่องจากคำนิยามของเครือข่ายประชาธิรัฐบิดเบือนจากความหมายเดิม

อย่างไรก็ตาม การทำงานในพื้นที่ต้องดูระยะเวลาที่ผ่านมาได้พัฒนาจากพื้นที่ปัญหามาเป็นพื้นที่องค์ความรู้ นั่นคือสู้กับปัญหางานเกิดปัญญา พื้นที่แห่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมากมายนี้ก้ามุนที่เข้าไปจัดการทดลององค์ความรู้ ยิ่งกว่านั้นหลายพื้นที่เริ่มเกาะตัวขึ้นมาสร้างสถาบันการเรียนรู้ เช่น สถาบันเกษตรยังยืนแม่ท่า วิทยาลัย

จากบ้านเมือง เป็นต้น ทั้งนี้นอกจากชาวบ้านสามารถจัดการเรียนรู้ได้แล้วจะทำอย่างไรที่จะสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็งขึ้นมาอีกรวมถึงการสื่อสารความรู้ แปรปูความรู้สู่สังคมอันเป็นการสร้างพื้นที่ทางความคิดของคนในสังคมให้ได้ด้วย การสร้างพื้นที่ทางความคิดของคนจึงเป็นโจทย์ใหญ่ เนื่องจากการแย่งพื้นที่ไม่ใช่พื้นที่ทางกฎหมายพื้นที่เดียวเท่านั้น หากแต่พื้นที่ทางความคิดก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่จะสร้างพลังในสังคมได้มาก เช่น การต่อสู้เรื่องความคิดการจัดการน้ำระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ความคิดเรื่องระบบเกษตรแบบรีฟ农นูเรียนกับไร่เลื่อนลอย เป็นต้น สถานการณ์ขณะนี้ไม่ใช่การต่อสู้ในเชิงอำนาจเพียงอย่างเดียวแต่หากเป็นการต่อสู้เรื่องอำนาจของความรู้

สำหรับในแง่ตัวคนทำงานมีการใช้คำเรียกตามลำดับสถานการณ์จะได้กล่าวต่อไปคือเริ่มจากนักพัฒนาชนบทหรือเอ็นจีโอเนื่องจากไปพัฒนาชาวบ้าน รวมกลุ่มชาวบ้าน หลังจากนั้นเป็นนักจัดตั้งด้วยเหตุที่ไปตั้งกลุ่มต่าง ๆ นำชาวบ้านขึ้นมาเป็นคณะกรรมการ เมื่อจัดตั้งแล้วซ้ายเหลือกันเองก่อน จากนั้นมีการเมืองเข้ามาได้ช่วยกันเคลื่อนไหวจนกระทั่งขึ้นไปสู่ในทางการเมือง เกิดนักเคลื่อนไหวในทางการเมืองที่เชี่ยวชาญมากนัย เหล่านี้เป็นพื้นที่แบบหนึ่ง จนวนเวียนกันอยู่ที่ชาวบ้านกล้ายมาเป็นนักพัฒนาที่สามารถจัดการดูแลประสานงานได้ จัดตั้งและเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ด้วย แต่ทว่า นักจัดการความรู้ยังมีน้อยและยังไม่สามารถสื่อสารกับสังคมเพื่อที่จะสร้างพื้นที่ทางความคิดได้ ดังนั้นการเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเดียวไม่เพียงพอ จำเป็นต้องขยายขึ้นไปเป็นนักเคลื่อนไหวทางความคิดด้วย คำขอริบायข้างต้นได้ประมวลไว้ในแผนภาพการขับเคลื่อนจากพื้นที่สู่เป็นชาย ในหน้าตัดไป

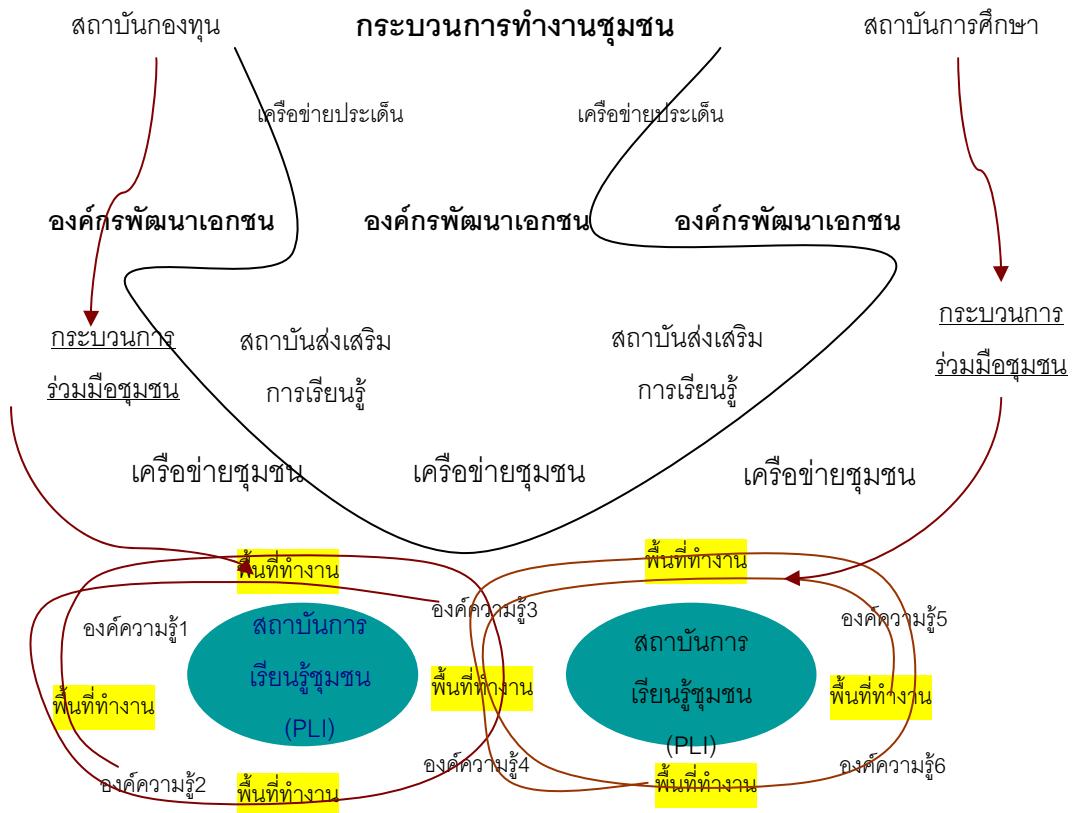
สถานการณ์ที่ผ่านมาเกิดองค์กรพัฒนาเอกชนมากมายจนมาเป็นคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนาทำงานพื้นที่จริงมีพื้นที่ทำงานที่ทำงานของตัวเอง บางครั้งนักพัฒนาอื่นไม่สามารถเข้าไปทำงานได้ จากการทำงานจริงสร้างเครือข่ายชาวบ้านเครือข่ายชุมชนขึ้นมา เช่น เครือข่ายแม่ว่าง ฯลฯ บันพืนฐานของการทำงานเช่นนี้จึงเกิดองค์ความรู้ผูกพันญาติ สวยงามนักพัฒนาที่ปรับตัวเองก่อเกิดสถาบันขึ้นมา เช่น สถาบันเกษตรกรรมยั่งยืน สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันอีโอด ฯลฯ มากราก จนเป็นไอกেตแลล เนต ปรับตัวมาเป็นสถาบันการเรียนรู้เมื่อ 8 ปีที่แล้ว

นอกจากนี้ ในช่วงนี้เกิดการเอาเครือข่ายทั้งหลายมาเป็นเครือข่ายเฉพาะของตนเอง เรียกว่าเครือข่ายประเด็น เนื่อง ทรัพยากร เกษตร เออดิส ฯลฯ ดังนั้น เครือข่ายประเด็นเกิดขึ้นแต่องค์ความรู้ก็ถูกจำกัดในประเด็นแบบนั้นคือรู้เฉพาะเรื่องที่ตนเองสัมพันธ์อยู่ ประเด็นอยู่ที่ว่าองค์ความรู้ทั้งหลายนี้จะนำไปสู่การเคลื่อนไหวแบบใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งหรือนำไปสู่กระบวนการรวมตัวปักหัวใจได้อย่างไร เนื่องจากขณะนี้หัวใจมีการเกิดขึ้นมากมายและเริ่มมีการมัดปูกในบางพื้นที่ เช่น แม่ว่าง แม่ทา ซึ่งมีขนาดใหญ่เล็กแตกต่างกัน อีกทั้งบางพื้นที่ก็ยังไม่มีการมัดปูก กัน ในขณะเดียวกัน สถาบันกองทุนต่าง ๆ เกิดขึ้นในระยะที่ผ่านมา เช่น สกว. พอช. สสส. วจส. ฯลฯ ได้เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนพื้นที่ต่าง ๆ เหล่านี้ สำหรับปูกหัวใจมนนี้มีคำถามว่าจะมาเป็นสถาบันการเรียนรู้ชุมชน หรือชาวบ้าน (PLI : People Learning Institute) ได้อย่างไร

ขณะนี้มีปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้นในสังคมคือสถาบันการศึกษาเริ่มมีกระบวนการร่วมมือชุมชน อาทิ มหาวิทยาลัยชีวิต ที่อาจารย์เสรี พงพิช เป็นคนบริเริ่ม ในขณะนี้เปิดจุดการเรียนรู้ 60 จุดทั่วประเทศไทย สำหรับจุดการเรียนรู้นี้เปิดในแบบล โดยเรียนวิชาพื้นฐานของมหาวิทยาลัยรามคำแหง 60 หน่วยกิตและเรียนรู้วิชาพื้นบ้านในชุมชนอีก 80 หน่วยกิต และเมื่อจบการศึกษาจะได้รับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ได้เปิดที่อำเภอพัวฯ โดยจะเกิดและขยายตัว สำหรับบางจุดที่เปิดไปแล้ว เช่นที่สันป่าเลย มีเด็กมาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก สำหรับที่กล่าวมานี้เป็นส่วนที่สถาบันการศึกษาเข้ามาร่วมกับชุมชน หากเป็นไปได้ว่าชาวบ้านมีสถาบันชุมชนอยู่แล้ว เช่น แม่ว่างซึ่งมีวิชาที่หลากหลายมาร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการที่

จะเข้าไปเปิดกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ออกมานี้สู่สาธารณะมากยิ่งขึ้นโดยให้วิชาองค์ความรู้ท่องถินเป็นหน่วยกิต ด้วย นอกจาคนี้ สภามหาวิทยาลัยยังได้ออนุมัติโครงการเรียนปริญญาตรีด้วยการอุดหนุนที่ดิน 3 ไร่ของตนเองที่เสนอจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเรียบร้อยแล้ว กับยังมีโครงการเรียนปริญญาตรีด้วยการอุดหนุนในเรื่อง 1 จำนวนตัวเองอีกด้วยซึ่งกำลังอยู่ในขั้นวิจัย เห็นได้ว่าทั้ง 2 โครงการข้างต้นเป็นสถานการณ์ที่สถาบันการศึกษาเริ่มพลิกตัวมาบรร่ององค์ความรู้ช้าบ้าน

เมื่อสถาบันการศึกษาเริ่มพลิกตัว สถาบันกองทุนทั้งหลายจึงเริ่มคิดเช่นกัน เนื่องจากที่ผ่านมาสถาบันกองทุนได้สนับสนุนในพื้นที่แต่ยังกังวลว่าจะทำให้มีศักยภาพและชีดความสามารถขึ้นมาได้อย่างไรในเชิงอำนาจ ความรู้ที่ไม่ใช่เพียงอำนาจจากการเมืองอย่างเดียว ขณะนี้จศ. กำลังคิดถึงการประสานมหาวิทยาลัยทั้งหลายให้มาร่วมกับสถาบันการเรียนรู้ชุมชน (PLI) เช่น แม่ท้า แม่วง พายัพ ราชภัฏเชียงใหม่ ฯลฯ สำหรับมหาวิทยาลัยต้องพลิกตัวเองไม่เช่นนั้นจะล้าหลัง ส่วนแต่ละพื้นที่ก็ต้องเคลื่อนไหวร่วมกันสร้างพื้นที่องค์ความรู้ป้องรวมและสร้างสถาบันช้าบ้านขึ้นมา ทั้งนี้ได้ประมวลเป็นแผนภาพกระบวนการทำงานชุมชน ในหน้าถัดไป

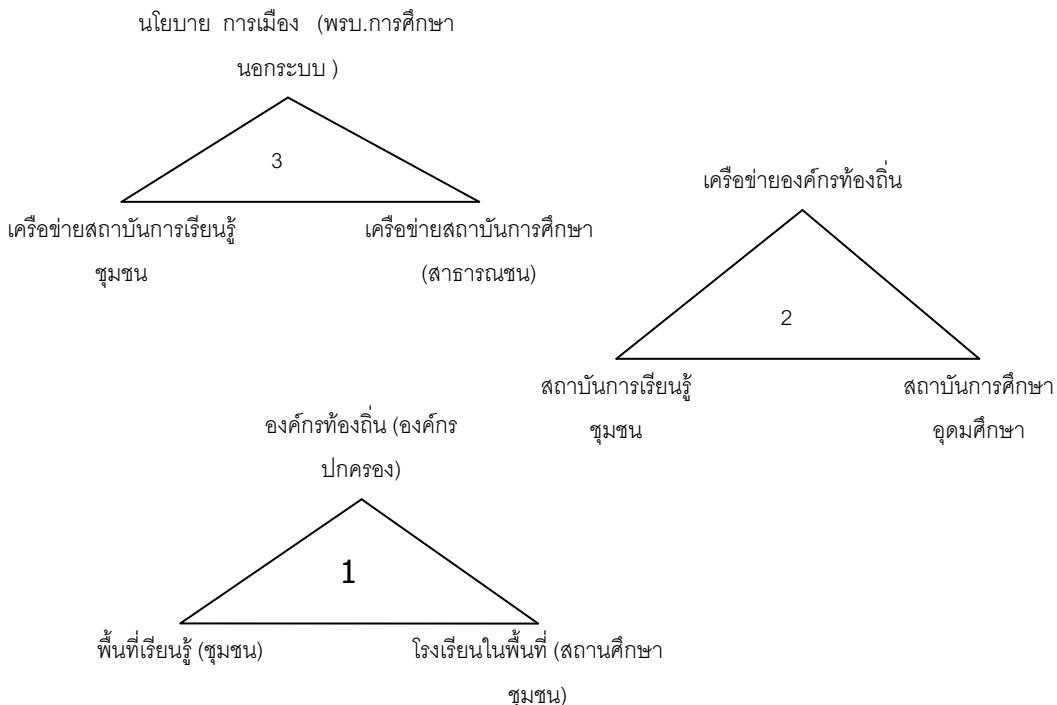

เมื่อสถานการณ์เคลื่อนตัวแบบนี้หมายความว่ามีพื้นที่เรียนรู้และพื้นที่ความรู้ แล้วร่วมกันสร้างสถาบันการเรียนรู้ชุมชนขึ้นมา ลิ่งต่อไปที่ต้องคิดมีอีกหลายอย่าง เช่น การสร้างคนรุ่นใหม่หรือนักจัดการความรู้รุ่นใหม่ เมื่อมีนักจัดการเรียนรู้จากนั้นจึงเคลื่อนไหวทางความรู้ไปสู่สังคมด้วย ซึ่งในกระบวนการนี้เราต้องยกระดับตัวองค์ความรู้ เช่น เรื่องของพื้นบ้าน เรื่องการจัดการป่า ฯลฯ ให้ขึ้นไปสู่กระบวนการของการเรียนรู้หรือเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ในเงื่อนไขที่มีพื้นที่ความรู้หลายพื้นที่ กระบวนการทั้งหลายนี้เป็นการนำไปสู่ยุทธศาสตร์แห่งการสร้างสังคมเรียนรู้ ไม่ว่าการเมืองจะเป็นอย่างไรแต่หากสังคมเชื่อมโยงความรู้ได้ ก็สามารถกำหนดการเมืองได้ ด้วยความหลากหลายของศูนย์การเรียนรู้ มีดังนี้

1. องค์ความรู้ที่จะต้องถูกทดสอบออกมาและจัดระบบ
  2. ผู้รู้ ประชญ์ที่จะได้พัฒนาความสามารถต่อไป
  3. การจัดการศูนย์การเรียนรู้ซึ่งยังมีการพัฒนาความสามารถในการจัดการเพิ่มขึ้น
  4. หลักสตรีกรุงเทพมหานครเริ่มแรกที่นำเสนอในเรื่องของการเรียนรู้

นอกเหนือจากนี้ สังคมเรียนรู้ยังต้องมีมิติในการเชื่อมให้เกิดพลัง ดังแผนภาพสามเหลี่ยมแห่งสังคม
เรียนรู้ ด้านล่างนี้

3 เครือข่ายแห่งสังคมเรียนรู้

สามเหลี่ยมที่ 1 สมมติว่ามีพื้นที่เรียนรู้ชุมชนหนึ่ง มีคำรามง่ายที่สุดตอนนี้คือว่า จะเคลื่อนเรื่องนี้เข้าไปสู่พื้นที่ของสถานศึกษาในชุมชนนั้นได้อย่างไร เรื่องนี้พูดกันนานนานแต่หลักสูตรท้องถิ่นก็ยังไม่เข้าในโรงเรียน ต่อมาคือองค์กรท้องถิ่นองค์กรปกครอง ทั้ง 2 องค์กรนี้เห็นด้วยและเปิดรับเรื่องผู้ปฏิบัติ แต่ยังมีอุปสรรคบางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถทำได้ ดังนั้นสามเหลี่ยมอันเดียวไม่พอจึงต้องมีหลายสามเหลี่ยม

สามเหลี่ยมที่ 2 จากพื้นที่ชุมชนการเรียนรู้นั้นเองจะขยายมาเป็นสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างไร เป็นอีกชั้นหนึ่งแล้ว พื้นที่ต่าง ๆ สร้างเป็นสถาบันการเรียนรู้ชุมชน ทางสถาบันการศึกษาหรืออุดมศึกษาก็ยินดีที่จะเข้ามาเชื่อม อย่างน้อยที่สุดมีมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช กับต่อมาต้องไปผลัดดันเครือข่ายองค์กรท้องถิ่นทั้ง 3 สามเหลี่ยม

สามเหลี่ยมที่ 3 ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วงศ์ กล่าวว่าสามเหลี่ยมเขี้ยวแกะฯ จากสามเหลี่ยมเล็กจะก่อตัวเป็นสามเหลี่ยมใหญ่ได้อย่างไร รวมทั้งทำอย่างไรจึงจะสร้างเครือข่ายสถาบันการเรียนรู้ซึ่งขณะนี้งานวิจัยชิ้นหนึ่งที่วิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนการศึกษาทางเลือก พบว่ามี 60,000 กว่าแห่งซึ่งมีขนาดใหญ่มากยิ่งกว่าในระบบ เหล่านี้คือเครือข่ายสถาบันการเรียนรู้หรือเครือข่ายการศึกษาทางเลือก เพื่อที่จะไปร่วมมือกับสาธารณะหรือสถาบันการศึกษาทั้งหลาย และขับเคลื่อนทางนโยบายหรือการเมือง ซึ่งขณะนี้กำลังพุดถึงการร่างพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบ เนื่องจากมีการศึกษานอกระบบมากมายแต่ไม่มีกฎหมายมารองรับ กับกระบวนการอีกส่วนหนึ่งที่ต้องเข้ามาด้วย เช่น เครือข่ายอุปกรณ์ห้องเรียน สถาบันต่าง ๆ ของชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาหรือนโยบายรับรอง เช่นเดียวกัน สำหรับคุณสิวิง ตันอุด ที่นำลูกออกจากโรงเรียนมาสร้างระบบใหม่สุดแต่ยังไม่มีระบบมารองรับ จึงต้องเข้าสู่การศึกษานอกโรงเรียนเนื่องจากการศึกษานอกโรงเรียนมีระบบรองรับ เนื่องจากเมื่อพูดเรื่องโฉมสุดกับเขตการศึกษาแล้วไม่มีคำตอบที่ชัดเจน แม้ว่าในประกาศกระทรวงได้ระบุให้เขต

การศึกษาดูแลเรื่องนี้ก็ตาม ดังนั้น ทำอย่างไรจึงจะสร้างการเรียนรู้ในกระบวนการให้เข้มแข็งมากขึ้นบนพื้นฐานของสามเหลี่ยมทั้งหลายแห่งการสร้างสังคมเรียนรู้

แลกเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับแนวทางยุทธศาสตร์สังคมการเรียนรู้

- คุณเดชา ไชยทัพ ได้ให้ข้อสังเกต 2 เรื่อง ดังนี้ เรื่องแรกการเคลื่อนไหวการสร้างพื้นที่สังคมหรือว่างงาน พัฒนาหมุดยุคหรือว่าไม่ใช่การผูกขาดระหว่างเอ็นจีโอบริษัทบ้านแล้ว เนื่องจากมีกลไกหรือว่าหน่วยงานต่าง ๆ เกิดขึ้นมาอย่างมากที่มาช่วยสร้างความเข้มแข็งหรือการพัฒนาในพื้นที่ หากนักพัฒนาเห็นว่า yang เป็นงานของเอ็นจีโอ กับชาวบ้านเท่านั้น อาจทำให้คือดัดและเห็นองค์กรอื่นเป็นอันตราย ในขณะเดียวกัน (เรื่องที่สอง) ทั้งองค์กรชาวบ้านและนักพัฒนาต้องประเมินศักยภาพและทิศทางขององค์กรต้นเองในแต่ละภาระจัดการที่มี

ประสิทธิภาพมากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากระยะที่ผ่านมาองค์กรมีขนาดเล็กลงและเขื่อมกับแหล่งทุนได้ในลักษณะโครงการระยะสั้น เนพาะเรื่อง ทำให้ไม่สามารถเป็นแผนยุทธศาสตร์ทางความคิดได้ ในที่นี้องค์กรพัฒนาเอกชนที่เล็กแต่มีศักยภาพ อาจจะไม่ใช่คำตอบเดียวทั้งหมด ดังนั้นการทำให้สถาบันต่าง ๆ มีศักยภาพที่จะคิดงานในทางยุทธศาสตร์และรองรับพื้นที่และคนให้มากขึ้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก โดยไม่ได้หมายความว่าไปลบความเป็นองค์กรเล็ก ๆ

- คุณประยัด จตุพรพิทักษ์กุล มองว่าการใช้คำว่าการพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนหมายถึงการยกระดับจากสิ่งที่มีอยู่และการใช้คำนี้ มี 2 นัยร่วมกันคือ

นัยแรก ในภาวะที่ชาวบ้านค่อนข้างถูกกระทำให้กลایเป็นคนละพากคนละเรื่อง บางครั้งที่ชาวบ้านลืมตัวตนการเป็นคนในชุมชนกลับกลายเป็นตัวตนขององค์กรหรือเครือข่ายจึงทำให้ติดอยู่กับเรื่องที่เฉพาะ เช่น สุขภาพ เอดส์ ฯลฯ แต่การเป็นสถาบันของชุมชนไม่ใช่การติดอยู่กับเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่เป็นการยกระดับการจัดการชุมชนโดยมองเป็นภาพรวม ดังที่คุณสวิงใช้คำว่ามัดจูกหรือการเขื่อมโยงองค์กรและเนื้อร้าสาระสำหรับการจัดการชุมชน

นัยที่สอง สืบเนื่องจากขณะนี้นโยบายระดับประเทศถึงเรื่องการสร้างสังคมให้เป็นสังคมฐานความรู้ อันหมายถึงการปฏิรูปหรือการพัฒนาสังคมโดยใช้มิติการศึกษามาเป็นเครื่องมือหลักในการเคลื่อนสังคม กับกำลังมีการพูดถึงการปฏิรูปการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการตั้งสถาบันการจัดการความรู้แห่งชาติ โครงการ 1 จำพวก 1 โรงเรียนชั้นส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนต้นแบบด้านเทคโนโลยี การเรียนรู้แบบ BBL ที่ให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดนำร่อง ทั้งหมดนี้เป็นการนำมายังชาวบ้าน ไม่ใช่โดยนัยว่าเป็นความรู้ แต่องค์ความรู้ในพื้นที่อาจไม่ถูกเลือก ดังนั้นเมื่อพูดถึงสถาบันการเรียนรู้ เรื่องหนึ่งที่สำคัญคือการเคลื่อนไหวทางความคิดกับสังคมเรื่องพื้นที่ทางความรู้ของชาวบ้านเพื่อให้ชีวิตและการพัฒนาของชาวบ้านมีที่ยืนในสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในสังคม หรือการพัฒนาสังคมได้ โดยใช้คำว่าสถาบันการเรียนรู้ชุมชนเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานพัฒนาในภาคเหนือ

- คุณพัฒน์ อวัยมูล ในฐานะองค์กรชาวบ้านเห็นว่าควรพัฒนาสถาบันเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นจึงควรจะมีองค์กรกลางทำหน้าที่ร้อยกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ส่วนในพื้นที่แม่ทัพนั้นต้องการพัฒนาการสื่อสารกับสาธารณะ ทั้งนี้งบประมาณยังคงมีความสำคัญเพื่อที่จะได้นำไปขับเคลื่อนทุกเรื่องตามลำดับความสำคัญเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน

- คุณสวิง ตันอุด เห็นว่าสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่กำลังปรับในเรื่องการเรียนรู้ เช่น มหาวิทยาลัยชีวิต ยังต้องดำเนินถึง 2 เรื่องนี้ด้วยกัน 1) ไม่เพียงแต่เปิดห้องเรียนในตำบลแล้วยังเรียนหลักสูตรเหมือนเดิมแต่ควร

สนับสนุนสถาบันชาวบ้านด้วย และ 2) การจัดการเรียนการสอนต้องเข้าถึงความคิด วิธีคิด เรื่องต่าง ๆ เช่น ป่า เกษตร อย่างแท้จริง ไม่ใช่นั้นจะเป็น NPL ทางความคิด

- คุณໄวงยิ่ง ทองปือ มอง 2 เรื่อง เรื่องแรกการทำงานที่ผ่านมาชาวบ้านเห็นด้วยในแนวคิดแต่ไม่เกิดการปฏิบัติ เช่น ชาวบ้านเห็นด้วยกับเรื่องการจัดสานหรือหัดกลรวมพื้นบ้าน แต่ยังใช้ตัวกราฟลาสติกที่ขึ้นมาจากบ้านข้างล่างมาที่บันหมู่บ้านตลอด ชาวบ้านไม่ครบทราหรือไม่ได้นำเอกสารที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ทั้งเรื่องความเชื่อ สมุนไพร หรือตัวอย่างการศึกษาภาษาปากากे�อญอที่ใช้ภาษาไทยแล้วอ่านเป็นปากากे�อญซึ่งในความเป็นจริงทำไม่ได้ เช่น คำว่า pga เรียนภาษาไทยไม่ได้หรือคำว่า gau คนปากากे�อญหรือจะเรียกห่างหากไม่เรียนภาษาปากาก่อน วันหนึ่งคำว่า gau จะเขียนไม่ได้อีก เช่นคำว่า แม่น้ำแดง(ทีกอโภลักษ์) หรือเจ้าพ่อพะวอ ก็จะออกเสียงไม่ได้ ดังนั้นมีความจำเป็นที่ต้องทำให้สิ่งที่ชาวบ้านเห็นด้วยได้รับใช้ชีวิตขาดจริง ๆ เพราะที่ผ่านมากำப່ຽນໃຫຍ່ຕົກສອນເກີດການມາກວ່າຈະເກີດການນຳຍອແກ້ໄຂນໍາສິ່ງທີ່ດີການຕ່າງໆ

เรื่องที่สอง ที่ผ่านมาเครือข่ายจะเรียกและสิ่งแวดล้อมมีความคิดเรื่องสถาบันการเรียนรู้ ของชุมชนแต่เป็นลักษณะที่ชุมชนเป็นฝ่ายไปหาสถาบัน ดังเช่น สถาบันชาติพันธุ์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งการจัดงานมหกรรม 13 ชนเผ่าที่ผ่านมา มีการสร้างบ้านจำลองให้นักศึกษาและผู้สนใจเรียนมาเรียนรู้ โดยมีผู้รู้และครูมาสอน แต่ในความเป็นจริงเป็นเรื่องยากและใช้เวลามากจึงไม่มั่นใจว่าจะเกิดผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหน หากแต่ถ้านำสถาบันลงไปในชุมชน เช่น เมื่อมีงานเลี้ยงปีกิจให้นักศึกษาลงไปแล้วทำรายงานส่ง อาจจะเกิดผลมากกว่านำเข้าไปในสถาบัน อีกทั้งยังทำให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น ไม่ต้องไปไหนและนำสิ่งที่ดีงามต่าง ๆ เช่น ผ้าယ้อมสีธรรมชาติ พืชผักผลไม้คุณภาพดี ฯลฯ มารับใช้ตัวเอง สิ่งสำคัญ การมีองค์กร หรือสถาบันมารับรองสิทธิและฐานะที่เท่าเทียมกับมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ฯลฯ เป็นสิ่งที่ชาวบ้านภูมิใจและได้มีส่วนร่วมในมาตรฐานการศึกษาเหล่านี้ด้วย เช่น ความรู้ในพื้นที่ที่สามารถเป็นครูได้ ในเรื่องการใช้ชีวิตในป่าและบนดอย ไม่เช่นนั้นจะเป็นความยากลำบากสำหรับชาวบ้าน ดังกรณีการสอบบอต.ซึ่งจะต้องจบการศึกษาระดับหนึ่ง แต่สำหรับที่อำเภอ ก็อย่างชาวบ้านไม่มีสิ่งการศึกษาระดับนั้น

- คุณอัจฉริย์ชัย จุวิชัย เห็นว่าความคิดเรื่องการควบรวมความรู้ชุมชนหรือความรู้พื้นบ้าน ให้ออกมาเป็นหลักสูตรหรือว่าเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาเรียนรู้จริง ๆ เป็นสิ่งที่ดี แต่ควรจะพูดถึงกระบวนการงบประมาณและแนวโน้มความเป็นไปได้ในการจัดทำในแต่ละสาขาต่าง ๆ ด้วย

- คุณสมเกียรติ เห็นว่าการเก็บรวบรวมองค์ความรู้จากวิธีการทำงานจริง ๆ มาถอดเป็นบทเรียนมีค่อนข้างน้อยมาก ทำให้ไม่ถูกจัดการให้เป็นองค์ความรู้ที่ได้มีการศึกษาต่อได้ จึงตั้งข้อสังเกตว่า ในความเป็นจริง การตั้งใจหรือพยายามยกกระดับองค์ความรู้ขึ้นสู่สถา嘏อาจทำให้ความรู้ไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าสู่ชีวิต ชาวบ้านได้ เนื่องจากเมื่อสร้างองค์ความรู้ให้เป็นแนวคิดปรัชญาขึ้นมา ในการนำไปใช้ต้องทำให้เป็นรูปธรรม วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดแบบตะวันตกที่ต้องแยกจากแนวคิดไปสู่การทำงานจริง แต่วิธีชีวิตแบบทางเหนือของไทยนั้น ชาวบ้านทำก่อนแล้วจึงสะสมความรู้จากการทำงานเป็นแนวคิดปรัชญา ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่าชาวบ้านหรือคนกลุ่มนั้น ๆ เหมาะสมกับการเรียนรู้แบบใดเพื่อให้ความรู้นั้นใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

- คุณเดชช์ ไชยพัพ เสนอเพิ่มเติมว่าบางเรื่องไม่มีความจำเป็นต้องมัดจูกันนั้นอาจจะมี ได้หลายรูปแบบที่ไม่จำเป็นต้องเป็นแบบองค์รวมเท่านั้น ตัวอย่างกรณีที่รัฐปลูกป่าบนเขตตันน้ำ 1,900,000 ไร่ หรือเกือบ 2,000,000 ไร่ ซึ่งเป็นการปลูกป่าเชิงเดี่ยว ทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของ

สัตว์ป่า ในขณะที่ชาวบ้านมีองค์ความรู้จากการจัดการป่าธรรมชาติและได้ไปปรับปรุงพื้นที่ 1,000,000 กว่าไร่เน้นตัวอย่างนี้เป็นองค์ความรู้เฉพาะประเด็นซึ่งต้องมีสถานะของตนเอง เพราะฉะนั้นหากมัดจูกโดยใช้หน่วยชุมชน เป็นกลไกการรวมทุกเรื่องแล้วทำพื้นที่รูปธรรม 10 จุด เรื่องลักษณะนี้ก็จะไม่เด่นและไม่สามารถไปสู่งานนโยบาย ในสามเหลี่ยมระดับที่ 3 ที่คุณสวิง ตันอุด เสนอไว้

- คุณสถาพร สมศักดิ์ เห็นว่าถึงแม้จะมีภาระแสวงหาข้อมูลนอกเข้ามา แต่ฐานการคิดเรื่องการรักษาป่ายังอยู่ ในชุมชน บางชุมชนต้านกระแสสัมปทานและอุทัยาน ทั้งนี้แนวคิดที่ฝังลึกฝังรากยังไม่เปลี่ยนในคนสูงวัย แต่ในอนาคตอาจเปลี่ยนแปลงได้สำหรับเด็ก ๆ ที่เข้าสู่ระบบ ดังนั้นการคิดเรื่องการอยู่รอดของคนต่างอายุกันจึงต่างกัน ด้วย การศึกษาในปัจจุบันทำให้เด็กพึงดัวเองไม่ได้ หลุดออกจากชีวิตจริง เพราะฉะนั้นการปรับเปลี่ยนให้ การศึกษาเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริงได้เป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นสิ่งที่นำศึกษาว่าชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ อยู่ได้ เพราะอะไรเป็น เกลานั้นร้อยปี กระทั้งเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมา ระบบของชาวบ้านหายไป เพราะเหตุใด

- คุณบุญสูง ชินวงศ์ มองว่าแต่ละคนต่างมีความคิดจึงขัดแย้งกันบางครั้ง เนื่องจากมีความคิด ต้องการนำองค์ความรู้ดังเดิมให้ชุมชนเรียนรู้ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งชุมชนหลงในหลงองค์ความรู้ภาระแสวงหาของ สังคม สำหรับชาวบ้านคิดว่าหากเรียนรู้กับคนสูงอายุจะไม่ดีไม่ขาดแคลน แต่มีคำถามย้อนมาว่า อยู่รอดได้จริง หรือไม่ ซึ่งข้อนี้ไม่สามารถตอบได้เนื่องจากองค์ความรู้มีหลากหลาย แต่หากมัดจูกเข้ากันได้จริงแล้วต้องทำให้ ชุมชนยอมรับด้วย ทางวิทยาลัยชาวบ้านคิดว่า ความรู้ดังเดิมเป็นน้ำบ่อหลัง ความรู้ภาระแสวงหาของสังคมเป็นน้ำ บ่อหน้า มีความพยายามให้ชุมชนเรียนทั้งปอนด์หน้าและบ่อหลัง โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนองค์ความรู้ไปสู่ ชาวบ้าน จากคนไปหาคน จากชุมชนไปสู่ชุมชนและจากสังคมภายนอกนำเข้าไปสู่ชุมชน สำหรับกลไกอาศัย เครือข่ายซึ่งเกิดขึ้นหลาย ๆ เครือข่าย โดยเน้นคน ด้วยเหตุนี้การทำให้มหาวิทยาลัยชีวิตเข้าไปสู่ชุมชนลุ่มน้ำavage เป็นเรื่องยากพอสมควร เนื่องจากคนส่วนมากเชื่อเรื่องสังคมที่พัฒนาแล้วมากกว่าสังคมที่จะพัฒนา มหาวิทยาลัยชีวิตมีหลักสูตรน้ำบ่อหน้า 60 หน่วยกิต หลักสูตรน้ำบ่อหลัง 80 หน่วยกิต ซึ่งเป็นการเรียนรู้แท้ ๆ เรียนรู้ของจริง แต่หากไม่มี 60 หน่วยกิตซึ่งเป็นหลักสูตรน้ำบ่อหน้าชาวบ้านไม่เรียน เพราะความต้องการของ ชาวบ้านคือใบปริญญา แต่วิทยาลัยชาวบ้านเน้นปัญญา เอกปัญญานำไปปริญญา ขณะที่กระแสสังคมหลักเขา ใบปริญญามาก่อนปัญญา

- คุณพัฒน์ อภัยมูล ให้ความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวกับวิธีคิดการอยู่รอดของคนต่างภัยจึงสะท้อน กระบวนการของชุมชนแม่ทาว่า ถึงแรกคือการนำตัวลูกกลับมาอยังชุมชนให้ได้ ด้วยการสร้างเหตุการณ์และพูดคุยกันก่อน เรื่องเกษตรรย়ย়ยন্তร์อยู่ได้แท้จริง โดยมีกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างฟ่อแม่หรือสภารอบครัว เล็ก ๆ กับให้ลูกมีส่วนร่วมรับฟังด้วยเพื่อให้ได้ชื่มชับรู้ความเป็นไป และอีกส่วนคือบประมาณสนับสนุนจาก โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ในการทำกิจกรรมตลอดองค์ความรู้เรื่องทรัพยากร หมู่ เมือง ฯลฯ ในชุมชน เมื่อเด็ก ๆ มีคำถามผู้ใหญ่เป็นคนตอบและพยายามเติมเต็มกัน ทำให้เกิดความเข้าใจความ ยากลำบากของพ่อแม่และวิถีชีวิตที่แท้จริง สำหรับลูกหลานที่เข้าเมืองไปแล้วต้องให้พ่อแม่เข้ามายกอบกันแล้ว จึงให้ลูกมากว่า กระบวนการเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องคิดให้มากและหากจะทำต้องทำในหลายรูปแบบ มีการ ประเมินกันเป็นระยะทั้งเรื่องความสำเร็จและคุณภาพ

- คุณสวิง ตันอุด กระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ต้องถูกทบทวนทั้งระบบ มีตัวอย่างจากการจัดพูดคุยกับ หัวหน้าแก๊งค์ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 200 กว่าแก๊งค์ พบร่วงผลกระทบของกลุ่มนี้มาจากเรื่อง การศึกษา ทั้งการดูดีของพ่อแม่เรื่องการไม่ไปโรงเรียนและการว่ากล่าวของครูอาจารย์ในเรื่องการแต่งกายและ

ทรงพระ จึงออกมาตั้งแก้ไข เช่น NDR WY ฯลฯ หัวหน้าแก้ก็ต่าง ๆ สะท้อนว่าเขามิใช่ตัวปัญหาแต่เขาก็คือผลพวงของปัญหา เมื่อสื่อเอาไปสร้างภาพ อาชชาหรือมิชาทิฐิจึงครอบงำให้สังคมมองว่าเด็กกลุ่มนี้คือตัวปัญหาเป็นคนเลว เมื่อมีงานเจ้าหน้าที่สำรวจก็สร้างสถานการณ์ให้ลูกلامไถ่โต ทั้งหมดนี้นำมาสู่กระบวนการศึกษาเรียนรู้ที่ไปครอบงำเพื่อด้วย เมื่อเป็นสังคมแห่งการกดดัน คนจึงไปปลดปล่อยและเมื่อปลดปล่อยในที่ไม่เหมาะสมสมตำราเข้ามาจัดการ ทำให้มีมีพื้นที่ทางสังคมให้กับคนกลุ่มนี้ ทางกลุ่มยังสะท้อนอีกว่ามีพื้นที่สำหรับผู้ใหญ่เต็มไปหมด เช่น สนามกอลฟ์ แต่ไม่มีพื้นที่ให้เด็ก

นอกจากนี้ ผลกระทบจากการเรียนรู้ที่ผ่านมา นอกจากจะหลุดจากชีวิตจริงแล้วยังทำให้มีความทุกข์ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ที่ผ่านของจริงและเรียนแบบสนุกเป็นสิ่งที่สังคมต้องการ เช่น การเรียนสูตรทางคณิตศาสตร์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้ได้ยากกับชีวิตจริง แต่หากเรียนรู้ยังมักหรือปลูกผักแล้วเอาไปใช้ได้จริง รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่จะต้องนำไปสู่สิ่งสำนักจิตวิญญาณด้านในของผู้เรียนด้วย อีกทั้งห้องเรียนไม่ควรจะแคบอยู่ในห้องเรียน โดยมีหลักสูตรที่หลากหลาย วิธีการที่หลากหลาย ตัวอย่าง คณะหรี่งให้ลูกออกจากโรงเรียนมาเรียนรู้ไปได้ตั้งแต่ 3 ขวบ แต่เป็นภาษาจะเรื่อง หากใช้กรอบของกระทรวงฯ ซึ่งเป็นภาษาไทยเด็กจะชอบมากด้วยเหตุนี้กระบวนการเรียนรู้จึงต้องมีความหลากหลาย แต่ทางรัฐไม่เห็นด้วยเนื่องจากกล่าวเรื่องลักษณะ

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ควรจะนำไปสู่การพัฒนาและเป็นสุข เป็นการเรียนรู้ที่จะต้องต่อสู้ไม่เพียงความคิดทางนัยบายเท่านั้นหากแต่รวมไปถึงความคิดของผู้ปกครองด้วย ตั้งกรอบที่ผู้ปกครองไม่เข้าใจที่ครูนำเด็กไปเรียนนอกห้องเรียน อีกทั้งยังต่อสู้กับความคิดอีกหลายรูปแบบทั้งหมดข้างต้นนี้เป็นความคิดที่ประมวลจากงาน ทำลายร้ายอาชชา ทำลายกำแพงการศึกษา มุ่งสู้ห้องเรียนชุมชน

- คุณกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน ได้แบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการผลักดันการเรียนรู้ชุมชนเข้าสู่อบต. และโรงเรียนของชุมชนแม่ทาวว่า แม้ว่าแม่ทาวจะเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่ปกครองและบริหารโดยกลุ่มเดียวกันจึงมีความคิดว่าคำนึงถึงในเมือง แต่เมื่อไปทำห้องเรียนโดยเฉพาะเรื่องความคิดการศึกษามีอุปสรรคมา ส่วนแรกคือพ่อแม่ยังคงรักษาในความรู้ตัวตนตกที่อยู่ในโรงเรียน ส่วนที่สองสำหรับอบต. พยายามดันตัวเองเข้าไปส่วนหนึ่งทั้งแนวอนและแนวดิ่ง เช่น ส่วนของการเข้ารับการประเมินจากกระทรวงก่อนการเลือกตั้ง อีกส่วนหนึ่งคือความร่วมมือจากโรงเรียนมีอยู่ ทั้งนี้การพยายามยึดโรงเรียนซึ่งเป็นข้อกพร่องของผู้นำและชาวบ้านที่ไม่ได้พูดคุยกันก่อนจึงทำให้เหตุการณ์ที่น่าจะดีกับเด็กวัยลง ดังนั้นสิ่งที่องค์กรห้องถิ่นต้องกลับมาสร้างข้างนอกโรงเรียน คือการพยายามสร้างสถาบันชุมชนให้เข้มแข็งก่อนแล้วค่อยเข้าไปอีกรึ雍อย่างมีแบบแผน ไม่ให้ขุนข้องหม้องใจกัน ขณะนี้พยายามจะเป็นหัวขององค์กรห้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนและข้างบันซึ่งแต่ก่อนเป็นตัวที่เข้าไปทำ จากนี้พยายามปรับตัวเองให้เป็นองค์กรประสานและสร้างความเข้มแข็งมากกว่าการลง "ไปทำ"

- คุณบุญสัง ชินวงศ์ มองว่าองค์กรพัฒนาหรือนักพัฒนาส่วนมากมุ่งไปเรียนรู้ชุมชน จากนั้นไปปลดองค์ความรู้ชุมชน แต่ไม่ได้นำถึงการลดองค์ความรู้สังคมโดยรวมหรือโครงสร้างสังคมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเนื่องจากเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตลอดไป องค์ความรู้ทางโครงสร้างของสังคมมีหลากหลายและที่มีปัญหาทุกวันนี้คือโครงสร้างทางการเมืองที่ชาวบ้านไม่รู้จึงเกิดความรุนแรง โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันระหว่างชาวบ้านและรัฐ โครงสร้างการศึกษาที่ชาวบ้านไม่รู้ วิทยาลัยชาวบ้านจึงเน้นรู้เท่าทันสังคมภายนอกและนำความรู้นี้เข้าสู่ชุมชน

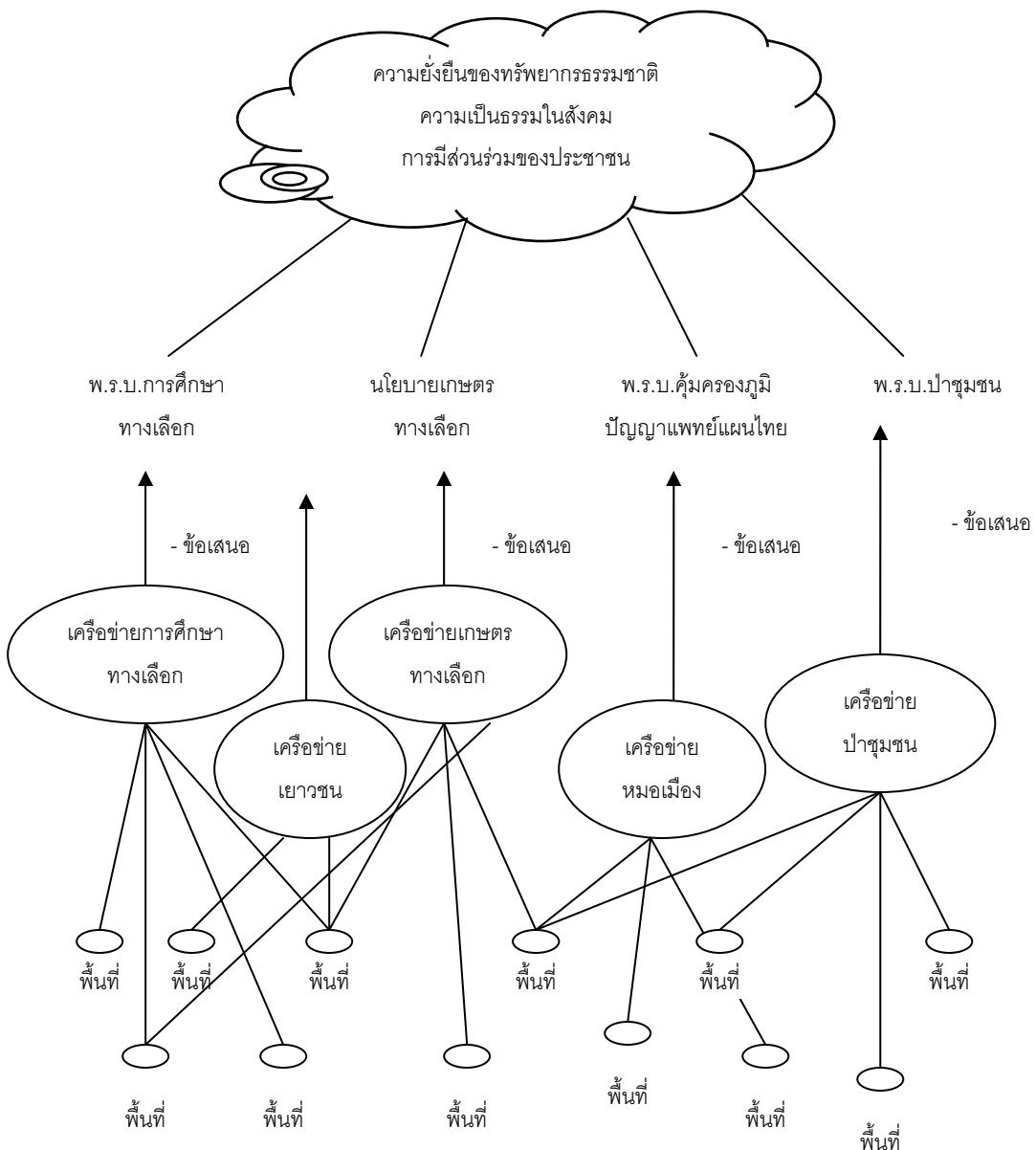
- พระอธิการเอนก จันทปณุโล แบ่งเป็นต่อที่ประชุมถึงการทำงานของเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝางว่ามีศูนย์ประสานงานและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยจัดการองค์ความรู้ของผู้ใหญ่ที่เป็นพ่อครูแม่ครู และมุ่งเน้นตัวเยาวชนหรือว่าผู้ที่สืบต่อ มีการนำเด็ก ๆ ไปเรียนรู้ตามแหล่งรู้ที่ไม่ใช่ห้องเรียน เช่น เรียนรู้สมุนไพรในป่าอนุรักษ์ เรียนรู้เมืองฝ่ายที่เมืองฝ่ายที่พ่อแม่ทำไว้ ทำให้เด็ก ๆ ชื่มชับประทับใจ เกิดความรักสายผูกพันในการสร้างความรู้ที่พ่อแม่สร้างไว้ รวมถึงบุคคลที่ถ่ายทอดให้เข้าด้วย แต่ทว่า สถาบันการศึกษายังกังวลเรื่องความรับผิดชอบต่อเด็กในกรณีที่เกิดอันตราย อีกอย่างหนึ่งที่เป็นคุปสรุคคือการปกครองท้องถิ่น สำหรับขบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้องมีการพัฒนาด้านการถ่ายทอดเนื่องจาก ที่ผ่านมานั้นพ่อครูแม่ครูเคยถ่ายทอดในรูปแบบของเขามาแต่ก่อนเก่าซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่สามารถเชื่อมกันได้กับเด็ก ๆ ไม่สามารถทำให้เด็ก ๆ ได้เห็นความคิดหรือความรู้ของคนเม่าคนแก่ได้

สรุปกระบวนการเรียนรู้แบบชุมชน มีดังนี้

- การเรียนรู้ผ่านของจริง สนุกในการเรียนรู้
- การเรียนเพื่อนำไปใช้ได้จริงในชีวิต
- กระบวนการเรียนรู้ที่ไปถึงจิตสำนึก ด้านในของผู้เรียน
- ห้องเรียนคือโลกกว้าง “ทำลายร็อควิชา ทำลายกำแพงการศึกษา”
- หลักสูตรหลากหลาย วิธีการหลากหลาย “หนึ่งคนหนึ่งหลักสูตร”
- การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพึงตัวเอง เป็นสุข
- ความรู้ต้องเข้าไปอยู่ในตัวคน จากคนสู่คน
- การเรียนทั้ง “น้ำบ่อหน้าและน้ำบ่อหลัง”
- การเรียนรู้ที่ต้องที่ต่อสู้กับ “กำกั้ด” ทุกแบบทั้งระดับพื้นที่และนโยบาย
- ยกระดับส่งเสริม พ่อครูแม่ครู ปราษฎ์พื้นบ้าน

ประมวลสรุปข้อมูลจากการวิเคราะห์โดยคุณวรารักษณ์ ไชยทัพ

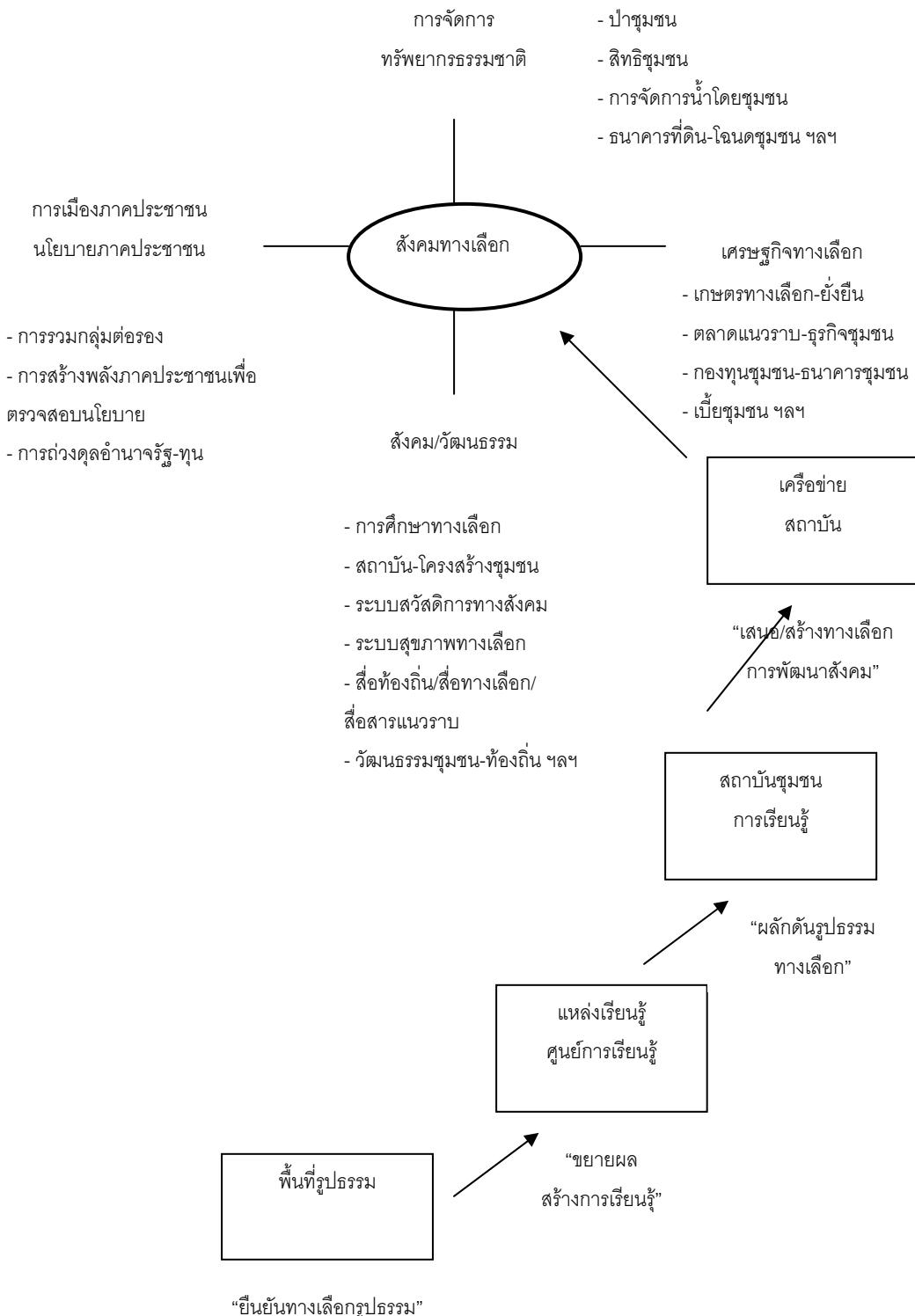
แผนภาพที่ 1

- ★ ผลักดันนโยบายของแต่ละประเด็น-เชื่อมกันไม่ได้
- ★ พื้นที่ซ้อนกันลงไปคุณลักษณะที่ไปคุณลักษณะเดิน?
- ★ คนในสังคม/คนในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย(ไม่ได้รับผลกระทบ)อยู่ต้องไหนของข้อเสนอของเรา?
- ★ ทุกพื้นที่ถูกกระแสนโยบายใหม่-ทุนนิยมเสรีใหม่ “รุก”- “เปลี่ยนแปลง”

คุณวราลักษณ์ ไชยทัพ อธิบายตามแผนภาพที่ 1 ว่า ทุกคนอยู่ในเครือข่ายเหล่านี้ บางคนอยู่ในเครือข่ายการศึกษาทางเลือก บางคนอยู่ในเครือข่ายเยาวชน เกษตรทางเลือก หมวดเมือง ที่ดิน หนองพันธ์เกษตรฯ ภาคเหนือ ฯลฯ ที่ผ่านมาทำงานในระดับพื้นที่และสร้างรูปธรรมขึ้นมาเพื่อที่จะมีข้อเสนอและต่อสู้กับทางนโยบาย การเรียกร้องผลักดันนโยบาย มีข้อสังเกตว่าการเรียกร้องผลักดันนโยบายเป็นแบบต่างคนต่างผลักดัน เช่น เครือข่ายการศึกษาทางเลือกพยาบาลพูดถึงพระราชบัญญัติการศึกษาทางเลือกและนโยบายการศึกษาทางเลือก ด้านเครือข่ายเกษตรทางเลือกพูดถึงนโยบายเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรทางเลือก เครือข่ายหมวดเมืองก็สู้เรื่องพระราชบัญญัติภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เครือข่ายป้าชุมชนก็สู้เรื่องพระราชบัญญัติป้าชุมชน เป็นต้น แต่ สิ่งหนึ่งที่มีความกันซึ่งเป็นนามธรรมมากคือการพัฒนาที่มีความยั่งยืนของทรัพยากร สังคมที่เป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ขณะเดียวกันทุกคนต่างลง工夫สร้างพื้นที่ของตนเองและสร้างกระบวนการต่อสู้ของตนเอง หลังจากยุครัฐบาลชุดที่แล้วเข้ามามีชีวีเป็นตัวแทนของภาครัฐเคลื่อนระบบทุนนิยมที่เข้ามาเร็วมาก ทุกพื้นที่ถูกกระแสนโยบายใหม่ของทุนนิยมรุกเข้ามาเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง ในที่สุดพบว่ากระบวนการผลักดันของนโยบายแต่ละประเด็นที่ทำงานเกิดปัญหาเชื่อมโยงกันไม่ได้ต่างคนต่างผลัก พื้นที่ทำงานซ้อนกัน รวมทั้งคนในสังคมหรือแม้แต่คนในพื้นที่เองที่ไม่ได้เจอบัญหาเดียวกันกลับไม่รู้ว่าเข้าจะอยู่ตรงไหนของข้อเสนอ ของเครือข่าย ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่สรุปออกมาระบเป็นที่มาของยุทธศาสตร์พื้นที่รูปธรรม แหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้

แผนภาพที่ 2

ตามแผนภาพที่ 2 การพูดถึงชุมชนศาสตร์พื้นที่ชุมชน ในความเป็นจริงแล้วไม่ได้พูดเพียงระดับพื้นที่ หากแต่ได้มีความพยายามพูดถึงสิ่งที่ต้องผลักดันสู่สังคม นั่นคือการพูดถึงสังคมทางเลือกที่เป็นองค์รวมไม่ใช่เฉพาะประเด็นเฉพาะคน จึงได้ประมวลว่าสังคมที่เครือข่ายต้องการและสังคมสำหรับผู้ที่ไม่ได้อยู่ในเครือข่าย สามารถเข้ามาร่วมผลักดันได้นั้นเป็นดังนี้